

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Výklad gramatického systému hovorové čínštiny u A. A. Dragunova a

Oldřicha Švarného - srovnání

Explanation of grammatical system of colloquial Chinese by A. A.

Dragunov and Oldrich Svarny – a comparison

OLOMOUC 2014 Václav Štefek

Vedoucí práce : Mgr. David Uher, PhD.

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
ŠTEFEK Václav	Kláštepec 79, Kláštepec nad Orlicí	F10656

TÉMA ČESKY:

Srovnání gramatického systému čínštiny: Dragunov - Švarný

NÁZEV ANGLICKY:

Comparison of grammatical systems of Chinese: Dragunov - Svarny

VEDOUcí PRÁCE:

Mgr. David Uher, Dr. - ASH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Studium textů A.A. Dragunova.

Popis gramatického systému u O. Švarného.

Srovnání - ekvivalenty a rozdíly v přístupu a způsobu výkladu gramatiky hovorové čínštiny u obou autorů.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

Dragunov, A.A.: Grammaticeskaja sistema sovremennogo kitajskogo razgovornogo jazyka. Leningrad, 1962.

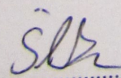
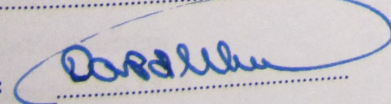
Dragunov, A.A.: Issledovanija po grammatike sovremennogo kitajskogo jazyka I: časti reči. Moskva-Leningrad, 1952.

Švarný, O.: Hovorová čínština v příkladech I-IV. Olomouc, 1998.

Švarný, O.: Učební slovník jazyka čínského I-IV. Olomouc, 1998-2000.

Švarný, O.; Uher, D.: Hovorová čínština: úvod do studia hovorové čínštiny. Olomouc, 2001.

Podpis studenta:

.....

.....

Datum: 23.5.2012

Datum: 24.5.2012

Podpis vedoucího práce:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a uvedl veškeré použité
prameny a literaturu.

V Olomouci dne 18. 8. 2014

Podpis:.....

Anotace

Tato bakalářská diplomová práce se zabývá srovnáním výkladu gramatického systému hovorové čínštiny sovětského jazykovědce A. A. Dragunova a českého lingvisty a sinologa Oldřicha Švarného. Srovnání je založeno na obsahové analýze textů A. A. Dragunova, jejímž výstupem je přehled užití lingvistické terminologie, k jednotlivým položkám jsou pak dohledány ekvivalenty v systému Oldřicha Švarného. Analytickou část práce tvoří komentář shodných a rozdílných momentů v popisu gramatického systému u obou autorů. Komentář vychází ze struktury textů A. A. Dragunova. Cílem srovnání je zhodnotit význam obou výkladových systémů pro postžení jazykových jevů vyskytujících se v současné hovorové čínštině a poukázat na nejvýznamnější koncepční a materiální rozdíly srovnávaných textů. Zvláštní pozornost je věnována pojetí problematiky slovních druhů u obou autorů.

Klíčová slova: hovorová čínština, gramatický systém, slovní druhy, Oldřich Švarný, A. A. Dragunov.

Poděkování

Děkuji vedoucímu mé práce Mgr. Davidu Uhrovi, PhD. za nasměrování při volbě tématu, výběru pramenů a cenné rady při vytváření konceptu práce. Poděkování patří též prof. PhDr. Heleně Flídrová, CSc., bez jejíhož pedagogického působení by pro mne orientace v rusky psaném odborném lingvistickém textu byla nesnadnou záležitostí.

Obsah

Seznam tabulek.....	9
Seznam zkratk a symbolů.....	10
Ediční poznámka.....	11
1. Úvod.....	12
1.1. Zaměření a cíle práce.....	12
1.2. Rámcová charakteristika srovnávaných materiálů.....	13
1.3. Metodika a struktura textu.....	15
2. Přehled gramatických termínů.....	17
2.1. Poznámky k metodice konstrukce Přehledu.....	17
2.2. Termíny z oblasti Fonologie.....	19
2.3. Termíny z oblasti Morfologie.....	20
2.4. Termíny z oblasti Syntaxe.....	24
3. Srovnávací analýza gramatických systémů.....	26
3.1. FONOLOGIE.....	26
3.1.1. Struktura slabiky.....	26
3.1.2. Tonalita a přízvučnost.....	28
3.2. MORFOLOGIE.....	30
3.2.1. Strukturní jazykové jednotky.....	30
3.2.1.1. Kvantitativní strukturní jazykové jednotky.....	30
3.2.1.2. Kvalitativní strukturní jazykové jednotky.....	31
3.2.2. Slovní druhy.....	35
3.2.2.1. Podstatné jméno.....	40
Specializované sémantické skupiny podstatných jmen.....	41
Měrové jednotky.....	42
Předměty nezcizitelné příslušnosti.....	43
Podstatná jména označující osoby.....	43
Přírodní jevy.....	44
Podstatná jména nesoucí význam místa a času.....	44
3.2.2.2. Sloveso.....	45
Slovesa stavová (nedějová) a slovesa dějová.....	46
Slovesa přechodná a slovesa nepřechodná.....	48

Slovesa-předložky.....	49
3.2.2.3. Adjektivum.....	51
Adjektivum jako predikativ (postavení v přísudku).....	51
Adjektivum v roli přívlastku.....	52
Kvantitativní adjektiva.....	54
3.2.2.4. Číslovka.....	55
Abstraktní a konkrétní početní systém – číslovky krátké a plné.....	56
Číslovky kvantitativní a řadové.....	58
3.2.2.5. Příslovce.....	59
Funkcionální příslovce.....	60
Příslovce rozvíjející větu jako celek.....	60
Příslovce míry.....	61
Polopomocná příslovce nevyjadřující míru.....	62
3.2.2.6. Zájmeno (zástupné slovo).....	63
Osobní zájmena.....	64
Tázací zájmena.....	65
Ukazovací zájmena.....	65
Místopredikativy.....	67
3.2.2.7. Odvozené slovní druhy.....	68
Odvozené podstatné jméno.....	68
Odvozené adjektivum.....	68
Deverbativní jméno.....	68
3.2.2.8. Pomocná slova.....	72
3.3. SYNTAX.....	74
3.3.1. Struktura slova.....	74
3.3.1.1. Kompozice.....	74
3.3.1.2. Reduplikace.....	78
3.3.1.3. Afixace.....	79
3.3.2. Větné členy.....	82
3.3.2.1. Podmět.....	82
3.3.2.2. Přísudek.....	85
3.3.2.3. Předmět.....	86

3.3.2.4. Přívlastek.....	89
4. Závěr.....	90
Resumé v anglickém jazyce.....	94
Seznam literatury.....	95

Seznam tabulek

Tabulka 1: Kvalitativní strukturní jednotky – binomy (DRAGUNOV 1962: 54-57).....	32
Tabulka 2: Jednoslabičné kvalitativní strukturní jednotky (DRAGUNOV 1962: 58-60)	33
Tabulka 3: Systém slovních druhů u Dragunova - srovnání GS a IG.....	37
Tabulka 4: Rozdělení funkčních charakteristik u ŠV (ŠVARNÝ 1998: III/121).....	38
Tabulka 5: Syntaktické vlastnosti sémanticko-gramatických kategorií.....	39
Tabulka 6: Kategorie měrových slov / měrových jednotek - srovnání ŠV/DR.....	43
Tabulka 7: Rozdělení adjektiv podle syntaktické funkce - srovnání DR / ŠV.....	53
Tabulka 8: Klasifikace příslovcí u DR.....	59
Tabulka 9: Dělení zástupných slov v IG (DRAGUNOV 1952: 215-228).....	63
Tabulka 10: Slovesné semi-morfologické struktury (ŠV) / složená slovesa (DR) – srovnání.....	78

Seznam zkratk a symbolů

DR	A. A. Dragunov
GS	<i>Grammaticeskaja sistema kitajskogo razgovornogo jazyka</i>
HČP	<i>Hovorová čínština v příkladech I-IV</i>
IG	<i>Issledovanija po grammatike sovremennogo kitajskogo jazyka I, Časti reči</i>
PGT	Přehled gramatických pojmů
STCh	<i>Stručná typologická charakteristika čínštiny (HČP III, s. 85-154)</i>
ŠV	Oldřich Švarný
USJČ	<i>Učební slovník jazyka čínského I-IV</i>
ÚSHČ	<i>Úvod do studia hovorové čínštiny</i>

/FN/ odkaz na příslušnou položku Přehledu gramatických termínů, oddíl Fonologie, označenou příslušným pořadovým číslem

/MF/ odkaz na příslušnou položku Přehledu gramatických termínů, oddíl Morfologie, označenou příslušným pořadovým číslem

/SX/ odkaz na příslušnou položku Přehledu gramatických termínů, oddíl Syntax, označenou příslušným pořadovým číslem

Ediční poznámka

K zápisu všech výrazů v čínštině je užito čínských znaků ve zjednodušené formě, a to i v těch případech, kdy v původních pramenech figurovala tradiční, nezjednodušená forma znaku. Vedle čínských znaků je uveden zápis v mezinárodní standardizované transkripci *pinyin* bez tónových značek. Transkripce *pinyin* je užita i při zápisu čínských výrazů uvedených v použitých pramenech v ruské transkripci čínštiny, české standardní transkripci, transkripci fonetické či prozodické. Hranice slov a psaní přípon a gramatických ukazatelů spolu s plnovýznamovými slovy či odděleně v příkladech citovaných z excerpovaných zdrojů se řídí transkripcí autora zdroje.

Všechny přímé citace z ruskojazyčných zdrojů jsou uvedeny v překladu autora této práce. Lingvistické termíny jsou z ruštiny překládány autorem v souladu s obecnými konvencemi překladu ruské lingvistické terminologie do češtiny¹. V případě pojmů, které nejsou v rusky psaných pramenech použity ve svém obecně přijímaném významu, případně je-li jejich význam modifikován kontextem použití či jinak problematizován, nebo jedná-li se o novotvary konstruované autorem ruského textu, je termín vedle překladu do češtiny uveden i v původní podobě se zápisem v cyrilici. K specifikům překladu pojmů v Přehledu gramatických termínů viz příslušný oddíl této práce.

---

1 ZIMEK 1981

1. Úvod

1.1. Zaměření a cíle práce

Podat ucelený výklad gramatiky jazyka svým charakterem tak odlišného od jazyků indoevropských, jakým je čínština, není snadnou záležitostí, zvláště je-li takový výklad dílem nečínského autora a je-li určen primárně nečínskému čtenáři. Úspěšnost takového záměru a vyznění výsledného celku do značné míry závisí na volbě základního koncepčního přístupu a odpovídající terminologie. V tomto ohledu se přístup jednotlivých autorů může do značné míry lišit. Vzájemné porovnání odlišných přístupů pak pro nás může znamenat významné prohloubení a obohacení pohledu na jazyk jako systém.

Obsahem této práce je pokus o ucelené a systematické srovnání výkladu gramatického systému hovorové čínštiny podaného v textech A. A. Dragunova a Oldřicha Švarného (viz. kap. 1.2.). Práce si klade za cíl odpovědět na tyto otázky:

1. Jaká je obecná koncepce textů obou autorů z hlediska cíle, záběru a výkladových metod, se kterými přistupují k problematice gramatického systému hovorové čínštiny. Jak se v tomto ohledu vzájemně liší.

2. Jakým způsobem oba autoři pojímají gramatický systém jako celek a jak se liší v pojetí a míře akcentace jeho jednotlivých oblastí (problematika slovních druhů, definice jazykových jednotek, syntaktické vztahy mezi jazykovými jednotkami atd.). Jak jsou jednotlivé jevy vřazeny do systému výkladu a jakou podobu mají u obou autorů klasifikace jazykových jevů na různých úrovních gramatického systému.

3. Jaká jsou specifika terminologie užitá oběma autory k popisu gramatických jevů.

4. Zda existují, respektive nakolik jsou významné rozdíly v teoretických názorech obou autorů na jednotlivé problémy gramatiky hovorové čínštiny.

5. Kde se z hlediska pokrytí problematiky v textech obou autorů nacházejí místa bez odpovídajícího ekvivalentu v druhém srovnávaném textu.

6. Nakolik lze v obou systémech nalézt vzájemně si odpovídající elementy. Zda existuje možnost, že se Švarný jako autor později vzniklého textu inspiroval v některých momentech starším materiálem Dragunovovým.

7. Kde lze při vzájemném srovnání vidět přednosti a nedostatky obou materiálů

z hlediska didaktického.

Předpokládáme, že z hlediska interpretace jazykových jevů a formulace zákonitostí bude hrát roli i skutečnost různé doby vzniku jednotlivých textů, a to i v rámci systému téhož autora. Tuto okolnost se pokusíme v rámci komparativní analýzy zohlednit.

1.2. Rámcová charakteristika srovnávaných materiálů

Alexandr Alexandrovič Dragunov (1900 – 1955) byl sovětský lingvista, sinolog a tibetolog. V letech 1928 - 1942 přednášel čínský jazyk na Leningradské státní univerzitě. Od roku 1928 až do své smrti pracoval v Ústavu orientalistiky AV SSSR [1]. Zabýval se dialektou čínského jazyka, zejména jazykem dunganským (dialekt provincie Gansu), dále fonologií (především archaické čínštiny) a gramatikou čínského hovorového jazyka (zejména otázkami slovních druhů) [2]. Jeho práce mají výrazný strukturalistický a funkcionalistický charakter a ve svém celku tvoří osobitý výkladový systém.

Kniha *Gramatický systém současné hovorové čínštiny*² (dále GS) vznikla v roce 1941 z přednášek autora na Leningradské univerzitě, vyšla však až posmrtně v roce 1962. Tento text je komplexním shrnutím gramatického systému hovorové čínštiny, zahrnujícím i četné dialektologické poznámky. Dragunov se chystal celý svůj výkladový systém důkladněji přepracovat v další několikadílné práci, napsán byl však pouze první díl věnovaný otázce slovních druhů, který byl vydán v roce 1952 pod názvem *Zkoumání v oblasti gramatiky současné čínštiny I, Slovní druhy*³ (dále IG) (DRAGUNOV 1962: 3). Další zamýšlené díly věnující se problematice syntaxe a tvoření slov již kvůli autorově předčasné smrti nevznikly. I to je zřejmě důvod, proč starší práce GS, jejíž některé závěry byly v dalším autorově díle přehodnoceny či opuštěny, vyšla až po tematicky specializovanějším textu IG napsaném později – ačkoli v určitých ohledech zastaralá, přece jen podává komplexní výklad gramatického systému, který jinde v Dragunovově díle nenajdeme. Nesmí nás tedy mást datace vydání obou textů citovaných v této práci, která neodpovídá pořadí jejich skutečného vzniku.

Dragunov v úvodu k GS poznamenává, že jeho práce sleduje nejen výzkumné, ale

2 *Grammatičeskaja sistema sovremennogo kitajskogo razgovornogo jazyka*. Leningrad 1962.

3 *Issledovanija po grammatike sovremennogo kitajskogo jazyka I, Časti reči*. Moskva; Leningrad 1952.

i pedagogické cíle, vyhýbá se proto všem otázkám polemického charakteru (DRAGUNOV 1962: 14). V IG ovšem již narazíme i na pasáže, kde se nabízí více teoretických interpretací určitého jazykového jevu. Obě práce, a IG obzvláště, jsou bohaté na exemplifikační materiál, který nečerpá jen ze standardní čínštiny, kterou DR označuje výrazem 白话 *baihua*, ale i z řady severočínských dialektů (v naší práci dialektologickou problematiku zcela pomíjíme).

Autor vysvětluje vznik textu GS potřebou reagovat na neuspokojivý stav vědeckého bádání v oblasti gramatiky čínského jazyka. Dosavadní literatura se při popisu gramatického systému podle jeho slov soustředila téměř výhradně na otázky syntaxe (pořádku slov) a funkce pomocných slov. Přínosem jeho práce tak má být zejména důraz na problematiku slovních druhů a strukturních jazykových jednotek (DRAGUNOV 1962: 6-7). Slovní druhy (sémanticko-gramatické kategorie) podle Dragunova „*leží v centru gramatického systému čínštiny*“ (DRAGUNOV 1962: 10). Dá se tedy říci, že se Dragunov pokouší obhájit morfologický přístup v rámci studia čínštiny. Dalšími specifiky jeho prací jsou fonologický (nikoli fonetický) přístup ke studiu zvukové stránky jazyka a důraz na vývojové procesy, které probíhají v současném hovorovém jazyce.

Oldřich Švarný (1920 – 2011) byl významný český lingvista a orientalista, mj. autor české standardní transkripce čínštiny, jehož osobnost je v českých sinologických kruzích natolik známá, že jej není třeba dlouze představovat. Na tomto místě se tedy zaměříme zejména na tu část jeho rozsáhlého díla, která byla použita v naší komparační analýze.

Profesor Švarný se během svého života zabýval množstvím zejména orientálních jazyků, čínština mezi nimi však hrála naprosto dominantní roli. Kromě gramatiky se Švarný soustředil na zkoumání fonetiky a prozodie čínštiny. Pro jeho vědeckou a pedagogickou činnost je typické právě úzké propojení gramatické a zvukové stránky jazyka. V 50. letech byl spolu s několika dalšími sinology pověřen tehdejším ředitelem Orientálního ústavu ČSAV Jaroslavem Průškem kompilací učebnice moderní čínštiny, která vyšla ve dvou dílech až v roce 1967 pod názvem *Úvod do hovorové čínštiny* [3]. V 70. letech byl Švarný z politických důvodů nucen omezit své vědecké a pedagogické působení, podle učebnice sestavené jeho kolektivem se nesmělo učit, nebylo povoleno

její přepracované vydání a nemohl být publikován ani její zamýšlený třetí díl, který měl představovat učební slovník čínštiny (ŠVARNÝ 2001: 5). Text teoretické části učebnice pak posloužil jako základ publikace *Hovorová čínština: Úvod do studia hovorové čínštiny* (dále ÚSHČ), kterou sestavil Švarný společně s Davidem Uhrem a která vyšla roku 2001. Tato práce, ačkoli zahrnuje všechny zásadní gramatické otázky hovorové čínštiny, je určena především pro výuku čínštiny na vysokých školách, její text je tedy strukturován s ohledem na pedagogické cíle, a nepodává tak zcela systematický výklad gramatického systému.

ÚSHČ je součástí širšího projektu nazvaného *Hovorová čínština*. Jeho dalšími částmi jsou čtyřdílný soubor *Hovorová čínština v příkladech* (1998) a taktéž čtyřdílný *Učební slovník jazyka čínského* (1998-2000), který se dá považovat za Švarného životní dílo, na kterém pracoval již od 60. let. Základem *Hovorové čínštiny v příkladech* (dále HČP) je rozsáhlý soubor exemplifikačních vět v prozodické transkripci, současně namluvených i na magnetofonovém záznamu. Jsou zde však obsaženy i teoretické pasáže věnující se fonetice, prozodii, grammatologii, a co je pro nás důležité - též gramatice. To je případ stati *Stručná typologická charakteristika čínštiny* obsažené v III. díle HČP. Zde je gramatický systém čínštiny popsán na rozdíl od ÚSHČ zcela systematickou formou a za použití přesnější terminologie.

1.3. Metodika a struktura textu

Z koncepčního hlediska vychází komparativní analýza obou gramatických systémů ze struktury Dragunovova textu *Grammatičeskaja sistema kitajskogo razgovornogo jazyka* (DRAGUNOV 1962), která obsahuje komplexní výklad všech zásadních problémů gramatiky čínštiny. Výchozím bodem je obsahová analýza zmíněného textu⁴, jejímž výstupem je sada lingvistických termínů, kterých autor užívá k popisu gramatického systému. K těmto pojmům jsou pak dohledány protějšky v pracích Oldřicha Švarného. Tímto způsobem získané dvojice pojmů doplněné o překlad ruského termínu do češtiny jsou pak základem pro konstrukci Přehledu gramatických termínů (PGT).

---

⁴ V kapitolách o slovních druzích je v nejzásadnějších momentech přihlédnuto i k terminologii užívané v Dragunovově monografii IG (DRAGUNOV 1952).

Účelem PGT je tedy shrnutí pojmového aparátu užívaného oběma autory k popisu jazykových jevů. Z tohoto důvodu je doplněn i o termíny užívané ŠV, které nenachází svůj protějšek v systému DR a které jsou zároveň zásadní pro popis problematiky srovnávané v této práci. Základní platformu pro zařazování terminologie ŠV do PGT přitom představuje stať nazvaná *Stručná typologická charakteristika čínštiny v HČP III* (dále STCh)⁵. Funkce PGT se ovšem neomezuje na pouhý terminologický rejstřík, jedná se o materiální východisko celé následující analýzy, která představuje komentář k PGT. Text srovnávací analýzy odkazuje na jednotlivé položky PGT, na jejichž základě je konstatována míra shody či odlišnosti v pojetí obou autorů. Z tohoto důvodu není také PGT veden jako příloha této práce, ale tvoří její integrální součást.

Organizace textu samotné analýzy pak sleduje strukturu výkladu v GS. Oddíl věnovaný problematice fonologie (3.1.), který stojí v úvodu analýzy je zařazena do této práce z toho důvodu, že oba srovnávaní autoři připisují určitým fonetickým, fonologickým a prozodickým jevům ne bezvýznamné vazby na gramatický systém. Fonologické problematice však bude v analýze věnována pozornost pouze v té míře, v jaké se tyto vazby projevují. Obsah následujícího oddílu (3.2.) tvoří problematika morfologická. Jeho stěžejní část představuje komparace pojetí kategorie slovních druhů, je sem ovšem zařazena i problematika strukturních jazykových jednotek a hranice slova, tedy otázky částečně přesahující do lexikologie a syntaxe. Kapitoly o slovních druzích tvoří páteř celé práce, postupně zde pojednáme o všech slovních druzích a jejich podtypech a provedeme srovnání jejich pojetí v obou gramatických systémech. V rámci tohoto oddílu vyjdeme především z textu práce *Issledovanija po grammatike sovremennogo kitajskogo jazyka I, Časti reči* (DRAGUNOV 1952). Poslední oddíl analýzy (3.3.) je věnován syntaktickým vztahům, a to jednak na úrovni slova, kde se syntaktická problematika prolíná s otázkami lexikologie a morfologie, za druhé pak vztahům na úrovni syntagmatu a jednoduché věty, tedy problematice větných členů a jejich vztahů. Vzhledem k tomu, že posledně zmíněná problematika je do značné míry již obsahem výkladu o jednotlivých slovních druzích (3.2.), nebudeme se v případě této druhé části oddílu věnovaného syntaxi striktně držet struktury Dragunovova textu a zaměříme se pouze na vybrané problémy, které jsou zásadní z hlediska komparace.

V Závěru pak zhodnotíme poznatky získané na základě srovnávací analýzy a pokusíme se odpovědět na otázky stanovené v kapitole 1.1.

⁵ Podrobněji o metodice konstrukce PGP viz kap. 2.1.

2. Přehled gramatických termínů

2.1. Poznámky k metodice konstrukce Přehledu

Přehled gramatických termínů si nečítí nárok na úplnost, nezahrnuje veškerou lingvistickou terminologii obsaženou ve srovnávaných materiálech. Figurují zde ovšem všechny základní gramatické pojmy relevantní z hlediska komparace. Určitý problém představovalo ne zcela konzistentní užívání pojmů oběma autory v rámci jejich výkladových systémů, zejména rozdíly v terminologii jednotlivých textů. Při zařazování termínů byla v případě ŠV východiskem terminologie užitá v STCh, nezdědka jsou však do PGT zařazeny i pojmy z ÚSHČ, a to jak v případech, kdy v STCh nebyl odpovídající termín identifikován, tak jako varianta k pojmu užitému v STCh. V případě DR byla v morfologické části upřednostněna terminologie IG, i zde jsou ovšem termíny z GS většinou uvedeny jako varianty. U nejzávažnějších případů konkurence termínu v rámci téhož systému je problém okomentován v rámci analýzy včetně uvedení původu pojmu, na některých místech se v analýze též věnujeme stručnému diachronnímu srovnání konkurenčních pojmů v jednotlivých textech téhož autora.

PGT je konstruován na jednosměrném principu. Pojem figurující ve výkladu DR je nejprve přeložen do češtiny a posléze je k němu dohledán ekvivalent v systému ŠV. V případě nenalezení odpovídajícího termínu zůstává pole ve sloupci ŠV prázdné. Poměr vyplněných a prázdných polí v tomto sloupci tak podává informaci o míře terminologické korelace mezi oběma gramatickými systémy. Jednosměrnost je pak vyvážena doplněním tabulky obsahující termíny ŠV bez odpovídajícího protějšku v systému DR, umístěné vždy pod základním rejstříkem u jednotlivých tematických okruhů.

Termíny jsou v PGT řazeny podle jednotlivých tematických okruhů, kopírujících v zásadě strukturu GS. Při konstrukci PGT byl brán ohled na to, aby příbuzné termíny byly situovány vzájemně pokud možno nejbližší. Rozdělení položek mezi sekce *Fonologie / Morfologie / Syntax* mělo přednost před pořadím výskytu termínů v GS, případně IG, vzhledem k těsnému vztahu morfologie a syntaxe v čínštině nelze ovšem tuto kategorizaci termínů pojímat absolutně. Každý pojem je opatřen svým referenčním číslem v rámci své kategorie. Referenční číslo je pak uvedeno spolu s označením

kategorie (FN / MF / SX) v textu analýzy u prvního výskytu daného pojmu a v některých případech jeho dalšího výskytu, zejména tam, kde v logice výkladu hraje důležitou roli. Uvádění referenčních čísel pojmů v textu umožňuje jejich snadné dohledání v PGT a zjištění jejich originálního tvaru, všech ekvivalentů a případných variant.

V sekci termínů ŠV, jsou kurzívou psány položky, které odpovídají svému protějšku u DR pouze částečně či přibližně (např. se vztahují pouze na některé případy třídy jevů označených ekvivalentním pojmem nebo pojmenovávají daný jev na ne zcela shodné úrovni obecnosti, případně jsou zatíženy určitým rozdílem ve významu). Podstata této částečné disproporce je pak ve většině takových případů vysvětlena v textu analýzy. Pokud je rozdíl ve významu termínů zásadnějšího charakteru, je ŠV termín uveden izolovaně v sekci vyhrazené pro bezekvivalentní pojmy. V závorce /... / je pak v několika případech, ve kterých je takové řešení možné a vhodné, uveden opis DR termínu, který nenachází svůj ekvivalent v systému ŠV.

V rámci jednoho záznamu (pole) jsou ve všech sloupcích lomítkem / odděleny alternativní termíny v rámci téhož gramatického systému či překladové varianty. Fakultativní či alternativní komponent termínu je postaven do obyčejných závorek (...).

Dvojitě lomítka // je užito u ŠV k oddělení různých termínů v případech, kdy se ke stejnému pojmu u DR pojí více nesynonymních termínů v systému ŠV. Tyto případy jsou také ve své většině komentovány v rámci analýzy.

Ve sloupci překladu ruských pojmů do češtiny jsou do hranatých závorek [...] situovány neologismy a nestandardní pojmy, které bylo nutné zavést z důvodu absence odpovídajícího lingvistického termínu v češtině nebo vyplývají z užití neologismu v ruském originále.

2.2. Termíny z oblasti Fonologie

FN	Dragunov	překlad do češtiny	Švarný
1	морфосиллабема	[morfosylabém]	<i>slabika</i>
2	эризованная морфосиллабема	erizovaný [morfosylabém]	erizovaná slabika
3	эрной элемент морфосилабемы / эризация	[er-prvek morfosylabému] / erizace	erizace
4	согласный элемент морфосийллабемы /согласный	konzonantní prvek [morfosylabému] / souhláska	iniciála
5	гласный элемент морфосийллабемы / гласный	vokální prvek [morfosylabému] / souhláska	finála
6	аспирация	aspirace, příděch	aspirace, příděchovost
7	назализованный гласный элемент морфосийллабемы	nasalizovaná samohláska	finála s nosovými elementy
8	дополнительный элемент морфосиллабемы	vedlejší prvek [morfosylabému]	mediála
9	дифтонг	dvojhláska / diftong	dvojhláska / diftong
10	трифтонг	trojhláska / triftong	trojhláska / triftong
11	монофтонг	monoftong / jednoduchá samohláska	jednoduchá samohláska
12	слогофонема	[slabika-foném]	<i>slabika</i>
13	тональность	tonálnost	<i>tóničnost // přízvuk</i>
14	интонация	intonace	větná intonace
15	индивидуальный тон (слога)	individuální / vlastní tón (slabiky)	distinkivní tón (slabiky)
16	утрата индивидуального тона	ztráta individuálního tónu	atóničnost
17	силовое (эспираторное) ударение	silový (expiratomí) přízvuk, důraz	<i>prominence slabiky</i>
18	ударный, ударенный слог	přizvučná slabika	<i>tónická slabika</i>
19	неударный слог	nepřizvučná slabika	<i>atónická slabika</i>
20	сильное ударение / сильно ударенный слог	silný přízvuk / silně přizvučná slabika	<i>iktus / iktová slabika / arze // plně tónická slabika</i>
21	слабое ударение / слабо ударенный слог	slabý přízvuk / slabě přizvučná slabika	<i>neiktová slabika // oslabeně tónická slabika</i>
22	экстрасильное ударение	extrasilný přízvuk, důraz	<i>důraz / logický přízvuk // iktus se zdůrazněnou prominencí</i>
23	омофон	homofon	homofonní báze

FN	Švarný bez ekvivalentu u Dragunova
24	akronymické pravidlo
25	atónová slabika
26	atónická slabika neutralizovaná
27	theze
28	stupeň prominence
29	iktus / rytmický přízvuk

2.3. Termíny z oblasti Morfologie

СТРУКТУРНІ JAZYKOVÉ JEDNOTKY

MF	Dragunov	překlad do češtiny	Švarný
1	количественные структурные единицы	kvantitativní strukturální jednotky	
2	качественные структурные единицы	kvalitativní strukturální jednotky	
3	слогоморфемный язык	[sylobomorfematický] jazyk	<i>izolující jazyk</i>
4	слог	slabika	slabika
5	слово	slovo	slovo
6	корень-однослог	[jednoslabičný kořen]	jednoslabičná báze / sémém / sylobosémém
7	двуслог / бином	[dvojslabičná struktura] / binom	
8	многослог / полином	[mnohoslabičná struktura] / polynom	<i>vícslabičná jednotka</i>
9	корень	kořen	<i>morfém</i>
10	знаменательщый (полный) слог	plnovýznamová (plná) slabika	
11	служебный (пустой) слог	pomocná (prázdná) slabika	
12	бином-слово	dvojslabičné slovo	dvojslabičné kompozitum
13	бином-словосочетание	dvojslabičné slovní spojení	<i>dvojslabičné spojení slov</i>
14	слово-словосочетание	[slovo-slovní spojení]	<i>přechodná, semi-morfologická struktura</i>
15	словосочетание-слово	[slovní spojení-slovo]	<i>přechodná, semi-morfologická struktura</i>
16	однослог-корень	[slabika-kořen]	nesamostatná báze
17	корень-слово с ограниченной самостоятельностью	[kořen-slovo s omezenou samostatností]	<i>samostatná báze</i>
18	корень-слово	[kořen-slovo]	samostatná báze
19	аффикс	afix	
20	инфикс	infix	
21	суффикс	přípona, sufix	<i>gramatický ukazatel // lexikální přípona // lexikální polopřípona (polosufix) / příponová slabika</i>
22	префикс	předpona	<i>předpona, předponová slabika</i>
23	редупликация корня	reduplikace kořene	reduplikace, zdvojování

MF	Švarný bez ekvivalentu u Dragunova
24	dvojslabičná nedělitelná báze
25	jednoslabičné slovo
26	kompozitum / vícslabičné slovo

SLOVNÍ DRUHY

MF	Dragunov	překlad do češtiny	Švarný
27	семантико-грамматическая категория / лексико-грамматическая категория	sémanticko-gramatická kategorie / lexiko-gramatická kategorie	gramatická funkční charakteristika
28	часть речи	slovní druh	<i>druh slova</i>
29	основные (непроизводные) семантико-грамматические категории (части речи)	základní (neodvozené) sémanticko-gramatické kategorie (slovní druhy)	
30	знаменательное слово	plnovýznamové slovo	plnovýznamové slovo
31	служебное слово	pomocné slovo	pomocné slovo / pomocná funkční charakteristika
32	вещественное значение слова	lexikální význam slova	
33	грамматическое значение слова	gramatický význam slova	
34	имя / категория предметности	jméno / [kategorie předmětnosti]	jméno
35	предикатив	predikativ	predikativ
36	существительное / категория предметности	podstatné jméno / [kategorie předmětnosti]	podstatné jméno
37	глагол / категория действия	sloveso / kategorie děje	sloveso
38	прилагательное / категория качества	přídavné jméno / adjektivum / kategorie kvality	<i>adjektivum</i>
39	числительное / категория числа	číslovka / kategorie počtu	číslovka
40	наречие	příslowce	adverbium
41	слово-заместитель	zástupné slovo	<i>zástupné slovo</i>
42	местоимение	zájmeno	zájmeno
43	союз	spojka	spojka
44	междометие	citoslovce	citoslovce
45	послелог	záložka	záložka
46	основная (негативная) группа существительных	základní (negativní) skupina podstatných jmen	
47	специализированные семантические группы существительных / классы существительных	specializované sémantické skupiny podstatných jmen / třídy podstatných jmen	
48	счетное слово	měrové slovo	<i>měrová jednotka // měrové jméno</i>
49	единица измерения	měrová jednotka	měrové slovo
50	неотчуждаемая принадлежность	nezcizitelná příslušnost	<i>substantivum trvalé příslušnosti</i>
51	существительные, выражающие идею места или времени	podstatná jména nesoucí význam místa nebo času	<i>jméno místa // jméno času</i>
52	наречное существительное	podstatné jméno příslovečné	<i>jméno místa // jméno času</i>
53	предметно-послеложный комплекс	[предметně-záložkový komplex]	
54	глагол состояния / глагол не-действия	[stavové sloveso / nedějové sloveso]	
55	глагол действия	[dějové sloveso]	
56	модальный глагол	modální sloveso	modální sloveso
57	полузнаменательный глагол	[polovýznamové sloveso]	
58	модифицированный глагол	modifikované sloveso	modifikované sloveso
59	(морфема-)модификатор	(morfém-)modifikátor	modifikátor
60	результативная морфема-модификатор	výsledkový morfém-modifikátor	výsledkový modifikátor

MF	Dragunov	пřeklad do češtiny	Švarný
61	результативный глагол	výsledkové sloveso	výsledkově modifikované sloveso
62	направительный глагол	směrové sloveso	směrově modifikované sloveso
63	непереходный глагол	nepřechodné sloveso	intransitivní sloveso
64	переходный глагол	přechodné sloveso	transitivní sloveso, předmětové sloveso
65	глагол направления движения	sloveso směru pohybu	
66	инфинитив	infinitiv	<i>/ větný člen označující určení účelu po slovesech lai/qu // sloveso následující po slovese modálním /</i>
67	потенциальное наклонение	potenciální způsob	potenciální forma (způsob) modifikovaného slovesa
68	удвоенный глагол	zdvojené sloveso	zdvojené, reduplikované sloveso
69	сложный глагол	složené sloveso	<i>semi-morfologická struktury / modifikované sloveso</i>
70	предлог / глагол-предлог	předložka /sloveso-předložka	prepoziční sloveso
71	прилагательное-предикатив	[adjektivum-predikativ / přídavný predikativ]	adjektivum
72	качественное имя прилагательное	kvalitativní (jakostní) přídavné jméno	<i>attributiv / nepredikativní adjektivum</i>
73	относительное прилагательное	vztažné (relační) přídavné jméno	<i>attributiv / nepredikativní adjektivum</i>
74	количественное прилагательное	kvantitativní adjektivum	<i>neurčitá číslovka</i>
75	абстрактная (математическая, непрямая) система счета	abstraktní (matematický, nepředmětový) početní systém	
76	конкретная (предметная) система счета	konkrétní (předmětový) početní systém	
77	краткое (непредметное) числительное	krátká (nepředmětová) číslovka	<i>/číslovka ve funkci jména/</i>
78	полное (предметное) числительное	plná (předmětová) číslovka	<i>/spojení číslovka + měrové slovo /</i>
79	количественное числительное	základní číslovka	<i>základní číslovka</i>
80	порядковое числительное	řadová číslovka	<i>řadová číslovka</i>
81	числительно-предметное словосочетание	[číslovko-jmenné slovní spojení]	číslovková vazba
82	функциональное наречие	[funkcionální příslovce]	<i>/adjektivum ve funkci určení predikativu/</i>
83	наречие степени	příslovce stupně (míry)	
84	обстоятельственное наречие	[situační příslovce]	
85	полуслужебное наречие	[polopomocné příslovce]	
86	качественное наречие	jakostní (kvalitativní) příslovce	
87	отрицание	zápor	záporka
88	личное местоимение	osobní zájmeno	osobní zájmeno
89	притяжательное местоимение	přivlastňovací zájmeno	<i>přivlastňovací zájmeno</i>
90	вопросительное местоимение	tázací zájmeno	<i>tázací (otázkové) zájmeno // otázkové deiktické slovo</i>
91	указательное местоимение	ukazovací zájmeno	<i>ukazovací (deiktické) slovo</i>
92	детерминатив	determinativ	<i>ukazovací (deiktické) slovo</i>
93	местопредикатив	[místopredikativ]	
94	частица (речи)	částice, partikule	<i>částice, partikule // pomocné slovo</i>
95	вопросительная частица	tázací částice	<i>tázací větná částice</i>

MF	Dragunov	překlad do češtiny	Švarný
96	вопросительное слово	tázací slovo	otázkové slovo
97	счетный суффикс /счетное слово-суффикс / суффикс-классификатор	měrová přípona / měrové příponové slovo / přípona-klasifikátor	numerativ
98	(универсальный счетный) суффикс предметности	(univerzální měrová) přípona předmětnosti	obecný numerativ
99	прилагательное счетное слово	slovesné měrové slovo	slovesný numerativ
100	суффикс собирательно-множественного числа	přípona [hromadně-množného čísla]	ukazatel plurality jmených výrazů
101	атрибутивно-именной суффикс / определительно-именной суффикс	atributivně-jmenná přípona	gramatický ukazatel atributu
102	посессивный суффикс	posesivní přípona	gramatický ukazatel atributu
103	видо-временный суффикс	vido-časová přípona	slovesný vido-časový gramatický ukazatel
104	показатель (суффикс) завершенности действия	ukazatel (přípona) ukončenosti děje	ukazatel uskutečnění, dovršení děje
105	суффикс длительности	přípona trvání	ukazatel trvání děje nebo děje, který přešel ve stav
106	фразовый суффикс / модальная фразовая частица	frázová (větná) přípona / modální frázová (větná) částice	větná částice
107	производные семантико-грамматические категории (части речи)	odvozené slovní druhy	
108	производное существительное	odvozené substantivum	
109	производное прилагательное	odvozené adjektivum	
110	производное наречие	odvozené příslovce	
111	производное функциональное наречие	odvozené funkční příslovce	
112	смешанные части речи	smíšené slovní druhy	
113	отглагольное имя / глагольно-именная конструкция	deverbativní jméno / slovesně-jmenná konstrukce	
114	причастие	přičestí	
115	отпредикативное имя	[jmenný tvar predikativu]	

MF	Švarný bez ekvivalentu u Dragunova
116	samostatná (autosémantická) funkční charakteristika
117	vázaná (syntaktická) funkční charakteristika
118	obecný slovesný numerativ
119	sloveso identifikace, sloveso identifikační
120	postpozitivní sloveso
121	řádkové sloveso
122	konexní sloveso
123	objektové sloveso
124	verbální složka objektového slovesa
125	nominální (jmenná) složka objektového slovesa
126	onomatopoické slovo
127	souřadící spojka
128	adverzativní spojka
129	podřadící spojka
130	větná spojka
131	sloveso existence

2.4. Termíny z oblasti Syntaxe

SX	Dragunov	překlad do češtiny	Švarný
1	словосочетание	slovní spojení / syntagma	spojení slov / syntagma
2	сочинение / равноправная связь	koordinace / rovnoprávný vztah	
3	подчинение / неравноправная связь	subordinace / nerovnoprávný vztah	
4	равноправно-неравноправная (апозитивная) связь	rovnoprávně-nerovnoprávný (apoziční, přístavkový) vztah	
5	предложение	věta	věta
6	нормальный порядок членов предложения	normální pořádek větných členů	normální pořádek slov
7	член предложения	větný člen	větný člen
8	сказуемое / предикат	přísudek / predikát	přísudek / predikát
9	подлежащее	podmět	podmět
10	дополнение	пředmět	пředmět
11	определение	přívlastek / určení	<i>přívlastek / bližší určení (podstatného jména)</i>
12	обстоятельство	příslovečné určení	<i>adverbiální určení</i>
13	приложение	пřístavek	<i>пřístavek</i>
14	активное подлежащее	aktivní podmět	
15	неактивное подлежащее	neaktivní podmět	
16	детерминированное подлежащее	určený, určitý podmět	<i>podmět</i>
17	недетерминированное подлежащее	neurčený, neurčitý podmět	postverbální jmenný člen existence / předmět existence
18	атрибутивное подлежащее / псевдо-подлежащее	atributivní podmět / pseudopodmět	
19	связка	spona	<i>spona</i>
20	связочное сказуемое	sponový přísudek	<i>sponový přísudek</i>
21	безсвязочное сказуемое	přísudek bez spony	
22	глагольное сказуемое	slovesný přísudek	
23	предметное сказуемое	предметný přísudek	
24	предикативно-именное сказуемое	предикативно-jmenný přísudek	
25	присвязочная часть сказуемого / присвязочный член	[část přísudku stojící za sponou]	postverbální jmenný člen identifikace / předmět identifikace
26	качественное сказуемое	kvalitativní přísudek	<i>/пřísudek vyjádřený adjektivem/</i>
27	логическое сказуемое	logický přísudek	
28	грамматическое сказуемое	gramatický přísudek	
29	модификатор сказуемого	modifikátor přísudku	
30	прямое дополнение	přímý předmět	přímý předmět
31	косвенное доплнение	nepřímý předmět	nepřímý předmět
32	пустое дополнение / внутренний объект	prázdný předmět / vnitřní předmět	formální (prázdný) předmět
33	предикативное дополнение	предикативní předmět	<i>komplement</i>
33a	непредикативное дополнение	nepredikativní předmět	<i>пředmět</i>
34	числительное (количественное) дополнение / предикативно-количественное дополнение	kvantitativní předmět / предикативно-kvantитativní předmět	komplement kvantity / kvantitativní komplement
35	определятельное (предложное) дополнение	přívlastkový (предложkový) předmět	пředmět uvozený prepozičním slovesem
36	экстрапозиция дополнения	extrapozice předmětu	anteponovaný (jmenný) větný člen
37	результативное дополнение	výsledkový předmět	<i>výsledkový modifikátor</i>

SX	Dragunov	překlad do češtiny	Švarný
38	определяющее	určující (člen)	člen blíže určující
39	определяемое	určovaný (člen)	člen blíže určovaný
40	количественное определение	kvantitativní přívlastek / kvantitativní určení	blíží určení číselkové (kvantitativní)
41	препозиционное приложение	prepoziční přístavek	
42	постпозиционное (дополнительное) приложение	postpoziční přístavek	<i>směrový modifikátor</i>
43	определенный артикль	určitý člen	
44	неопределенный артикль	neurčitý člen	
45	пауза	pauza	pauza
46	предметное словосочетание	předmětné slovní spojení	<i>jmenný komplex</i>
47	группа сказуемого	skupina přísudku	predikativní komplex
48	предложное словосочетание	předložková vazba	předložková vazba

SX	Švarný bez ekvivalentu u Dragunova
49	věta identifikace
50	věta existence
51	člen zřetelově vymežovací
52	konexní (jmenný) větný člen
53	lokativní předmět
54	komplement stupně
55	komplement časového trvání
56	komplement četnosti slovesného děje
57	komplement míry
58	blíží určení přivlastňovací / přivlastňovací přívlastek
59	blíží určení kvalitativní / kvalitativní přívlastek
60	blíží určení deiktické
61	komplement vidu
62	lokativní podmět

3. Srovnávací analýza gramatických systémů

3.1. FONOLOGIE

DR věnuje problematice fonologie první oddíl GS.⁶ Ve stručnosti se zde zabývá konsonantním a vokálním systémem čínštiny, strukturou slabiky, tonálním systémem a přízvučností. ŠV se oproti tomu zvukové (tedy fonologické, fonetické a prozodické) stránce čínštiny věnuje velice podrobně hned na několika místech svého rozsáhlého souboru učebních materiálů, zejména pak v ÚSHČ⁷ a HČP III⁸, je však třeba poznamenat, že v praktických částech Švarného didaktického kompendia, tedy HČP I-II a USJČ tvoří prozodický přepis exemplifikačních vět významný, ne-li nejvýznamnější element. Zatímco DR z celého komplexu problémů zvukové stránky čínštiny zajímá zejména fonologie, v centru zájmu ŠV stojí otázky praktické zvukové realizace jazyka, tedy fonetika a prozodie. Při srovnání obou autorů se tedy soustředíme jen na ten výsek problematiky, který je tematizován u obou z nich, a nebudeme brát v potaz ty otázky, kterými se ŠV zabývá podstatně detailněji a které s gramatickou problematikou souvisí buď velmi vzdáleně nebo s ní nesouvisí vůbec. Pomineme i dialektologický aspekt fonologické problematiky, který nalezneme u DR a který u ŠV chybí. Zaměříme se na dva okruhy otázek v pořadí, v jakém jsou vysvětleny v GS. Zatímco v otázkách struktury slabiky nacházíme mezi oběma autory významnější rozdíly pouze v terminologické rovině, v případě problematiky tonality a přízvučnosti se setkáváme již s jistými rozdíly na úrovni koncepční.

3.1.1. Struktura slabiky

Při snaze o identifikaci nejmenší *zvukové* jednotky jazyka schopné nést význam dochází DR od pojmu morfoném⁹, který takovou jednotku vyznačuje v evropských jazycích, k pojmu morfosylabém (морфосиллабема) /FN 1/ (DRAGUNOV 1962: 22), odkazujícím k faktu, že takováto minimální jednotka má v čínštině formu slabiky a nikoli jejích jednotlivých komponentů, tedy hlásek. To, že tento termín prakticky

6 DRAGUNOV 1962: 20-41

7 ŠVARNÝ 2001: 36-65

8 ŠVARNÝ 1998: III/22-82

9 Foném alternující s jinými fonémy v témž morfému (LOTKO 2003: 76)

odpovídá pojmu slabiky u ŠV můžeme vyvodit z informace o počtu možných manifestací těchto jednotek v jazyce: ŠV uvádí počet slabik v čínštině okolo 410 (ŠVARNÝ 1998: III/88); DR konstatuje počet 420 morfosylabémů v pekingském dialektu (DRAGUNOV 1962: 22). Rozdílem zde tedy je pouze fakt, že ŠV necítí potřebu uvádět v terminologické rovině slabiku do kontextu fonologie a morfonologie.¹⁰

Slabika je podle DR složena z dvou hlavních elementů: konsonantního a vokálního (souhláskového a samohláskového) /FN 4, 5/, což odpovídá rozdělení na iniciálu a finálu u ŠV (ŠVARNÝ 1998: III/62). U souhláskových elementů DR konstatuje fonologickou opozici aspirace /FN 6/, u samohláskových tvoří hlavní fonologickou opozici finály nasalizované a nenasalizované /FN 7/ (DRAGUNOV 1962: 23-25). Mediály *i*, *u*, *ü* označuje DR jako vedlejší (labio-palatální) prvky slabiky (morfosylabému) /FN 8/ a ve shodě se ŠV (ŠVARNÝ 1998: 68) je považuje za součást finály (DRAGUNOV 1962: 29). Z hlediska komparace je zajímavý přístup obou autorů k problematice dvojhlásek, případně trojhlásek /FN 9-11/. V GS o nich můžeme číst:

„(...) Přicházíme k na první pohled paradoxnímu závěru, že v současné čínštině (...) z fonologického hlediska (jež má v jazyce rozhodující význam) diftongy ani triftongy neexistují, neboť ve fonologickém systému čínského jazyka nestojí monoftongy proti diftongům a diftongy proti triftongům, ale morfosylabémy palatalizované proti nepalatalizovaným, nasalizované proti nenasalizovaným, morfosylabémy s menší mírou otevřenosti proti morfosylabémům s větší mírou otevřenosti atd.“ (DRAGUNOV 1962: 30)

Jde zde o názornou ukázkou Dragunovova striktně fonologického přístupu, zatímco Švarný výskyt dvojhlásek a trojhlásek v čínštině žádným způsobem neproblematizuje, když je pojímá spíše jako jev fonetický (ŠVARNÝ 1998: III/69, 73-74). O další vedlejší součásti slabiky - erizaci /FN 3/ se zmíníme v oddíle o syntaxi¹¹.

¹⁰ Na jiném místě v GS je pro slabiku ve fonologickém smyslu užito pojmu слогафонема, který by se dal přeložit jako „sylobofoném“ /FN 12/ (DRAGUNOV 1962: 31)

¹¹ Viz kap. 3.3.1.3.

3.1.2. Tonalita a přízvučnost

Stručný výklad tonálního systému čínštiny v GS se nijak zásadně neliší od toho, co o něm píše ŠV. Tón tvoří společně s iniciálou a finálou integrální součást jednoslabičného kořene (ŠV: jednoslabičná báze/sylabosémém) /MF 5/. Výjimku tvoří pomocné slabiky /MF 11/, u kterých tón chybí. DR konstatuje, že „*zatímco rozdíl v tónech jsou v čínštině lexikalizovány, tj. slouží k odlišení jednoho plnovýznamového kořene od druhého, rozdíl mezi přítomností tónu a jeho nepřítomností je naopak gramatikalizován, tj. užívá se k diferenciaci pomocných kořenů od plnovýznamových.*“ (DRAGUNOV 1962: 36)

V otázce přízvučnosti narážíme při srovnání obou systémů na mnohá úskalí terminologického i koncepčního charakteru. Zatímco pojem tóničnost /FN 13/ u ŠV současně implikuje i přízvučnost slabiky (ŠVARNÝ 2001: 40), DR kategorie tonálnosti a přízvučnosti formálně odděluje. V GS v kapitole věnované přízvuku (ударение) /FN 17/ rozlišuje slabiku přízvučnou a nepřízvučnou /FN 18, 19/, poznamenává přitom, že druhá jmenovaná pozbývá svého distinktivního tónu /FN 15, 16/ (DRAGUNOV 1962: 37). Opozice přízvučné a nepřízvučné slabiky u DR tedy odpovídá opozici tónické a atónické slabiky u ŠV. Z toho důvodu je také možné DR pojmu přízvuk (ударение) /FN 17/ jako odpovídající termín v systému ŠV přiřadit jak pojem tóničnosti (ve smyslu přítomnosti tónu v konkrétní slabice), tak pojem prominence, který v sobě zahrnuje jak tonální, tak akcentuální charakteristiky slabiky. Přízvučné slabiky DR dále dělí na silně přízvučné a slabě přízvučné /FN 20, 21/. Zatímco rozdíl mezi přízvučnými a nepřízvučnými slabikami je gramatikalizován (přízvučnost ukazuje na plnovýznamovost báze, nepřízvučnost naopak na jeho pomocný charakter), rozdíl v pozici silného přízvuku v dvojslabičném výrazu je lexikalizován, tj. slouží jako jeden ze způsobů odlišení slova od syntagmatu: V dvojslabičném slově (бином-слово) /MF 12/ je silný přízvuk zpravidla na první slabice (např. 飞机 *feiji*, 多少 *duoshao*); v dvojslabičných slovních spojeních (бином-словосочетание) /MF 13/ je silně přízvučnou zpravidla slabika druhá (např. 看报 *kan bao*, 很好 *hen hao*) (DRAGUNOV 1962: 38-39). Toto zjištění odpovídá Švarného formulaci „*obecného pravidla, že v syntagmatech člen na druhém místě je obvykle prominentnější než člen na místě prvním*“ (ŠVARNÝ 1998: III/130). Při bližším pohledu však vidíme, že i u DR stojí

otázky tonálnosti a přízvučnosti v těsném sepětí, ačkoli jsou zde uplatněna formálně dvě kritéria. Mluví-li DR o gramatikalizaci opozice slabiky s tónem a bez tónu, a posléze o gramatikalizaci opozice slabiky přízvučné a nepřízvučné, nahlíží ze dvou formálně odlišných hledisek materiálně totožný jev.

Předchozí problém stále značnou měrou spočíval ve sféře terminologie. Složitější situace nastává, chceme-li DR teorii přízvučnosti srovnat se ŠV koncepcí stupňů prominence /FN 28/. Zdálo by se, že postačí, když pojem silného přízvuku, jak ho nacházíme u DR, přiřadíme k ŠV pojmu iktus (rytmický přízvuk) /FN 29/. Situaci ovšem komplikuje fakt, že DR nerozlišuje slabiky plně tónické a oslabeně tónické, jak činí ŠV (ŠVARNÝ 1998: III/24-26). O iktu totiž mluvíme až tehdy, potřebujeme-li rytmicky zvýraznit jednu z dvojice (příp. dvě z trojice atp.) slabik se stejnou prominencí. Slabě přízvučná slabika v systému DR tak může v sousedství slabiky plně tónické v koncepci ŠV představovat jak slabiku oslabeně tónickou, tak slabiku plně tónickou neiktovou. U DR také nenajdeme rozlišení atónických slabik na atónové a neutralizované /FN 25, 26/ (ŠVARNÝ 1998: III – 26, 126). Nalezneme zde zmínku o rytmickém přízvuku ve víceslabičných celcích (DRAGUNOV 1962: 40), zdaleka však nedosahuje tak pregnantní formulace jako Švarného pravidlo o akronymickém rytmu /FN 24/ (ŠVARNÝ 1998: III/26, 130).

Podobná zjištění nás přivádí k závěru, že systém ŠV je oproti DR mnohem citlivější v postižení nuancí praktické zvukové realizace jazyka. Vezmeme-li v úvahu ještě tzv. extrasilný přízvuk /FN 22/ (DRAGUNOV 1962: 41), odpovídající ŠV důrazu či logickému přízvuku (ŠVARNÝ 2001: 56) a sloužící jako prozodický ukazatel logického jádra v rámci aktuálního členění výpovědi, můžeme v DR systému identifikovat čtyři stupně prominence prozodické realizace slabiky: 1. nepřízvučná (ŠV: atónická), 2. slabě přízvučná, 3. silně přízvučná, 4. s extrasilným přízvukem (ŠV: zdůrazněně tónická). U ŠV se však díky vydělení slabik plně a oslabeně tónických setkáváme se sedmi, respektive šesti stupni prominence (atónová a neutralizovaná atónická slabika se z hlediska praktické realizace neliší). Zatímco Švarného koncepce tedy poskytuje mnohem více prostředků pro praktický nácvik zvukové realizace čínštiny, Dragunovův výklad se vyznačuje větším sepětím zvukové stránky jazyka (zejména přízvukování) s gramatickou problematikou.

3.2. MORFOLOGIE

Mluvit o morfologii čínského jazyka je vždy poněkud problematická záležitost, neboť musíme současně brát v potaz otázky syntaktických struktur. Následujících několik kapitol můžeme pracovně zařadit do oddílu Morfologie (stejně je nadepsána i nejrozsáhlejší sekce PGT), je však třeba mít na paměti, že problémy zde rozebírané nelze zkoumat izolovaně, tj. bez souvislosti se syntaxí, jak by to bylo v podstatně větší míře možné při zkoumání indoevropských jazyků. Rozdělení do dvou celků (1. Strukturní jazykové jednotky; 2. Slovní druhy) se drží pořadí, v jakém je problematika vyložena v GS.

3.2.1. Strukturní jazykové jednotky

Problematicke strukturních jednotek čínského jazyka je věnován stejnojmenný II. oddíl GS¹² a úvodní kapitola STCh nazvaná *Slabika – báze – slovo*.¹³ DR přichází s poměrně originálním konceptem, když celou problematiku rozděluje do dvou rovin: kvantitativní a kvalitativní.

3.2.1.1. Kvantitativní strukturní jazykové jednotky

Jako kvantitativní strukturní jednotky /MF 1/ vystupují v jeho pojetí однослог, двуслог (бином), případně pak многослог (полином) /MF 6-8/. Tyto jednotky by se daly do češtiny nejlépe přeložit asi jako jednoslabičná, dvojslabičná a mnohoslabičná struktura. Při tomto výchozím dělení záleží totiž výhradně na počtu slabik, ze kterých se daná jednotka skládá, nikoli na jejích dalších gramatických charakteristikách. Pokud jde o jednoslabičnou strukturu, DR ji dále terminologicky konkretizuje, když ji označuje jako jednoslabičný kořen (корень-однослог) /MF 6/, který tvoří minimální významovou jednotku, pod jejíž úroveň nelze jednotky čínského jazyka dále morfologicky členit (DRAGUNOV 1962: 45). Tato definice minimální morfologické jednotky odpovídá ŠV pojmu jednoslabičné báze¹⁴ či (jednoslabičného) sémému

¹² DRAGUNOV 1962: 43-60

¹³ ŠVARNÝ 1998: III/ 85-92

¹⁴ Vzhledem k jisté významové blízkosti slov „kořen“ a „báze“ budeme dále v textu užívat slovo „báze“ i v rámci popisu DR systému, užití slova „kořen“ s sebou nese totiž značné riziko záměny

v STCh (ŠVARNÝ 1998: III/85) nebo pojmu sylabosémému v USJČ, který je zde používán jako synonymum čínského termínu 语素 *yusu*.¹⁵ Celá koncepce USJČ je ostatně založena na tomto pojmu, když představuje vztah 1969 nejfrekventovanějších znaků k těmto základním morfologickým jednotkám čínštiny (ŠVARNÝ 1998-2000: I/xxv). Oba autoři se však snaží vyhnout označení této jednotky pojmem morfém, třebaže ŠV tento termín připouští pro případ označení složky víceslabičného slova /MF 9/ (ŠVARNÝ 1998: III/92). DR i ŠV mají zřejmě na mysli totéž, když první označuje typ jazyka, který se vyznačuje tímto morfologickým základem za jazyk sylabomorfematický (слогоморфемный) (DRAGUNOV 1962: 46), zatímco druhý konstatuje, že současná čínština sdělila ze staré čínštiny prvky jazyka izolujícího /MF 3/ (ŠVARNÝ 1998: III/85).

DR dále v rámci pojednání o strukturních jednotkách kvantitativního řádu konstatuje tendenci současné čínštiny k dvojslabičnosti, tj. k tvorbě binomů, projevující se např. slučováním dvou synonymních bází (朋友 *pengyou*) či přidáváním substantivní přípony 子 *zi* k bázím označujícím předměty (DRAGUNOV 1962: 46-48). ŠV ve shodě s DR tuto tendenci přičítá potřebě vyrovnat se se značnou homofonií jednoslabičných bází /FN 23/ v čínštině (ŠVARNÝ 1998: III/89).

3.2.1.2. Kvalitativní strukturní jazykové jednotky

Přejdeme nyní k těm strukturním jednotkám, které DR označuje jako kvalitativní /MF 2/ a které „*se na rozdíl od evropských jazyků, kde existují takřikajíc samy o sobě, v čínštině zakládají na systému strukturních jednotek kvantitativního řádu*“ (DRAGUNOV 1962: 50). V zásadě se zde jedná o otázku, která je nadmíru důležitá i pro ŠV, a sice o stanovení hranice slova /MF 5/, tj. jeho odlišení od slovního spojení /SX 1/ a s tím související otázku schopnosti jednoslabičné báze vystupovat jako samostatné slovo. V případě binomů stanoví DR dvě kritéria pro rozlišení slova a syntagmatu /MF 12,13/, na jejichž základě identifikuje a pojmenovává i jednotky

---

s významem „kořenový morfém“, jak je užíván v indoevropských jazycích. Sám DR ostatně termín корень /MF 9/ v podobném významu na jiném místě používá, označuje jím však nejen morfém kořenový, ale i veškeré afixy (DRAGUNOV 1962: 50). Matoucí je i užití termínu однослог-корень /MF 16/, o kterém se ještě zmíníme.

¹⁵ Termín *yusu* figuruje i v čínském překladu samotného titulu USJČ: 现代汉语常用语素汇编 *Xiandai Hanyu Changyong Yusu Huibian*.

hraničního charakteru /MF 14,15/. Prvním, základním kritériem je možnost či nemožnost rozdělení obou elementů slova postavením jiného slova či gramatického ukazatele mezi ně. Vedlejším kritériem je pak místo silného přízvuku /FN 20/ na 1. nebo 2. slabice (DRAGUNOV 1962: 51). Klasifikaci DR znázorňuje následující tabulka s příklady:

<i>Strukturní typ binomu</i>		<i>možnost rozdělení elementů</i>	<i>slabika s větší prominencí</i>
Binom-slovo v širším smyslu (бином-слово в широком смысле) /MF 12/	Binom-slovo v užším smyslu (бином-слово в узком смысле) /MF 12/ 知道 <i>zhidao</i>	-	1.
	Slovo-slovní spojení (слово-словосочетание) /MF 14/ 念完 <i>nianwan</i>	-	2.
	Slovní spojení-slovo (словосочетание-слово) /MF 15/ 看看 <i>kankan</i>	+	1. 看了看 <i>kanle kan</i>
Binom-slovní spojení (бином-словосочетание) /MF 13/ 看报 <i>kan bao</i>		+	2. 看中国报 <i>kan zhongguo bao</i>

Tabulka 1: Kvalitativní strukturní jednotky – binomy (DRAGUNOV 1962: 54-57)

Jak vidíme z tabulky, DR v zásadě připisuje status slova i pohraničním případům /MF 14,15/, které jsou v našem případě doloženy výsledkově modifikovaným /MF 61/ a zdvojeným slovesem /MF 68/. Definice slova v širším smyslu (která je pro DR rozhodující) tedy zní: „*binomy-slovy (...) se nazývají binomy, které buď neumožňují rozdělení svých elementů, nebo mají přízvuk na první slabice, nebo se vyznačují oběma těmito vlastnostmi současně.*“ (DRAGUNOV 1962: 58). Je zřejmé, že takováto definice není zcela bez problémů a že otázka není definitivně řešitelná, už třeba jen díky výrazné

tendenci přesunu jazykových jednotek v současném hovorovém jazyce od syntagmatu stále blíže ke slovu, což je doprovázeno i změnami v jejich akcentuální struktuře (DRAGUNOV 1962: 56). ŠV v STCh žádnou materiální definici dvojslabičného slova podobnou té, kterou předkládá DR v GS, nenabízí. Upozorňuje však na nutnost stanovení kritérií pro odlišení kompozita (DR: binomu-slova) /MF 12/ od syntagmatu v případě tzv. přechodných (semi-morfologických) struktur, mezi než řadí např. objektová a modifikovaná slovesa (ŠVARNÝ 1998: III/91, 94, 119). ŠV kritérium v tomto případě spočívá v tom, zda se dané sloveso vyskytuje v konkrétním případě kontinuitně (tehdy jsou považována za kompozita) nebo diskontinuitně (kdy je považováno za spojení více slov) (ŠVARNÝ 1998: III/91). Potenciální formy modifikovaných sloves /MF 67/ přitom považuje za kontinuitní, tedy za slova, stejně jak to činí DR, který elementy 得 *de* a 不 *bu* v těchto slovech považuje za pouhé infixy /MF 20/ (DRAGUNOV 1962: 53). ŠV pojem semi-morfologických struktur řadíme v PGT k oběma DR pojmům pohraničních kvalitativních strukturních jednotek /MF 14,15/, i když jsme si vědomi značné problematičnosti tohoto přiřazení, bohužel zde však není dostatek prostoru k vyčerpávajícímu srovnání, které by nám ukázalo, jaké konkrétní typy lexikálních jednotek spadají pod konkrétní strukturní kategorie. Mnohé však ještě vyplyne z dalšího výkladu, např. o pojetí pojmu sufixu u obou autorů.

Zbývá se zmínit o schopnosti jednoslabičné báze vystupovat jako samostatné slovo. DR zde rozlišuje tři základní případy, které shrnuje následující tabulka:

<i>Typ jednoslabičné báze</i>	<i>podíl na celkovém počtu bází</i>	<i>možnost oddělení od sousedních bází</i>	<i>možnost připojení sufixu 的 de</i>	<i>možnost stát v izolované pozici</i>
slabika-kořen (однослог-корень) /MF 16/ 父 <i>fu</i> , 桌 <i>zhuo</i> , 朋 <i>peng</i>	malý	-	-	-
kořen-slovo s omezenou samostatností (корень-слово с ограниченной самостоятельностью) /MF 17/ 在 <i>zai</i> , 自 <i>zi</i> , 从 <i>cong</i> , 就 <i>jiu</i>	poměrně velký	+	-	-
kořen-slovo (корень-слово) /MF 18/ 人 <i>ren</i> , 马 <i>ma</i> , 好 <i>hao</i> , 跑 <i>pao</i>	drtivá většina	+	+	+

Tabulka 2: Jednoslabičné kvalitativní strukturní jednotky (DRAGUNOV 1962: 58-60)

Tabulka celkem jasně vymezuje gramatické vlastnosti jednotlivých typů bází, kamenem úrazu je zde však nepříliš přehledná terminologie. Bude proto lépe, když vymezíme jednotlivé typy opisem: slabika-kořen (однослог-корень)¹⁶ /MF 16/ označuje bázi, která může vystupovat pouze jako složka víceslabičných slov, nikoli jako samostatné slovo; kořen-slovo s omezenou samostatností /MF 17/ je bázi, která může figurovat jako samostatné slovo s omezeními vyplývajícími z Tab. 2 (nemůže k ní být připojen atributivní ukazatel 的 *de*, nemůže vystupovat izolovaně od jiných slov, nemůže tedy samo tvořit větu), DR do této kategorie řadí zejména pomocná slova /MF 31/ (DRAGUNOV 1962: 59); kořen-slovo je konečně označení pro bázi, která může vystupovat jak ve funkci části víceslabičného slova, tak jako samostatné slovo v izolované pozici.

Srovnáme-li toto schéma s pojetím ŠV, zjistíme, že u ŠV chybí vymezení středního členu. Jeho dělení tvoří dvoučlenná opozice bází „samostatných“ /MF 18/, které mohou nabývat formy samostatného slova, a „nesamostatných“ /MF 16/, které se omezují na funkci složky víceslabičného kompozita (ŠVARNÝ 1998: III/90). Na základě textu příslušné pasáže STCh však lze dovozovat, že pomezí případy vymezené v GS řadí ŠV mezi báze samostatné: „(...) všechny výrazy, jež vznikají připojením pomocných slov – ukazatelů k plnovýznamovým slovům (...) považujeme vždy za slova dvě (...), neboť jsou tvořeny 'ad hoc'.“ (ŠVARNÝ 1998: III/91).

Definici slova (bez ohledu na počet slabik, z nichž se skládá) najdeme u ŠV ve druhé kapitole STCh. Statut slova zde ŠV přiznává jednotce, které lze přiřadit některou z funkčních charakteristik /MF 27/¹⁷ (ŠVARNÝ 1998: III/94).¹⁸

Nehledě na terminologické rozdíly a odlišné posuzování některých tříd lexikálních jednotek, lze v otázkách strukturních jazykových jednotek a vymezení hranice slova mezi oběma autory konstatovat značnou míru shody. Specifikem DR koncepce je přitom silný důraz na nahlížení na problematiku strukturních jednotek optikou dvou kriterií – kvantitativního a kvalitativního.

---

16 Pozor na záměnu s termínem корень-однослог /MF 6/, který označuje základní kvantitativní strukturní jednotku.

17 Viz kap. 3.2.2.

18 Tato definice se dá považovat za definici tautogickou v té míře, v jaké považujeme pojmy funkční charakteristika /MF 27/ a slovní druh /MF 28/ za identické.

3.2.2. Slovní druhy

Tuto kapitolu označujeme názvem, který je překladem čínského pojmu 词类 *cilei*, a činíme tak z důvodu přehlednosti. Oba srovnávaní autoři si jsou však vědomi problematičnosti aplikace pojmu slovního druhu, užívaného pro popis základních morfologických kategorií evropských jazyků, na čínštinu. ŠV toto označení připouští pouze jako přibližné v ÚSHČ:

„Otázka slovních druhů je v čínštině dosti složitá. Jistá obtíž je např. v tom, že nemáme dostatek morfologických kritérií (...), podle kterých bychom mohli (...) slova bezpečně přiřadit k tomu, či onomu slovnímu druhu. V čínštině musíme hojně využívat různých kritérií syntaktických, takže by bylo vlastně lépe mluvit o (syntaktické) funkci, popř. různých (syntaktických) funkcích daného slova (výrazu) ve větě. Pro naše výklady v ÚSHČ však zatím postačí, když i v čínštině budeme prostě mluvit o druzích slov.“ (ŠVARNÝ 2001: 78)

V HČP však ŠV užívá pro označení *cilei* již přesnějšího termínu gramatické funkční charakteristiky slov (ŠVARNÝ 1998: III/92), jimž věnuje druhou a třetí kapitolu STCh¹⁹. Jak vyplývá z pojmu samotného, při určování funkční charakteristiky není důležitá forma slova, ale jeho schopnost vystupovat v určitých (syntaktických) funkcích. Nadmíru důležitý je přitom fakt, že jedné jazykové jednotce může ve značném množství případů v závislosti na syntaktických faktorech náležet více funkčních charakteristik (ŠVARNÝ 1998: III/93), což je v případě slovních druhů v evropských jazycích jev spíše periferní (CRYSTAL 1987: 92).

S podobnou terminologickou modifikací pojmu slovních druhů přichází DR v podobě pojmu sémanticko-gramatických kategorií, případně lexiko-gramatických kategorií /MF 27/²⁰. Sémanticko-gramatické kategorie stojí podle DR v samotném centru jazykového systému a jako takovým jim bylo ze strany badatelů v oblasti čínského jazyka doposud věnováno málo pozornosti, proto právě na nich zakládá DR celé své pojetí gramatického systému čínštiny (DRAGUNOV 1962: 7-10). Věnuje jim třetí oddíl GS²¹, který pak v přepracované a doplněné formě tvoří samostatnou monografii *Issledovanija po grammatike sovremennogo kitajskogo jazyka I, Časti reči* (DRAGUNOV 1952).

19 ŠVARNÝ 1998: III/92-124

20 V GS užívá DR pojmu prvního, v IG je pak pracuje s pojmem druhým.

21 DRAGUNOV 1962: 63-116

Ač se z pojmu sémanticko-gramatických kategorií může zdát, že nereflektují vazbu na syntaktické funkce, tak jak to činí ŠV v pojmu gramatických funkčních charakteristik, opak je pravdou. Vymezení jednotlivých kategorií se děje formou přiřazení gramatických vlastností tříd slov nesoucích určitý základní sémantický charakter (slova označující děje / předměty / kvality / počet), tak např. slova označující předměty: 1) nemohou bez pomoci spony vyjadřovat přísudek; 2) nemají schopnost vystupovat v bezprostředním spojení s příslovci typu 都 *dou* a 不 *bu*; 3) v roli přívlastku nevyžadují nutně sufix 的 *de*; atd. Touto konkrétní kombinací vlastností se pak vyznačují právě jen slova označující předměty, a tvoří tak vlastní sémanticko-gramatickou kategorii jmen (DRAGUNOV 1962: 8-9). Sémantika slova je tak pro DR zásadním faktorem určujícím jeho syntaktické vlastnosti (DRAGUNOV 1952: 9). V IG se dále upřesňuje:

„Jelikož slova v čínštině zpravidla nemívají vnější, morfologické příznaky, podle kterých by bylo možné zařadit je k tomu či onomu slovnímu druhu, (...), vystupují při jejich rozdělení na první plán kritéria jiná: a) různá schopnost určitých tříd slov vystupovat v roli toho či onoho větného členu a b) jejich různá schopnost kombinace se slovy jiných tříd a s těmi či oněmi formálními elementy.“ (DRAGUNOV 1952: 7-8)

Vidíme tedy, že je zde uplatněn podobný funkcionální přístup ke kategorii slovních druhů jako u ŠV.

Abychom mohli provést srovnání, je třeba nejprve stručně popsat systém sémanticko-gramatických kategorií u DR, samotné srovnání pak provedeme v rámci výkladu o jednotlivých slovních druzích. Co se týká pojmu slovní druh (часть речи) /MF 28/, DR jej užívá pro označení obecných sémanticko-gramatických kategorií, které se pak dělí na další podtřídy (DRAGUNOV 1962: 10). Těmito obecnými sémanticko-gramatickými kategoriemi jsou: podstatné jméno /MF 36/, sloveso /MF 37/, přídavné jméno (adjektivum) /MF 38/²², číslovka /MF 39/, příslovce /MF 40/ a zájmeno (zástupné slovo) /MF 41,42/. Nad těmito slovními druhy

²² DR při označení tohoto slovního druhu uvádí pouze slovo прилагательное, neuvádí tedy plný tvar, jakým se označuje přídavné jméno (имя прилагательное), nevzniká zde tedy tak silná tendence řadit tuto kategorii mezi jména, jako je tomu u překladu termínu do češtiny (přídavné jméno). DR řadí přídavná jména mezi predikativy, stejně jak to činí ŠV, který právě z tohoto důvodu navrhuje nazývat tuto kategorii termínem adjektivum (ŠVARNÝ 1998: III/105). Abychom předešli případným nedorozuměním, budeme dále v textu užívat pojem adjektivum i v případě, budeme-li mluvit o tomto slovním druhu v rámci systému DR

však stojí ještě obecnější kategorie jména /MF 34/ a predikativu /MF 35/. Problémem zde ovšem je, že koncepce zařazení slovních druhů do těchto nejobecnějších kategorií prošla u DR v IG oproti GS jistou korekcí, proto bude nejlépe zobrazit obě verze pomocí názorného schématu:

GS (DRAGUNOV 1962: 63)		IG (DRAGUNOV 1952: 12)		
jména	podstatná jména	jména	zástupná slova	
	zájmena	číslovky		
predikativy	číslovky	predikativy		adjektiva
	adjektiva			slovesa
	slovesa	příslovce		
příslovce				

Tabulka 3: Systém slovních druhů u Dragunova - srovnání GS a IG

Na první jsou zde zřejmé dva zásadní rozdíly. Zatímco v původním systému jsou číslovky řazeny mezi predikativy a zájmenům je přisouzena příslušnost k nejobecnější kategorii jmen, v pozdějším systému IG již číslovky figurují mezi jmény a místo zájmen přichází DR s nově pojmenovanou kategorií zástupných slov, která mohou zastupovat jednotky všech ostatních obecných sémanticko-gramatických kategorií. Toto pozdější upravené schéma tak více odpovídá koncepci ŠV, který mezi predikativy řadí pouze slovesa a adjektiva (ŠVARNÝ 1998: III/105).

Pro srovnání si nyní uveďme výčet gramatických funkčních charakteristik a jejich základní členění u ŠV:

samostatné (autosémantické)	podstatná jména	podstatná jména v užším smyslu
		jména místa
		jména času
	predikativy	slovesa
		adjektiva
zájmena		
vázané (synsémantické)	číslovky	
	měrová slova	
	jednoslabičné záložky	
	modální slovesa	
	prepoziční slovesa	
	postpoziční slovesa	
	adverbia	
	deiktická slova	
pomocné		

Tabulka 4: Rozdělení funkčních charakteristik u ŠV (ŠVARNÝ 1998: III/121)

DR na rozdíl od ŠV nedělí slovní druhy na 1) samostatné (autosémantické) /MF 116/, tzn. schopné vystupovat samostatně jako větný člen; 2) vázané (synsémantické) /MF 117/, vystupující jako větný člen pouze v bezprostředním spojení s jinými slovy; 3) pomocné (ŠVARNÝ 1998: III/115). DR v této otázce provádí v úvodních kapitolách k IG jednodušší a terminologicky ne zcela průhledné členění všech slov na 1) druhy slov (части речи), které představují plnovýznamová („plná“) slova /MF 30/; 2) částice (частицы речи), tedy slova pomocná („prázdná“ - 虚词 *xuci*) /MF 31,94/ (DRAGUNOV 1952: 13). Položky uvedené ve ŠV výčtu (Tabulka 4), které nefigurují v Tabulce 3, řadí DR buď mezi pomocná slova či afixy (prepoziční a postpoziční slovesa, jednoslabičné záložky) nebo je považuje za sémanticko-gramatickou kategorii existující v rámci některého ze základních slovních druhů (modální slovesa, jména místa a času, měrová slova). Je ještě nutné poznamenat, že výčet funkčních charakteristik uvedených v Tabulce 4 není zcela vyčerpávající, chybí zde například další dělení v rámci základních kategorií, např. dělení sloves (tranzitivní a intranzitivní, fázová, konexní), nebo vyčlenění funkční charakteristiky nepredikativní adjektivum (attributiv). Tyto specifické funkční charakteristiky však budou zmíněny dále v textu.

U synsémantických funkčních charakteristik pak není vyznačen jejich predikativní (modální, prepoziční a postpoziční slovesa) či převážně jmenný charakter (měrová slova, číslovky).

Nyní přejdeme k samotným kritériím, na jejichž základě DR slovní druhy rozděluje. Jak jsme již řekli, zásadní pro identifikaci určité sémanticko-gramatické kategorie je nezaměnitelná sada syntaktických vlastností té které třídy slov. Tyto vlastnosti (označené A-D) ukážeme opět pomocí tabulky, která vychází z původního systému tak jak je obsažen v GS:

		A	B	C	D
jména (podstatná + zájmena)		-	-	+	
predikativy	slovesa	+	+	-	+
	přídavná jména	+	+	+	-
	číslovky	+	-	+	-
<p>A = schopnost vyjadřovat přísudek beze spony (samostatná predikativnost)</p> <p>B = schopnost bezprostřední vazby (tj. beze spony) s příslovci typu 都 <i>dou</i> a 不 <i>bu</i></p> <p>C = v roli přívlastku nevyžadují nutně atributivní sufix 的 <i>de</i></p> <p>D = neomezená predikativnost (u predikativů)</p>					

*Tabulka 5: Syntaktické vlastnosti sémanticko-gramatických kategorií
(DRAGUNOV 1962: 63-66)*

Mimo tuto tabulku stojí příslovce, která DR definuje jako slova, která mohou plnit výhradně funkci přívlastku (určení) /SX 11/ a která nemohou přibírat sufix 的 *de*. Tabulka tedy ukazuje zejména na rozdíl mezi jmény a predikativy. Tato diference je pro čínštinu zcela zásadní a současně představuje jednu z hlavních odlišností od systémů evropských jazyků, kde základní opozici tvoří jméno (včetně adjektiv a číslovek) a sloveso (DRAGUNOV 1962: 67). Predikativy tedy tvoří třídy slov, které mohou samy bez pomoci spony vystupovat v roli přísudku /SX 8/ (slovesa neomezeně, adjektiva a číslovky jen za určitých okolností). Z hlediska sémantického je jim společná schopnost vyjadřovat potenciální proměnlivost, změnu²³ - buď v čase (slovesa), nebo

²³ S tím souvisí mj. okolnost, že všechny predikativy – slovesa, adjektiva i číslovky mohou přibírat vidočasový sufix 了 *le* /MF 104/ (DRAGUNOV 1962: 67).

ve stupni intenzity příznaku (adjektiva), nebo v množství (číslovky) (DRAGUNOV 1962: 66-67).

V následujících kapitolách postupně pojednáme o slovních druzích, které DR identifikuje v čínském jazyce, zmíníme se o dalších sémanticko-gramatických kategoriích, které vyděluje v rámci každé z nich, a provedeme srovnání se systémem gramatických funkčních charakteristik, jež nacházíme u ŠV.

3.2.2.1. Podstatné jméno

Podstatné jméno, v DR terminologii též sémanticko-gramatická kategorie předmětnosti²⁴ /MF 36/ ze sémantického hlediska označuje předmět a může dle DR ve větě plnit především roli podmětu a předmětu, a to bez nutnosti užití jakýchkoli dalších formálních prostředků. V pozici přísudku mu pak musí předcházet spona v podobě slovesa 是 *shi* /SX 19/, což je první ze tří zásadních definičních příznaků substantiva²⁵ (DRAGUNOV 1962: 64). Druhým podstatným rysem substantiv je fakt, že je nelze přímo vázat s příslovci typu 不 *bu*, 都 *dou* nebo 也 *ye* (v DR terminologii polopomocné příslovce /MF 85/), ale je zde opět povinná přítomnost spony 是 *shi*, což je ale v podstatě totéž, o čem mluví bod první, neboť substantivum zde opět vystupuje v přísudku (他也是学生 *ta ye shi xuesheng*) (DRAGUNOV 1952: 35).

Zde musíme předběhnout a pozastavit se nad problematikou spony a jmenného (sponového) přísudku /SX 20/ u ŠV, přestože by bylo mnohem případnější věnovat se jí až v rámci kapitoly o syntaxi. ŠV v ÚSHČ konstatuje, že „spona 是 *shi* je zvláštním druhem slovesa (...), (které) slouží zpravidla jen ke spojení podmětu s přísudkem, je-li přísudek vyjádřen podstatným jménem (...), nikoli však přídavným jménem (...).“ (ŠVARNÝ 2001: 79). V STCh však pojem spony již neužívá a slovo 是 *shi* označuje za přísudkové sloveso identifikace /MF 119/, přičemž po něm následující substantivum již nepokládá za součást přísudku, nýbrž za postverbální jmenný člen identifikace /SX 25/ (ŠVARNÝ 1998: III/150). Zde se tedy u obou autorů setkáváme s do jisté míry

²⁴ Pojem категория предметности užívá DR na různých místech IG jak pro označení podstatných jmen, tak pro označení celé kategorie jmen /MF 34/, tedy i číslovek a částečně zájmen. Viz též pozn. 25.

²⁵ Jelikož DR v GS i IG užívá často pojmu существительное v širším smyslu, tedy pro podstatná jména a současně i pro zájmena mající v syntaktickém ohledu charakter substantiv (osobní zájmena) a v IG i pro některé číslovky, budeme pro větší srozumitelnost používat pojem substantivum ve smyslu syntaktického substantiva tam, kde je tento rozšířený význam relevantní.

odlišným pohledem na syntaktickou funkci substantiv.

Třetí vymezovací příznak substantiva souvisí s jeho pozicí v přívlastku, kde na rozdíl od slovesa nevyžaduje sufix 的 *de* (DRAGUNOV 1952: 40). ŠV ovšem k této otázce uvádí, že možnost vynechat v přívlastku ukazatel 的 *de* se týká jen u podstatných jmen, která neoznačují lidi či zvířata (中国学生 *zhongguo xuesheng*), tam kde se o lidi či zvířata jedná, je zpravidla nutné ukazatel 的 *de* použít (毛同志的书 *Mao tongzhi de shu*) (ŠVARNÝ 2001: 85), neboť se oproti prvně zmíněnému případu (bližší určení kvalitativní /SX 59/) jedná jiný typ přívlastku, a sice bližší určení přívlastňovací /SX 58/ (ŠVARNÝ 1998: III/101). Ostatně i DR tuto diferenci nepřímo reflektuje, když na různých místech užívá pro ukazatel *de* podle kontextu dvou různých pojmenování: atributivně-jmenná přípona (атрибутивно-именной суффикс) /MF 101/ a posesivní přípona (посессивный суффикс) /MF 102/.

Přejdeme nyní k vnitřnímu členění podstatných jmen na různé sémanticko-gramatické kategorie, jak jej provádí DR v GS a IG. I zde, tak jako v četných jiných pasážích svého popisu gramatického systému vyděluje DR jednotlivé třídy na základě jejich vazeb s pomocnými slovy a gramatickými ukazateli (sufixy), sémantické kritérium je zde tedy aplikováno v těsném sepětí s kritériem syntaktickým.

Specializované sémantické skupiny podstatných jmen

DR považuje za specifické sémanticko-gramatické kategorie cca 100 specializovaných sémantických skupin podstatných jmen /MF 47/ navzájem gramaticky odlišených užitím různých měrových slov-sufixů²⁶ (счетное слово-суффикс, ŠV: numerativ) /MF 97/ při spojení těchto podstatných jmen s číslovkami nebo ukazovacími zájmeny (ŠV: deiktickými slovy) /MF 91/: 张 *zhang* pro předměty s plochým povrchem, 条 *tiao* pro dlouhé předměty apod. DR tyto skupiny slov vymezuje v protikladu k základní (negativní) skupině podstatných jmen /MF 46/, pro které se užívá univerzální měrový sufix předmětnosti 个 *ge* (ŠV: obecný numerativ) /MF 98/ vyjadřující jednoduše předmětnost jako takovou²⁷ (DRAGUNOV 1962: 77-78). ŠV tyto

26 Sufixální povaze numerativu u DR odpovídá i jeho psaní v transkripci neodděleně od předcházející číslovky či ukazovacího slova, tuto praxi užíváme i v transkripci exemplifikačního materiálu převzatého od DR. Stejně tomu je i v případě atributivního (jmenného) sufixu 的 *de* /MF 101/.

27 DR konstatuje stále větší tendenci nahrazovat v hovorovém jazyce specializované měrové sufixy (numerativy) univerzálním (obecným). V dunganském (gansuském) dialektu se údajně specializované sémantické skupiny pomocí numerativů rozlišovaly v době vzniku GS již jen v jazyce starců, což by znamenalo, že ze současného jazyka již pravděpodobně zcela vymizely (DRAGUNOV 1962: 80).

třídy jako vlastní gramatické funkční charakteristiky nevydělují. Je to dáno jeho jasnou preferencí syntaktických kriterií před sémantickými v rámci problematiky druhů slov.

Měrové jednotky

Slova jako 年 *nian*, 里 *li* (jako jednotka délky), 群 *qun* jsou v GS definována jako podstatná jména, jejichž zásadní gramatickým příznakem je fakt, že nevyžadují ve spojení s číslovkami a ukazovacími zájmeny měrový sufix, neboť jsou již samy o sobě měrovými slovy /MF 48/ (DRAGUNOV 1962: 80-81). Narážíme zde ovšem na jistou terminologickou komplikaci, jelikož měrové slovo v DR systému představuje podkategorii sémanticko-gramatické kategorie měrových jednotek (единица измерения) /MF 49/, což je označení, které ŠV užívá pro jeden z typů měrového slova, které naopak představuje vlastní funkční charakteristiku (ŠVARNÝ 1998: III/108). V IG je rozpracováno členění měrových jednotek na: 1) měrová slova (měrové jednotky v užším smyslu: 群 *qun*, 碗 *wan*, 里 *li*); 2) sufixy-klasifikátory, což je oproti GS nové označení pro Švarného numerativy /MF 97/ (DRAGUNOV 1952: 45).

ŠV oproti DR nepovažuje měrová slova za součást kategorie podstatných jmen, nýbrž za vlastní funkční charakteristiku, ačkoli jim přiznává jmenný charakter a poznamenává, že jedna a tatáž slova mohou podle kontextu nabývat funkční charakteristiky měrového slova i (podstatného) jména (ŠVARNÝ 1998: III/108, 110). Měrová slova přitom jsou charakterizována tím, že se vždy pojí s číslovkami nebo deiktickými slovy (ŠVARNÝ 1998: III/108). Dále je dělí na 1) měrové jednotky (群 *qun*, 碗 *wan*); 2) měrová jména, která se od předchozích liší tím, že za nimi už nenásleduje další jméno (年 *nian*); 3) numerativy, dělicí se dále na obecný (个 *ge*) a specifické (např. 张 *zhang*, 条 *tiao*) a 4) slovesné numerativy, opět rozdělené na obecné (např. 次 *ci*, 下 *xia*) /MF 118/ a specifické (např. 趟 *tang*, 眼 *yan*) (ŠVARNÝ 1998: III/109-111). Rozdíly v koncepci měrových slov / měrových jednotek u obou autorů shrnuje následující tabulka:

číslo PGT	ŠV	DR
/MF 49/	měrová slova:	měrové jednotky (единицы измерения):
/MF 48/	měrové jednotky	měrová slova (счетные слова)
	měrová jména	
/MF 97/	numerativy	sufixy-klasifikátory (суффиксы-классификаторы)
/MF 99/	slovesné numerativy	//slovesná měrová slova (приглагольные счетные слова) // ²⁸

Tabulka 6: Kategorie měrových slov / měrových jednotek - srovnání ŠV/DR

Předměty nezcizitelné příslušnosti

Gramatickým příznakem sémanticko-gramatické kategorie nezcizitelné příslušnosti /MF 50/ je fakultativní přítomnost posesivní přípony 的 *de* /MF 102/ u přivlastňovacího zájmena /MF 89/, jímž je slovo příslušející k této třídě blíže určeno. DR sem řadí především příbuzenské termíny a názvy kolektivů (lze říci 他的父亲 *tade fuqin* i 他父亲 *ta fuqin*) (DRAGUNOV 1962: 81). V IG ovšem DR uvádí jako jiný příklad slova spadající do této kategorie slovo 头 *tou* ve spojení 他头疼 *ta tou teng* (DRAGUNOV 1952: 64). Ve ŠV systému se v tomto případě jedná o člen zřetelově vymežovací neboli substantivum trvalé příslušnosti /MF 50, SX 51/. U ŠV se jedná o otázku především syntaktickou. Jako člen zřetelově vymežovací nemohou vystupovat jakákoli substantiva, a sémantické kritérium zde tak nepochybně také hraje velkou roli: podle ŠV se jedná o části těla nebo některé trvalé charakteristiky osoby či věci (ŠVARNÝ 2001: 158). Kategorii předmětů nezcizitelné příslušnosti ovšem nemůžeme bez problémů ztotožnit se substantivy trvalé příslušnosti, neboť kritéria užitá oběma autory k jejich identifikaci si odpovídají pouze částečně (u DR jsou širší).

Podstatná jména označující osoby

Důvodem pro vydělení této sémanticko-gramatické kategorie je pro DR možnost tvořit formu množného čísla pomocí přípony 们 *men* (ŠV: ukazatel plurality jmenných

²⁸ Problematika slovesných numerativů je v IG komplikovanější a otázka klasifikace těchto slov je dosti nepřehledná. Problém tkví v tom, že pouze určitý typ slovesného měrového slova považuje DR za měrovou jednotku (DRAGUNOV 1952: 116). Problém se budeme snažit přiblížit v kapitole o slovesech - kap. 3.2.2.2, podkapitola Slovesa stavová (nedějová) a slovesa dějová.

výrazů) /MF 100/, což je jinak možné už jen u osobních zájmen (DRAGUNOV 1962: 82). ŠV připomíná jistá omezení užití přípony 们 *men* s podstatnými jmény a podotýká, že frekvence takového užití je v jazyce poměrně nízká a omezuje se především na oslovení (ŠVARNÝ 2001: 122). ŠV zde opět neshledává dostatek důvodů pro zavedení specifické funkční charakteristiky pro tuto třídu jmen, jedná se zde totiž opět o otázku převážně sémantického charakteru.

Přírodní jevy

Poslední sémanticko-gramatickou kategorií v rámci podstatných jmen, o které píše DR v GS, jsou přírodní jevy. Jejich gramatickým specifikem je postavení v roli podmětu zpravidla až za přísudkem (下雨 *xia yu*, 打雷 *da lei*), což je určeno jejich sémantikou, díky které mohou jen velice obtížně přijímat bližší určení (DRAGUNOV 1962: 83-84). U ŠV opět podobnou funkční charakteristiku nenajdeme.

Podstatná jména nesoucí význam místa a času

V IG doplňuje DR k sémanticko-gramatickým kategoriím vyděleným v GS v rámci podstatných jmen ještě skupinu slov nesoucích význam místa a času /MF 51/. Je však třeba říci, že v porovnání se ŠV tak činí ne zcela důsledným a terminologicky značně nepřehledným způsobem. Bude tedy jednodušší, vyjdeme-li při srovnání v tomto případě z přehlednějšího systému ŠV. Ten jména místa a jména času považuje za funkční charakteristiky v rámci obecnější funkční charakteristiky podstatných jmen (v tom můžeme mezi ŠV a DR konstatovat shodu) (ŠVARNÝ 1998: III/96). Jméno místa jsou pro něj jednak geografické názvy (北京 *Beijing*, 美国 *Meiguo*), jednak výrazy typu 里头 *litou*, 上面, *shangmian*, 那里 *nali*, z nichž některé mohou fungovat ve spojení s jiným podstatným jménem jako záložky /MF 45/ (柜子里头 *guizi litou*). Jména času jsou pak výrazy jako 四月 *siyue*, 星期天 *xingqitian*, nebo 刚才 *gangcai*, 以后 *yihou* (některé též se schopností vystupovat jako záložka: 三天以后 *san tian yihou*) (ŠVARNÝ 1998: III/96-97). ŠV upozorňuje, že uvedené výrazy nelze v čínštině považovat za příslovce, jak je tomu (s výjimkou geografických pojmenování) např. v češtině, mohou totiž např. stát před podstatným jménem (那里的人 *nali de ren*) oproti pozici příslovce výhradně před predikativem (ŠVARNÝ 2001: 95)

Také DR řadí do této třídy jmen geografické názvy, přidává k nim ovšem

i obecná podstatná jména jako např. 地方 *difang*, 乡 *xiang*, v případě času pak např. 时候 *shihour*. Dále sem ve shodě se ŠV řadí slova typu 里头 *litou*, 上面, *shangmian*, 那里 *nali*, která pro svou podobnost s příslovci označuje jako podstatná jména příslovečná (наречное существительное) /MF 52/, i on však upozorňuje na fakt, že tato slova nelze směřovat s příslovci, jelikož mohou fungovat i v roli jiných větných členů, než je příslovečné určení /SX 12/ (DRAGUNOV 1952: 69-70). Jména spadající do této třídy definuje DR poněkud bizarním způsobem jako slova, která díky svému sémantickému významu nepotřebují záložku ve spojení s předložkou 在 *zai* (在上海 *zai Shanghai*, 在那儿 *zai nar*, 在那个地方 *zai nage difang* oproti běžným podstatným jménům: 在桌子上 *zai zhuozishang*, 在房子里 *zai fangzili*) (DRAGUNOV 1952: 70). Podobné syntaktické funkce pak DR připisuje i „předmětně-záložkovým komplexům“ /MF 53/, čímž má na mysli spojení podstatného jména se záložkou jednoslabičnou (桌子上 *zhuozishang*) a zřejmě i s některými slovy označovanými jako příslovečná podstatná jména /MF 52/. Ve výsledku je poměrně nesnadné tuto sémanticko-gramatickou kategorii u DR celkově uchopit a jednoznačně identifikovat jazykové jednotky, které do ní spadají. Jde tak spíše o popis syntaktických vlastností společných více typům slov, než o vymezení koherentní třídy jazykových jednotek.

3.2.2.2. Sloveso

Hlavním rysem čínského slovesa je podle DR jeho samostatná predikativnost, tedy schopnost vyjadřovat přísudek beze spony, jeho predikativnost je přitom na rozdíl od adjektiv ničím neomezená (DRAGUNOV 1962: 64). Dalším zásadním znakem sloves je nutnost přibírat „atributivně-jmenný sufix“ (ŠV: gramatický ukazatel atributu) /MF 101/, pokud mají vystupovat v přívlastku. Tento „sufix předmětnosti“ slouží jako jakýsi neutralizátor predikativnosti a umožňuje tak slovesu (respektive deverbativnímu jménu²⁹ /MF 113/), aby mohlo plnit atributivní funkci (DRAGUNOV 1952: 97). Další gramatickou vlastností, která přísluší pouze slovesům, je možnost připojení vido-časových sufixů (ukazatelů) 了 *le*, 着 *zhe* a 过 *guo* (DRAGUNOV 1952: 95).

ŠV uvádí důležitou poznámku, týkající se sloves v jejich hlavní syntaktické funkci – přísudku: „Čínské sloveso se sice nečasuje, avšak musí být zpravidla nějak blíže

²⁹ Viz kap. 3.2.2.7.

určeno, má-li vyplnit funkci větného přísudku s jednoznačným významem.“ (ŠVARNÝ 2001: 92). Tuto okolnost považuje za nadměru důležitou i DR, neboť ve všech pasážích svého výkladu o slovese věnuje největší pozornost právě jeho možnostem vystupovat ve vztahu k různým formálním určujícím elementům v závislosti na sémantice slovesa. V IG přitom můžeme číst poznámku, téměř zcela odpovídající citované větě z ÚSHČ: „Slovesný morfém sám o sobě žádným způsobem nepoukazuje ani na čas, ani na slovesný rod, ani na vid a nemá finitní charakter. To je důvod, proč musí být příslušným způsobem určen, aby mohl fungovat jako finitní přísudek v úplné větě.“ (DRAGUNOV 1952: 127).

Soustředme se nyní na jednotlivé sémanticko-gramatické kategorie, které vyděluje DR v IG. Na jejich základě opět provedeme srovnání podobně jako u podstatných jmen. Zároveň se na příslušných místech zastavíme u některých jevů, které nespádají morfologicky přímo pod problematiku sloves, ale souvisí s ní tak úzce, že je DR zařazuje v IG k výkladu o slovese (např. problematika slovesných numerativů). Zde též provedeme srovnání.

Slovesa stavová (nedějová) a slovesa dějová

V GS označuje DR nepřilíš početnou skupinu sloves jako slovesa stavová (глаголы состояния) /MF 54/. Řadí sem taková slovesa, u kterých nelze užít otázku „co dělá podmět?“ (DRAGUNOV 1962: 84). V IG pak pro celou skupinu užívá pojmu slovesa nedějová (глаголы не-действия) a dále je člení na slovesa stavová (např. 疼 *teng*), slovesa modální /MF 56/ (např. 能 *neng*, 愿意 *yuanyi*), slovesa polovýznamová /MF 57/ (např. 在 *zai* – nacházet se, 姓 *xing* – jmenovat se příjmením, 像 *xiang* – být jako) a slovesa myšlení a pocitování (např. 知道 *zhidao*, 明白 *mingbai*, 害怕 *haipa*). Tato slovesa se gramaticky vyznačují několika vlastnostmi, které je odlišují od ostatních sloves a které spočívají zejména v omezení možnosti jejich určení formálními prostředky:

1. Nepojí se se slovesnými numerativy /MF 99/.
2. Netvoří modifikované tvary /MF 58/, a tudíž ani potenciální formy /MF 67/.
3. Až na výjimky se nepojí se záporkou 没 *mei*.
4. Nepojí se s vido-časovými příponami. Pokud za nimi stojí částice 了 *le*, má vždy frázový (větný) /MF 106/, tedy modálně-časový charakter, a nikoli charakter

slovesný /MF 103/, tedy význam rezultativně-časový. (DRAGUNOV 1962: 113-114).

ŠV ve svém systému podobně vyděluje pouze slovesa modální, když o nich píše, že se na rozdíl od jiných sloves nemohou pojit se slovesnými vido-časovými ukazateli (ŠVARNÝ 1998: III/104) a tvoří zápor zpravidla pouze pomocí zápornky 不 *bu* (ŠVARNÝ 2001: 116). Tím se ovšem shoda mezi oběma autory vyčerpává, nebereme-li v úvahu poznámky ŠV k omezením určitých sloves pojit se s gramatickými ukazateli v rámci kazuistických poznámek na různých místech v ÚSHČ a HČP. ŠV navíc celou věc komplikuje tím, že ve výčtu funkčních charakteristik v STCh hned vedle modálních sloves staví jako jim blízká slovesa fázová, která s nimi výše zmíněná omezení nesdílejí (mohou se bez problémů pojit se zápornkou 没 *mei*, mohou přibírat vido-časové přípony). Koncepte DR nám tedy poskytuje přehlednější a širší pohled na důležitý problém omezení při možnostech bližšího určování různých druhů sloves.

Termínu глаголы действия /MF 55/ užívá DR v IG pro označení všech sloves, která nespádají do předchozí kategorie, neplatí pro ně tedy omezení výše uvedená. V praxi to znamená, že mohou pomocí formálních prostředků nabývat variací kvantitativního či kvalitativního charakteru.

Kvantitativní změny mohou být vyjádřeny dvěma způsoby. Zaprvé zdvojením slovesa /MF 68/ lze dosáhnout kvantitativních odstínů různého charakteru (看看 *kankan* – dokonavost, jednorázovost; 商量商量 *shangliang-shangliang* – potřebná míra, dostatečnost; 休息休息 *xiuxi-xiuxi* – menší míra; atd.) (DRAGUNOV 1952: 115). ŠV pojetí reduplikace sloves se s DR v podstatě shoduje, když tvrdí, že vyjadřuje především jednorázovost děje, případně povrchnost či menší důkladnost (ŠVARNÝ 2001: 154).

Druhý způsob kvantitativní modifikace významu slovesa představuje postpoziční užití číslovky a slovesného měrového slova (ŠV: slovesný numerativ) /MF 99/. DR vyděluje tři typy těchto měrových slov, přičemž každé spadá do jiné kategorie (DRAGUNOV 1952: 116): 1) Užití stejné slovesné báze ve funkci slovesného měrového slova (看了一眼 *kanle yi kan*). ŠV oproti tomu tento jev pokládá za případ reduplikace, kdy je zvláště u jednoslabičných sloves možné vložit mezi oba členy číslovku 一 *yi*, případně i příponu 了 *le* (ŠVARNÝ 2001: 154). 2) Substantivní báze představující slovo-klasifikátor (ŠV: numerativ), tedy zařazující děj do určité třídy podobně jako u substantiv (看了一眼 *kanle yi yan*). 3) Měrová jednotka /MF 49/

ve vlastním smyslu (次 *ci*, 顿 *dun*) (DRAGUNOV 1952: 117). ŠV mezi dvěma posledními typy nerozlišuje a považuje je za slovesné numerativy /MF 99/, přičemž spojení číslovky a slovesného numerativu za slovesem označuje jako komplement vidu /SX 61/ (ŠVARNÝ 2001: 153-154).

Variace kvalitativního charakteru jsou umožněny schopností dějových sloves tvořit slovesa modifikovaná /MF 58/, a tudíž i jejich potenciální způsob (tvar) /MF 67/. DR upozorňuje na určité vlastnosti modifikovaných sloves, které vyplývají z jejich charakteru, který se neslučuje s významem trvání děje. Velmi často se tedy užívají s příponou ukončenosti děje 了 *le* /MF 104/, naopak nevyskytují se s příponou trvání 着 *zhe* /MF 105/. Pojí se se zápornou 没 *mei*, kdežto zápornka 不 *bu* se neuvádá před slovesem k jeho popření jako celku, nýbrž pouze jako infix /MF 20/ vyjadřující nemožnost dosažení výsledku (DRAGUNOV 1952: 118). ŠV se modifikovanými slovesy zabývá nepoměrně obšírněji, přičemž ve výše naznačených otázkách u něj nedochází k zásadním odlišnostem od DR (ŠVARNÝ 2001: 100-102; 116-118).

Slovesa přechodná a slovesa nepřechodná

Slovesa dějová /MF 55/ se dále podle DR dělí na dvě skupiny: slovesa přechodná (ŠV: tranzitivní) /MF 64/ a nepřechodná (ŠV: intranzitivní) /MF 63/. Slovesa přechodná se vyznačují tím, že vyžadují spojení s přímým předmětem /SX 30/. Předmět totiž plní v čínštině podle DR dvojí roli: 1) lexikální – tj. významové upřesnění děje označeného slovesem; 2) gramatickou – tj. určení slovesného morfému potřebné k tomu, aby mohl plnit funkci přísudku v ukončené větě (DRAGUNOV 1952: 119). Pouze gramatický význam má tzv. prázdný předmět /SX 32/ ve výrazech typu 吃饭 *chi fan*, 睡觉 *shui jiao*, kdy k významu slovesa nic nepřidává a jeho přítomnost je dána pouze formální gramatickou potřebou bližšího určení větného přísudku vyjádřeného přechodným slovesem (DRAGUNOV 1952: 119). ŠV se v koncepčním pojetí této otázky s DR v zásadě shoduje, když rozděluje slovesa na tranzitivní³⁰ a intranzitivní (ŠVARNÝ 1998: III/102), přičemž téměř totožné je i vysvětlení otázky formálního (DR: prázdného) předmětu (ŠVARNÝ 2001: 92-93).

Odlišnosti však můžeme mezi oběma autory nalézt v otázce zařazení některých sloves mezi tranzitivní či intranzitivní slovesa. DR vyděluje v rámci nepřechodných

³⁰ V ÚSHČ označuje ŠV slovesa tranzitivní též jako slovesa předmětová s poznámkou, že u nich předmět musí být vyjádřen, která v STCh chybí (ŠVARNÝ 2001: 92).

sloves specifickou třídou sloves směru pohybu (глаголы направления движения) /MF 65/, mezi něž řadí slovesa 来 *lai*, 去 *qu*, 上 *shang*, 下 *xia*, 到 *dao*, 出 *chu*, 进 *jin* a některá další. Tato slovesa se kromě jiného vyznačují schopností vystupovat jako modifikátory /MF 59/ ve složených (modifikovaných) slovesech /MF 69,58/ (DRAGUNOV 1952: 121-122). ŠV ovšem všechna slovesa, pojící se s předmětem lokativním /SX 53/, tedy všechna výše uvedená plus ta, jejichž předmět odpovídá na otázku otázku „kde?“ (在 *zai*, 住 *zhu* atp.), řadí ke slovesům tranzitivním (ŠVARNÝ 1998: III/103).

V rámci sloves přechodných DR ještě vyděluje slovesa vyjadřující dávání a odnímání (např. 给 *gei*, 送 *song*, 买 *mai*), jejichž specifikem je možnost pojit se s dvěma předměty – přímým a nepřímým /SX 30, 31/ (DRAGUNOV 1952: 123). ŠV v STCh podobným způsobem vymezuje takovou skupinu sloves, když o nich mluví prostě jako o tranzitivních slovesech se dvěma předměty (ŠVARNÝ 1998: III/103).

Slovesa-předložky

Tímto termínem /MF 70/ nazývá DR v IG slovesa, která s jazykovým vývojem nabyly charakteru pomocného slova, konkrétně předložky³¹. Rozlišuje přitom dva typy těchto slov: 1) Sloveso-předložka existuje paralelně s původním plnovýznamovým slovesem, přičemž prvně jmenované ztrácí svůj distinktivní tón (např. 在 *zai*, 用 *yong*, 到 *dao*, 给 *gei*) (DRAGUNOV 1952: 124). 2) Sloveso už zcela přešlo do třídy předložkových sloves a jako plnovýznamové se již neuzívá - např. 把 *ba* s původním významem „vzít, brát“ se nyní užívá pouze jako předložka uvozující přímý předmět (DRAGUNOV 1962: 125-126). DR dále konstatuje tendenci užití sloves-předložek 被 *bei* a 给 *gei* i jako slovesných prefixů /MF 22/ s významem trpného rodu³² (DRAGUNOV 1962: 127).

Pojmu slovesa-předložky odpovídá ve ŠV systému pojem prepozičního slovesa /MF 70/. ŠV upozorňuje na nesprávnost užívání pojmu předložka v případě těchto slov, neboť zakrývají jejich slovesný původ (ŠVARNÝ 1998: III/112)³³. ŠV za prepoziční slovesa považuje v podstatě tytéž jazykové jednotky, jaké označuje DR termínem sloveso-předložka. Mezi těmito dvěma pojmy je ovšem jeden významný rozdíl, který

31 V GS taková slova DR nazývá prostě předložkami (DRAGUNOV 1962: 112)

32 Viz kap. 3.3.1.3.

33 ŠV k tomu též poznamenává, že „skutečnou obdobou našich předložek v čínštině nejsou prepoziční slovesa, nýbrž záložky“ . (ŠVARNÝ 1998: III/112)

vyplývá ze ŠV definice prepozičního slovesa: „Prepoziční sloveso se svým objektem jako blíže určující výraz stojí vždy před přísudkovým slovesem nebo adjektivem a původně s nimi tvoří spojený sled dvou predikativních vazeb, kde vazba na prvním místě je blíže určujícím členem predikativního výrazu na místě druhém.“ (ŠVARNÝ 1998: III/112). Této definici odpovídá tedy např. věta: 他在图书馆看书 *Ta zai tushuguan kan shu*. V případě, kdy slovo s funkční charakteristikou prepozičního slovesa stojí až za přísudkem (坐在椅子上 *zuo zai yizishang*), mluví ŠV o slovesu postpozičním /MF 120/, (ŠVARNÝ 1998: III/145). Zatímco tedy DR oba případy nerozlišuje a mluví o (slovesu-) předložce ve vztahu k předmětu, ať už stojí ve větě kdekoli, pro ŠV je rozhodující pozice vzhledem k přísudku, podle které rozlišuje dva typy těchto pomocných sloves.

Na tomto místě je třeba ještě zmínit kategorie sloves, které identifikuje ŠV a které v systému DR jako explicitně vymezené sémanticko-gramatické kategorie nefigurují. Jsou to zaprvé slovesa fázová /MF 121/ (来 *lai*, 去 *qu*, 开始 *kaishi*, 继续 *jixu*), kterým ŠV přisuzuje podobné postavení jako slovesům modálním /MF 56/ (ŠVARNÝ 1998: III/104). DR se v případě sloves 来 *lai* a 去 *qu* v rámci výkladu o slovesech směru pohybu dotýká jejich schopnosti spojovat se s jiným slovesem v „infinitivním“ tvaru /MF 66/ (我去买点东西 *Wo qu mai dianr dongxi*) (DRAGUNOV 1952: 122), s vlastní sémanticko-gramatickou kategorií fázových sloves však nepracuje.

Terminologicky bezekvivalentními u DR ve srovnání se ŠV zůstávají i slovesa konexní /MF 122/ (叫 *jiao*, 让 *rang*, 请 *qing*) (ŠVARNÝ 1998: III/103). Dále jsou to slovesa existence /MF 131/ a slovesa identifikace /MF 119/.

O dalších, převážně syntaktických charakteristikách čínského slovesa pojednáme ještě na dalších místech této práce, především v kapitolách o odvozených slovních druzích³⁴ (deverbativní jméno /MF 113/) a o struktuře slova³⁵ (složená slovesa /MF 69/, slovesa modifikovaná /MF 58/, slovesa objektová /MF 123/).

---

34 Kap. 3.2.2.7.

35 Kap. 3.3.1.1.

3.2.2.3. Adjektivum

Adjektiva, nebo též kategorie kvality (прилагательные, категория качества) /MF 38/ zaujímají podle DR pohraniční pozici mezi jmény a slovesy. Oproti substantivům nepotřebují nutně sponu /SX 19/ v přísudku a ve spojení s příslovci typu 不 *bu*, 都 *dou*, naopak na rozdíl od sloves mohou fungovat v přívlastku bez předmětné přípony 的 *de* /MF 101/.

Adjektivum jako predikativ (postavení v přísudku)

Spolu se slovesy tak adjektiva tvoří obecnější kategorii predikativu, jejich samostatná predikativnost je však omezená na případy přítomnosti určitého formálního prostředku (nejčastěji příslovce 很 *hen* a 不 *bu*, dále též příslovce míry /MF 83/ jako např. 挺 *ting*) nebo speciálního kontextu (srovnávací význam nebo odpověď na alternativní otázku jako např. 桌子大不大? *zhuozi da bu da?*) (DRAGUNOV 1962: 64-65). V IG k predikativnímu charakteru adjektiv DR dodává, že adjektiva neoznačují prostý příznak předmětu, ale příznak schopný změny v čase nebo stupni intenzity³⁶, proto také přísudek vyjádřený adjektivem (kvalitativní přísudek) /SX 26/ nese význam buď časový nebo hodnotící (оценочное значение) (DRAGUNOV 1952: 159-160). S tím souvisí i možnost užití větné částice změny stavu 了 *le* /MF 106/ spolu s adjektivy právě v těchto dvou významech (他的头发白了 *Tade toufa bai le* – časový význam; 太贵了! *Tai gui le!* - význam hodnotící) (DRAGUNOV 1952: 161). Adjektiva mají některé společné znaky jednak se slovesy nedějovými /MF 54/ (nemohou se například pojit se slovesnými příponami 了 *le* a 过 *guo* /MF 103/), a dále se slovesy nepřechodnými (intransitivními), jelikož se nepojí s předmětem³⁷ a spolu s nepřechodnými slovesy tvoří většinu výsledkových modifikátorů /MF 60/ (DRAGUNOV 1952: 164).

Co se týká predikativní funkce adjektiv, ŠV se v podstatě shoduje s DR vymezením. Konstatuje jak fakultativnost přítomnosti spony, tak nutnost bližšího určení adjektiva formálními prostředky (adverbium vyjadřující stupeň vlastnosti, nejčastěji 很 *hen*, které, pokud není zdůrazněno, plní pouze formální funkci) (ŠVARNÝ 1998: III/105) nebo kontextem (srovnání) (ŠVARNÝ 2001: 94). ŠV taktéž konstatuje těsnou příbuznost

³⁶ Mohli bychom jej nazvat též příznakem dynamickým.

³⁷ DR tvrdí, že předmět může být u adjektiv (stejně jako u intransitivních sloves) přítomen fakultativně a jako příklad uvádí spojení 好一点儿 *hao yidianr* (DRAGUNOV 1952: 164), ŠV však považuje podobná syntagmata za spojení adjektiva a komplementu, nikoli předmětu.

adjektiv s intranzitivními slovesy, s nimiž tvoří v rámci predikativů užší skupinu, v rámci níž od sebe navzájem nejsou někdy zcela jednoznačně odlišitelné (ŠVARNÝ 1998: III/105).

Pokud se ovšem podíváme na oba srovnávané gramatické systémy blíže, zjistíme, že DR považuje za kvalitativní přísudek (tj. pozici adjektiva v přísudku) /SX 26/ širší okruh jevů, než je tomu u ŠV. DR uvádí jako příklad takového jevu spojení 马跑的快 *ma paode kuai*, kde 马跑的 *ma paode* tvoří podmět formou deverbativního jména /MF 113/ a 快 *kuai* je adjektivním přísudkem (DRAGUNOV 1962: 105). ŠV ovšem spojení tohoto druhu považuje za spojení podmětu (马 *ma*), přísudkového slovesa s příponou (跑得 *paode* – DR zde nerozlišuje mezi různými formami zápisu přípony *de*) a komplementu stupně (určení způsobu) /SX 54/, vyjádřeného zde adjektivem 快 *kuai* (ŠVARNÝ 2001: 113).

Adjektivum v roli přívlastku

DR konstatuje v rámci sémanticko-gramatické kategorie adjektiv existenci rozdvojení sémantického i gramatického (morfologického) charakteru: kromě výše popsané funkce adjektiv jako „adjektiva-predikativu“ /MF 71/ se nově v čínštině vytvořila kategorie „(kvalitativního) přídavného jména“ (качественное имя прилагательное) /MF 72/ ve vlastním, tedy jmenném smyslu tohoto termínu (DRAGUNOV 1952: 172). Toto rozdvojení se projevuje v pozici adjektiva v přívlastku, kdy je třeba rozlišovat dva zcela různé případy:

1) Adjektivum označuje statickou, trvalou kvalitu. V tomto případě se chová jako jméno, tudíž nevyžaduje žádné formální prostředky k tomu, aby mohlo vystupovat v přívlastku (大房子 *da fangzi*, 白气 *bai qi*). Takto se chovají kromě kvalitativních přídavných jmen i všechna přídavná jména relační /MF 73/, tedy vzniklá ze substantiv (относительные прилагательные – 木头桌子 *mutou zhuozi*, 中国工人 *zhongguo gongren*) (DRAGUNOV 1952: 170-171).

2) Adjektivum vyjadřuje míru, stupeň intenzity, či hodnocení (ať už samo o sobě, či díky bližšímu určení např. příslovcem stupně). Protože adjektivum v tomto případě neztrácí svůj predikativní charakter, je nutné opatřit jej „neutralizátorem predikativnosti“ sufixem 的 *de* /MF 101/, aby mohlo plnit roli přívlastku (很大的房子 *hen dade fangzi*, 雪白的胡子 *xuebaide huzi*). Chová se tedy podobně jako sloveso

v přívlastku (příčestí - deverbativní jméno) /MF 114,115/ (昨天来的人 *zuotian laide ren*) (DRAGUNOV 1962: 172).

Jedno a totéž adjektivum tedy, jak vidíme, může u DR spadat do dvou různých sémanticko-gramatických kategorií („přídavný predikativ“ /MF 71/ a „přídavné jméno“ /MF 72/) podle způsobu jeho užití. U ŠV se v tomto ohledu setkáváme s poněkud odlišnou klasifikací. Také ŠV upozorňuje na jmenný charakter užití adjektiva v přívlastku, formálně ovšem vyděluje jako samostatnou funkční charakteristiku jen ta adjektiva, která mohou vystupovat pouze (!) v přívlastku. Taková slova nazývá atributivy (nepredikativní adjektiva) /MF 72,73/ a zahrnuje do nich nečetná, většinou jednoslabičná slova jako 金 *jin* – zlatý, 男 *nan* – mužský, 圆 *yuan* – kulatý apod. (ŠVARNÝ 1998: III/105-106). Zatímco u ŠV tedy dělení z hlediska predikativní a atributivní role adjektiv tvoří disjunktní množiny, u DR nalézáme dělení, ve kterém některé jazykové jednotky spadají do obou proti sobě stojících kategorií.

Srovnání dále komplikuje fakt, že ŠV považuje slova označující barvy za hraniční případ stojící mezi predikativy a atributivy (ŠVARNÝ 1998: III/106). Naopak DR vyděluje jako samostatnou kategorii „adjektiva typu 圆 *yuan* – kulatý“, která nejvíce odpovídají ŠV atributivům, neboť označují trvalý příznak, tudíž mají jmenný charakter samy o sobě a nemohou zpravidla tvořit přísudek beze spony 是 *shi* a přípony 的 *de* (地是圆的, 不是方的 *di shi yuande, bu shi fangde*), řadí sem ovšem i pojmenování barev, které v případě, kdy kontext ukazuje na změnu v čase, mohou vystupovat v přísudku beze spony (他的头发白了 *tade toufa bai le*) (DRAGUNOV 1952: 175). Přibližně lze shrnout otázku rozdělení adjektiv podle syntaktické funkce u obou autorů takto:

	<i>přísudek</i>		<i>přívlastek</i>	
DRAGUNOV	přídavný predikativ (прилагательное- предикатив)		přídavné jméno (имя прилагательное)	přídavné jméno jakostní (качественное имя прилагательное)
				přídavné jméno relační (относительное прилагательное)
ŠVARNÝ	adjektivum	ozn. barev	atributiv (nepredikativní adjektivum)	

Tabulka 7: Rozdělení adjektiv podle syntaktické funkce - srovnání DR / ŠV

Konečně je třeba doplnit, že podle DR může adjektivum plnit roli přívlastku i vůči slovesu – např. 快走! *Kuai zou!* Podle DR zde nedochází k přechodu adjektiva v příslovce, a slovo tak nadále zůstává predikativem (DRAGUNOV 1952: 175). ŠV tento syntaktický jev označuje jako preverbální adverbiální určení /SX 12/ (ŠVARNÝ 1998: III/122), přestože i on v tomto případě slovo, kterým je vyjádřeno, považuje za adjektivum, nikoli adverbium (ŠVARNÝ 2001: 113). Tato okolnost je jedním z důvodů, proč je na místě chápat DR pojem определение nejen jako „přívlastek“, ale poněkud šířeji jako „určení“, což odráží i náš překlad v PGT /SX 11/.

Kvantitativní adjektiva

Do této /MF 74/ sémanticko-gramatické kategorie v rámci adjektiv zahrnuje DR především slova 多 *duo* a 少 *shao*. Od jiných adjektiv se liší tím, že neoznačují příznak kvality, nýbrž příznak kvantitativní (DRAGUNOV 1952: 177). Nejedná se tak ani o číslovky, neboť nevyjadřují prostý počet, ale určitou míru, stupeň kvantity, připouštějící srovnání a hodnocení. O příslovce pak nejde z toho důvodu, že mohou stát v přísudku beze spony. Jejich kvantitativní charakter jim ale neumožňuje stát bez dalšího v přívlastku ke jménu (nelze říci *多狗 *duo gou, ale jde 很多狗 *hen duo gou*), mohou ovšem samostatně tvořit přívlastek (určení) slovesa (多给一点儿 *duo gei yidianr*)³⁸ (DRAGUNOV 1952: 179-181).

ŠV se shoduje s DR v přiřazení těchto slov k adjektivům jen částečně, když tvrdí, že „tato dvě slova se v čínštině svými vlastnostmi blíží přídavným jménům“ (ŠVARNÝ 2001: 90). V ÚSHČ je však označuje za neurčité číslovky (ŠVARNÝ 2001: 110). V popisu jejich syntaktických vlastností se však oba autoři v podstatě neliší.

---

38 U ŠV opět preverbální adverbiální určení.

3.2.2.4. Číslovka

Podobně jako adjektiva, také číslovky (числительные, категория числа) /MF 39/ zaujímají v DR systému hraniční pozici mezi jmény a predikativy. Na rozdíl od adjektiv však DR v jejich případě v IG přehodnotil svou původní koncepci vyloženou v GS, kde je v zásadě řadil k predikativům, a konstatoval jejich bližší vztah k podstatným jménům, a zařadil je tedy společně s nimi do kategorie předmětnosti, tedy jmen /MF 34/ (DRAGUNOV 1952: 191).

Predikativní charakter číslovek, respektive jejich vazeb se jmény (числительно-предметное словосочетание) /MF 81/, je dán faktem, že mohou, zejména v případě počítání času, vyjadřovat přísudek beze spony /SX 21/ (他二十五岁 *ta ershiwu sui*), jejich predikativnost je však omezena faktem, že ve spojení s příslovci typu 都 *dou*, 不 *bu* již sponu vyžadují (他不是二十五岁 *ta bu shi ershi-wu sui*) (DRAGUNOV 1962: 65-66). Predikativnost číslovek, jakkoli je omezená, vyplývá z jejich charakteru, umožňujícího vyjadřovat změnu v čase, stupni intenzity příznaku či množství, a jako taková byla podle DR badateli zatím opomíjena (DRAGUNOV 1952: 184). Dalším důkazem příbuznosti číslovky s predikativy je nutnost opatřit číslovkové spojení v přívlastku „neutralizátorem predikativnosti“ 的 *de* /MF 101/ (二十五岁的人 *ershi-wu suide ren*) (DRAGUNOV 1952: 187). Posledním důkazem predikativního charakteru číslovek, který zde uvedeme (DR uvádí ještě některé další), je tendence přechodu některých číslovkových spojení do třídy predikativních adjektiv: tak např. výraz 一样 *iyang* je dnes podle DR již adjektivem se všemi jemu příslušejícími vlastnostmi, tedy i se schopností pojit se přímo s příslovci typu 都 *dou*, 不 *bu* (这两支铅笔不一样 *zhe liangzhi qianbi buyiyang*) (DRAGUNOV 1952: 187).

Pro DR se nicméně v rámci jeho korigovaného přístupu v IG stala zásadním gramatickým klasifikačním příznakem číslovek (respektive číslovko-předmětných spojení) jejich již zmíněná neschopnost pojit se bezprostředně s příslovci typu 都 *dou*³⁹, 不 *bu*, tedy vlastnost typická pro jména (DRAGUNOV 1952: 191). Dalším důvodem přiřazení číslovek ke jménům je pak jejich častá vazba se slovesem 有 *you* (我有三本书 *wo you sanben shu*) (DRAGUNOV 1952: 192).

39 ŠV ovšem konstatuje nutnost přítomnosti slovesa 是 *shi* pouze ve spojení se zápornkou 不 *bu*, vazby číslovkových spojení s jinými příslovci (tedy včetně 都 *dou*) sloveso 是 *shi* nutně nevyžadují (ŠVARNÝ 1998: I/74).

Posledně zmíněný příklad zřetelně poukazuje na hlavní slabinu DR koncepce číslovky ve vztahu k predikativu na jedné, a jménu na druhé straně. DR zde totiž ve všech případech pracuje s celým slovním spojením číslovky a substantiva, nikoli jen s číslovkou samotnou, a má tendenci za číslovku označovat celé toto syntagma, kde číslovka představuje pouze člen blíže určující substantivum. Je sice pravda, že přítomnost číslovky dodává celé vazbě v některých případech částečně predikativní charakter, to ovšem nic nemění na tom, že se zde nejedná o číslovku samotnou, jejíž syntaktická funkce, vezmeme-li ji izolovaně, je v zásadě determinativní, nikoli predikativní. Z hlediska syntaktického by tedy bylo vhodnější hovořit spíše o predikativní roli kvantitativně-determinativního syntagmatu, než o predikativní roli číslovky samotné.

Není proto divu, že ŠV o predikativním charakteru číslovek v teoretické rovině vůbec nemluví. Číslovky v jeho koncepci představují sysémantickou (vázanou) funkční charakteristiku /MF 117/ (ŠVARNÝ 1998: III/121), a není jim explicitně přisouzen ani jmenný charakter, ačkoli je zřejmě na místě jej předpokládat. V HČP nicméně najdeme soubor exemplifikačních vět, věnujících se postavení číslovkové vazby v přísudku, kde se v podstatě potvrzují omezeně predikativní vlastnosti těchto vazeb (možnost stát v přísudku bez slovesa, potřeba slovesa 是 *shi* při záporu s 不 *bu*) (ŠVARNÝ 1998: I/74).

Nyní přejdeme k sémanticko-gramatickým kategoriím v rámci číslovek, které vyděluje DR (tentokrát již jde o číslovky samotné) a srovnáme je s pohledem ŠV.

Abstraktní a konkrétní početní systém – číslovky krátké a plné

V čínštině, na rozdíl od evropských jazyků, identifikuje DR dva rozdílné systémy počtu (системы счета) : 1) abstraktní (matematický, nepředmětný) /MF 75/ a 2) konkrétní (předmětný) /MF 76/, přičemž v každém z nich se jedny a tytéž základní číslovky /MF 79/ chovají odlišným způsobem, a tvoří tak dvě různé sémanticko-gramatické kategorie číslovek krátkých (nepředmětných) /MF 77/ a plných (předmětných) /MF 78/ (DRAGUNOV 1952: 192).

V případě abstraktního počtu se užívá číslovek krátkých, jejichž definičním znakem je nepřítomnost měrového sufixu (ŠV: numerativu) /MF 97/ za nimi. Jejich užití se však omezuje na nemnohé případy, a to zejména na matematické vzorce (三加四等于七 *san*

jia si deng yu qi), tedy na případy, kdy číslovka vystupuje jaksi sama o sobě a neslouží k počítání konkrétních předmětů (DRAGUNOV 1952: 192). Druhým významným případem jejich užití je forma řadové číslovky bez předpony 第 *di* v případě určování některých substantiv (三等 *san deng* – třetí třída, 二哥 *er ge* – druhý nejstarší bratr, viz dále) (DRAGUNOV 1952: 193).

Konkrétní počet je naopak vyjádřen číslovkami plnými, které vystupují vždy společně s měrovým sufixem (numerativem) a slouží k počítání konkrétních předmětů stejného druhu. Jejich hlavní syntaktickou funkcí je kvantitativní určení (количественное определение) /SX 40/ substantiva (三个人 *sange ren*). Mohou však stát i v izolované pozici bez substantiva, pokud je ovšem známo z kontextu (有几个人? – 五个。 *You jige ren? – Wuge.*) (DRAGUNOV 1952: 192). Z hlediska srovnání se ŠV je důležité, že DR považuje za číslovku celé spojení dvou elementů, které ŠV nazývá číslovkou a měrovým slovem (ŠVARNÝ 1998: III/ 106).

Stranou tohoto rozdělení stojí podle DR názvy číselných řádů jako 百 *bai*, 千 *qian*, 万 *wan*, které neznají rozlišení abstraktního a konkrétního počtu, a mohou tak beze změny smyslu vystupovat s měrovým sufixem i bez něj. Tyto jednotky stojí podle DR na hranici mezi číslovkou a substantivem, konkrétně měrovou jednotkou /MF 49/ (DRAGUNOV 1952: 193).

ŠV k výše popsané problematice přistupuje značně odlišným způsobem. Jak již bylo řečeno, považuje číslovky za synsémantickou funkční charakteristiku /MF 117/, což prakticky znamená, že číslovkami v přísném slova smyslu z jeho hlediska jsou pouze ty, které vystupují ve formě, kterou ŠV nazývá plnou číslovkou, tedy vystupující vždy s numerativem či jiným měrovým slovem a společně s ním tvořící bližší číslovkové určení /SX 40/ podstatného jména. Dragunovovy krátké číslovky pak řadí mezi jména (ŠVARNÝ 1998: III/ 106). Jistou shodu nalezneme mezi oběma autory v otázce zařazení názvů vyšších řádů jako 百 *bai*, 千 *qian*, 万 *wan*, které ŠV v ÚSHČ společně s číslovkou 半 *ban*⁴⁰ označuje za slova stojící na přechodu mezi číslovkou a měrovou jednotkou (ŠVARNÝ 2001: 98). V STCh ovšem tato slova již považuje v plné míře za měrová slova, jimž předchází číslovka (ŠVARNÝ 1998: III/107).

---

40 Číslovce 半 *ban* ovšem DR přisuzuje částečně predikativní charakter na základě analogie s vlastnostmi kvantitativního adjektiva /MF 74/ (srov. 一年半 *yi nian ban* a 一年多 *yi nian duo*) (DRAGUNOV 1952: 203).

Číslovky kvantitativní a řadové

Tvoření řadových číslovek /MF 80/ z číslovek základních, kvantitativních (количественное числительное) /MF 79/ je u DR těsně spjato s jejich výše popsaným rozdělením na krátké (nepředmětné) a plné (předmětné). Zatímco plné číslovky nabývají významu určení pořadí přidáním prefixu 第 *di* (第八个 *di-bage*), číslovky abstraktního počtu (krátké, nepředmětné) tuto předponu nepotřebují, a samy o sobě jsou tak schopné pomocí jedné a též formy vyjadřovat jak počet, tak pořadí. Ve významu určení pořadí je však jejich použití omezeno jen na určité sémanticky vymezené okruhy jevů (čas / datum: 一九五一年 *yi-jiu wu-yi nian*; příbuzenské termíny: 二哥 *er ge*, jevy spojené s číselnou řadou: 二门 *er men*, 三等 *san deng* a některé další) (DRAGUNOV 1952: 194-195).

Při srovnání s pojetím řadových číslovek u ŠV má zcela zásadní význam věta, kterou najdeme v kapitole o číslovkách v STCh: „*Řadové číslovky se z číslovek základních tvoří zcela mechanicky předponovou slabikou /di-/ (...). Číslovkám řadovým přísluší funkční charakteristika deiktické slovo.*“ (ŠVARNÝ 1998: III/108). Z této formulace lze usuzovat, že pojem řadové číslovky jakožto samostatně definované funkční charakteristiky ve ŠV systému nevystupuje.

Zbývá se zmínit ještě o slově 几 *ji*, které se podle DR z morfologického i syntaktického hlediska odlišuje od základních číslovek 1 – 9 pouze svým zájmeným charakterem⁴¹, což implikuje i fakt, že může, doprovázeno rozdílem v tónu, plnit jak roli neurčité číslovky, tak otázkového slova (DRAGUNOV 1952: 203-204). ŠV se ohledně zařazení tohoto slova mezi číslovky s DR shoduje, což dokládá mimo jiné i tím, že toto slovo může ve spojení s jinými číslovkami vytvářet číslovky složené (我有几十本书 *wo you jishi ben shu*) (ŠVARNÝ 1998: III/90-91).

Ze všeho výše uvedeného vidíme, že na rozdíl od problematiky adjektiv, kde můžeme mezi oběma autory nalézt velkou míru shody a kde jsou rozdíly málo významné a spíše terminologického charakteru, v případě číslovek se narážíme v obou srovnávaných systémech na výrazné koncepční rozdíly. Zatímco DR pojímá kategorii číslovek značně extenzivně, u ŠV se setkáváme s tendencí řadit jazykové jednotky podobné těm, které v evropských jazycích běžně pokládáme za číslovky, do jiných morfologicko-syntaktických kategorií.

41 Viz Tabulku 3, sekce IG, kde vidíme, že zástupná slova lze nalézt v rámci všech základních slovních druhů, v případě číslovek je takovým případem právě slovo 几 *ji*.

3.2.2.5. Příslovce

DR v GS definuje příslovce /MF 40/ dvěma zásadními gramatickými příznaky: 1) jako jediný slovní druh mohou ve větě vystupovat pouze v roli přívlastku (определение) /SX 11/ a 2) nemohou se pojit s příponou 的 *de* /MF 101/ (DRAGUNOV 1962: 72). První jmenovaný bod pak upřesňuje v IG: „... *funkce příslovce se omezuje na jediný větný člen – příslovečné určení* (обстоятельство /SX 12/), *tj. určení* (определение) *buď* přísudku nebo věty jako celku.“ (DRAGUNOV 1952: 205). Tato formulace pro nás mj. znamená další důvod, proč chápat DR pojem определение šířeji, než běžný překlad tohoto slova jako přívlastku (ZIMEK 1981: 22) – tzn. spíše jako určení /SX 11/.

ŠV používá místo pojmu příslovce termínu adverbium, aby zdůraznil jeho těsnou vazbu se slovesem, respektive predikativem. Adverbium totiž může vystupovat pouze jako bližší určení predikativu⁴², což určuje i jeho pevnou pozici ve větě bezprostředně před predikativem, případně před jiným adverbium (ŠVARNÝ 1998: III/111).

Předtím než popíšeme jednotlivé třídy příslovcí u DR a srovnáme je se ŠV koncepcí, pokusíme se naznačit DR klasifikaci a terminologii v této oblasti v následující tabulce s příklady:

(funkcionální příslovce - функциональные наречия /MF 82 / - nejsou příslovci ve vlastním smyslu, morfologicky totožné s adjektivy): 慢(慢) <i>man(man)</i>	
rozvíjející větu jako celek	(příslovečná podstatná jména - наречные существительные /MF 52/ - nejsou příslovce, ale jména): 今天 <i>jintian</i>
	situační příslovce – обстоятельственные наречия /MF 84/: 忽然 <i>huran</i> , 一定 <i>yiding</i> , 已经 <i>yijing</i>
rozvíjející přísudek	příslovce míry – наречия степени /MF 83/: 很 <i>hen</i> , 太 <i>tai</i> , 挺 <i>ting</i> , 最 <i>zui</i>
	poloprotocná příslovce (nevyjadřující míru) – полуслужебные наречия /MF 85/: 不 <i>bu</i> , 都 <i>dou</i> , 也 <i>ye</i> , 就 <i>jiu</i> , 才 <i>cai</i> , 还 <i>hai</i>

Tabulka 8: Klasifikace příslovcí u DR

⁴² Ze ŠV výkladu nijak nevyplývá, že by mohlo adverbium plnit i roli bližšího určení celé věty, jak tvrdí DR (DRAGUNOV 1952: 205).

Funkcionální příslovce

Vlastních příslovčí je podle DR v čínském jazyce jen velmi malé množství. Podobnou funkci jako příslovce (tedy bližší určení predikativu) však vykonává i mnoho adjektiv. DR takováto slova, která se tvarem ani významem neliší od adjektiv označuje jako funkcionální příslovce /MF 82/. V této své funkci mohou adjektiva - funkcionální příslovce stát za slovesem (predikativem) jako přísudek (走的快⁴³ *zoude kuai*), nebo před slovesem jako (příslovečné) určení slovesa. V tomto druhém případě může být adjektivum opatřeno sufixem 的⁴⁴ *de* (慢慢的走 *manmande zou*) (DRAGUNOV 1962: 73-74). Přítomnost sufixu 的 *de* zde neodporuje druhému z obou definičních znaků příslovce, neboť se zde o příslovce v přísném smyslu nejedná.

ŠV výše popsané případy označuje za určení způsobu pomocí adjektiva. Pokud jde o určení větných členů vyjádřených zde adjektivem, ŠV píše: „*Určení způsobu před slovesem označujeme v čínštině jako příslovečné určení, v postavení za slovesem jako komplement stupně.*“ (ŠVARNÝ 2001: 113). Dragunovovo označení adjektiva-funkcionálního příslovce za přísudek ve spojeních typu 走得快 *zou de kuai* tak působí z pohledu ŠV značně nekoncepčním dojmem. U ŠV je na druhou stranu poněkud matoucí označení větného členu vyjádřeného adjektivem jako příslovečné určení /SX 12/.

Příslovce rozvíjející větu jako celek

DR dělí vlastní příslovce na dvě základní skupiny. První tvoří příslovce, která rozvíjejí větu jako celek, druhou ta, která rozvíjejí pouze přísudek (DRAGUNOV 1952: 205). Příslovce první skupiny označuje jako обстоятельственные наречия, což bychom mohli přeložit nejlépe asi jako příslovce situační /MF 84/ ve smyslu vyjádření okolností děje. Do této skupiny řadí slova jako 忽然 *huran*, 幸亏 *xingkuai*, 一定 *yiding*, 已经 *yijing*. Ve větě mohou zastávat buď pozici mezi podmínkou a přísudkem, nebo mohou stát na samém začátku věty (DRAGUNOV 1952: 205-206).

Při srovnání se ŠV zde narážíme hned na několik problémů. ŠV definuje adverbia jejich těsnou vazbou na predikativ (ŠVARNÝ 1998: III/111), nepřiznává jim (alespoň ne explicitně) schopnost blíže určovat celou větu, jak je tomu v případě příkladu uváděném DR: 忽然他往前跑 *huran ta wang qian pao* (DRAGUNOV 1952: 205). V právě

43 Podle současné ortografické praxe, kterou přebírá i ŠV, zapsáno 走得快 *zou de kuai*.

44 ŠV v podobných případech připouští dvojí psaní přípony *de*: 的 vedle 地 (ŠVARNÝ 2001: 112). Současné ortografické praxi odpovídá druhý z obou znaků.

uvedeném příkladu navíc stojí slovo, které považuje DR za příslovce, odděleně od predikativu, což ŠV nepřipouští. K slovům typu 忽然 *huran* pak ŠV poznamenává: „*Od adverbii je třeba odlišovat jistá slova a některé větné spojky, jež mají podobný význam jako adverbia a vyskytují se i v téže pozici před predikativem (...), avšak nejsou omezena na tuto pozici a mohou stát i v 'iniciální' pozici před podmětem*“ (ŠVARNÝ 1998: III/112). Slovům jako 忽然 *huran*, 幸亏 *xingkui* tedy ŠV status adverbia nepřiznává. Další z příkladů uvedených DR (一定 *yiding*, 已经 *yijing*) ŠV za adverbia považuje, je však poměrně problematické představit si tato slova ve funkci, ve které by nebyly omezeny na bližší určení predikativu, a rozvíjely by celou větu, jak tvrdí DR. V případě slov typu 一定 *yiding* DR připouští jejich užití jako přívlastku k podstatnému jménu (DRAGUNOV 1952: 206), což je v podstatě správné, ovšem protiřečí to DR definici příslovce jako slova, které nepřipouští užití přípony 的 *de*. Dragunovova koncepce tohoto druhu příslovcí se tedy jeví jako poměrně problematická, ať už jde o zařazení konkrétních typů lexikálních jednotek, nebo o parametry definice této sémanticko-gramatické kategorie.

Shodu mezi ŠV a DR můžeme konstatovat ve věci odmítnutí řazení mezi příslovce takových výrazů, které v evropských jazycích slouží jako příslovečné určení, a sice jmen typu 今天 *jintian*. DR je řadí mezi substantiva a označuje je jako příslovečná podstatná jména /MF 52/ (DRAGUNOV 1962: 205), ŠV je pokládá za jména času a jména místa (ŠVARNÝ 1998: III/111).

Příslovce míry

Mezi příslovcí blíže určujícími přímo přísudek rozlišuje ŠV dvě skupiny: příslovce vyjadřující míru intenzity příznaku vyjádřeného predikativem /MF 83/ a polopomocné příslovce určující přísudek jiným způsobem /MF 85/ (DRAGUNOV 1952: 208). Příslovce obou těchto skupin ve větě kromě role lexikální plní i roli gramatickou, tzn. z neúplné predikace dělají predikaci úplnou, a větě tak dávají charakter významově zakončeného celku. Oba typy těchto příslovcí tak mají slovy DR polopomocný charakter (DRAGUNOV 1952: 206).

Mezi příslovce míry patří slova jako 很 *hen*, 太 *tai*, 挺 *ting*, 最 *zui* a od druhé skupiny polopomocných příslovcí se liší tím, že nevystupují spolu se sponou 是 *shì* (DRAGUNOV 1952: 208). Některé z nich se stávají ve vztahu k predikativu často čistě

pomocným slovem, nesoucím pouze gramatický význam – to se týká zejména slova 很 *hen*, které se v atónické formě stává jakýmsi prefixem přísudku (这本书很好 *zheben shu hen hao*) (DRAGUNOV 1952: 208). Příslovce 很 *hen* má však na druhou stranu jako plnovýznamové slovo podle DR i tendenci přiblížit se ke kvantitativním adjektivům 多 *duo* a 少 *shao*, a může tak vystupovat i v přísudku (好的很 *haode hen*)⁴⁵ (DRAGUNOV 1952: 210).

Třebaže ŠV slova tohoto druhu jako specifickou funkční charakteristiku nevyděljuje, nenajdeme mezi ním a DR ve výše uvedených otázkách výraznějších rozporů. Jediným vážnějším problémem u ŠV je fakt, že ve své definici adverbia nepočítá s existencí výrazů typu posledně uvedeného příkladu a ačkoli v ÚSHČ uvádí příklad postpredikativní pozice adverbia v komplementu (他的书多得很 *tade shu duo de hen*) (ŠVARNÝ 2001: 138), v STCh striktně vymezuje pozici adverbia před predikativem (ŠVARNÝ 1998: III/111).

Polopomocná příslovce nevyjadřující míru

Tato spíše negativně vymezená skupina příslovcí, do které DR řadí slova jako 不 *bu*, 都 *dou*, 也 *ye*, 就 *jiu*, 才 *cai* nebo 还 *hai* má, jak již bylo řečeno, mnoho společného se skupinou předchozí, zejména pokud jde o jejich polopomocný charakter. Kromě jasného sémantického rozdílu je zde i rozdíl gramatický, a sice že tato slova se často pojí se sponou 是 *shi* (DRAGUNOV 1952: 208).

ŠV se opět ve svém výkladu nevěnuje těmto slovům jako vydělené skupině. Zejména v ÚSHČ se však poměrně detailně věnuje četným syntakticko-sémantickým funkcím jednotlivých slov této třídy, zejména v případě slova 都 *dou* (ŠVARNÝ 2001: 132-136) nebo slova 就 *jiu* (ŠVARNÝ 2001: 120-121).

V případě příslovcí se u DR setkáváme se silnou snahou o jejich vnitřní klasifikaci. Musíme však konstatovat, že některé momenty této klasifikace, jmenovitě třída příslovcí rozvíjejících celou větu, přehlednosti celé problematiky ne příliš prospívá. Efektivnějším se zde zdá být Švarného přístup, který před vnitřní diferenciací, která u tak relativně nepočetné třídy slov, jakou představují čínská příslovce, není nijak

⁴⁵ Zde se ve ŠV systému opět jedná o komplement stupně, nikoli o přísudek (ŠVARNÝ 2001: 138). Slovesná přípona *de* se ve spojeních tohoto druhu zapisuje znakem 得.

nezbytná⁴⁶, dává přednost detailnějšímu funkčnímu popisu konkrétních jednotek, což DR do určité míry činí pouze v případě příslovčí míry.

3.2.2.6. Zájmeno (zástupné slovo)

Zatímco v GS mluví DR pouze o zájmenu jako o slovním druhu /MF 42/, v IG přichází s rozšířenou koncepcí zástupného slova (слово-заместитель) /MF 41/, které se dále člení na kategorie zájmen (местоимение) /MF 42/ a „místopredikativů“ (местопредикатив) /MF 93/ a které může nabývat morfologických charakteristik všech základních slovních druhů (DRAGUNOV 1952: 215). ŠV také považuje za potřebné tradiční kategorii zástupných slov (代词 *daici*) rozdělit do dvou základních skupin: na zájmena /MF 42/ a ukazovací (deiktická) slova /MF 91,92/ (ŠVARNÝ 1998: III/99). Kriteria tohoto základního rozlišení si však, jak uvidíme dále, u obou autorů neodpovídají. Uveďme si nyní pro názornost DR dělení zástupných slov v přehledné tabulce s příklady, abychom pak mohli pojednat o jednotlivých kategoriích odděleně a mohli provést srovnání se ŠV.

zástupná slova слова-заместители /MF 41/	zájmena местоимения /MF 42/	osobní - личные /MF 88/ : 我 <i>wo</i> , 你 <i>ni</i> , 他 <i>ta</i>
		tázací – вопросительные /MF 90/: 谁 <i>shui/shei</i> , 什么 <i>shenme</i>
		ukazovací (determinativy) - указательные (детерминативы) /MF 91/: 这(个) <i>zhe(ge)</i> , 那(个) <i>na(ge)</i> , 每(个) <i>mei(ge)</i>
	místopredikativy - местопредикативы /MF 93/: 这么 <i>zheme</i> , 怎么 <i>zenme</i> , 这样 <i>zheyang</i>	

Tabulka 9: Dělení zástupných slov v IG (DRAGUNOV 1952: 215-228)

46 Názor, že příslovce představují dnes v mnohých jazycích jakýsi „odpadkový koš“ a ztrácí charakter jasně definovaného slovního druhu (CRYSTAL 1987: 92) bychom do jisté míry mohli vztáhnout i na případ čínštiny.

Osobní zájmena

Stejně jako i další typy zájmen, nemohou být osobní zájmena /MF 88/ blíže určena žádným členem stojícím před nimi. Z tohoto faktu pak vyplývají další gramatické charakteristiky zájmen. Gramatickým příznakem osobních zájmen je tak podle DR povinné připojování přípony 们 *men* /MF 100/ v množném čísle (DRAGUNOV 1962: 70). Tato povinnost vyplývá právě z faktu, že zájmena nemohou být určena kvantitativním přívlastkem (ŠV: bližší určení číslovkové) /SX 40/ tak jako podstatná jména, u kterých je podle DR přípona 们 *men* povinná pouze tam, kde se kvantitativního přívlastku, ukazujícího na množné číslo podstatného jména, nedá užít – např. v oslovení (同志们! *tongzhimen!*) (DRAGUNOV 1962: 70-71).

Další syntaktickou charakteristikou osobních zájmen je jejich pozice ve větě vždy před přísudkem, pokud plní roli podmětu. Osobní zájmeno díky své sémantice, kdy zastupuje vždy konkrétní, již známý subjekt, totiž může vystupovat jen jako určený podmět (детерминированное подлежащее) /SX 16/ - na rozdíl od podstatných jmen, která mohou plnit i roli podmětu neurčitého /SX 17/, a mohou tak stát i za přísudkem (lze říci 来了客人 *laile keren*, ale nelze *来了他 *laile ta) (DRAGUNOV 1962: 71).

Osobní zájmena mají však kromě uvedených rozdílů spoustu společných znaků s podstatnými jmény a společně s nimi tvoří opozici vůči predikativům /MF 35/, tedy třídu, kterou bychom mohli nazvat jako syntaktická substantiva. Přitom však mají podle DR polopomocný charakter, tj. stojí na hranici mezi plnovýznamovými a pomocnými slovy (DRAGUNOV 1962: 71), čemuž odpovídá i jejich častá atónická realizace, např. v pozici předmětu (DRAGUNOV 1952: 220). Z osobních zájmen konečně lze tvořit tvary zájmen přívlastňovacích /MF 89/ užitím atributivního sufixu 的 *de*, které je nepovinné jen v případech, kdy se přívlastňovací zájmeno vztahuje k podstatnému jménu spadajícímu do kategorie nezczitelné příslušnosti⁴⁷ /MF 50/ (他父亲 *ta fuqin*) nebo tzv. příslovečných podstatných jmen /MF 52/ (他旁边儿 *ta pangbianr*) (DRAGUNOV 1952: 220).

Také ŠV upozorňuje na neschopnost zájmena jakožto slova určitého přibírat jakékoli bližší určení (to podle DR stojí vždy před jménem blíže určovaným), mohou však přibírat přístavek /SX 13/ (他那个人 *ta nei ge ren*) (ŠVARNÝ 1998: III/99). Ve shodě s DR též konstatuje častou prozodickou oslabenost osobních zájmen ve větě

---

47 Viz kap 3.2.2.1.

(proklitičnost v přívlastku, enklitičnost v pozici předmětu) (ŠVARNÝ 1998: III/99-100). Co se týká přívlastňovacích zájmen, ŠV jim v čínštině na rozdíl od DR nepřiznává vlastní existenci⁴⁸. K případům fakultativnosti užívání či neužívání ukazatele 的 *de* spolu s osobními zájmeny v posesivním významu pak přidává případ, který DR nezmiňuje, a sice situaci, kdy je podstatné jméno kromě osobního zájmena určeno zároveň i deiktickým slovem (我这本书 *wo zhei ben shu*) (ŠVARNÝ 2001: 85).

Tázací zájmena

Mezi tázací zájmena /MF 90/ řadí DR slova 谁 *shui/shei* a 什么 *shenme*. Prvního z nich se užívá pro zastupování osob, má tedy řadu výše zmíněných syntaktických vlastností společných se zájmeny osobními. Zájmeno 什么 *shenme* se pak od něj gramaticky odlišuje např. tím, že v roli přívlastku k podstatnému jménu nepřibírá atributivní sufix 的 *de* (DRAGUNOV 1952: 220-221).

ŠV se v případě této třídy zájmen, jež v STCh označuje jako zájmena otázková (ŠVARNÝ 1998: III/99), mnohem více než DR věnuje jejich užití v neurčitém a záporném významu (ŠVARNÝ 2001: 87).

Ukazovací zájmena

Zatímco zájmena osobní a tázací mají podle DR nejbliže k podstatným jménům, ukazovací zájmena 这(个) *zhe(ge)* a 那(个) *na(ge)* spolu s dalšími slovy spadající do širší kategorií determinativů /MF 92/⁴⁹, již jsou ukazovací zájmena součástí, se naopak blíží kategorii předmětných číslovek⁵⁰ /MF 78/. Syntakticky se tato okolnost projevuje tím, že mohou fungovat pouze v roli přívlastku, morfologicky pak tím, že většinou vystupují ve spojení s měrovým klasifikátorem (ŠV: numerativ) /MF 97/. Od předmětných („plných“) číslovek se však v tomto posledním ohledu liší tím, že přítomnost klasifikátoru není v jejich případě povinná (那个老头儿 *nage laotour* i 那老头儿 *na laotour*) (DRAGUNOV 1952: 222).

Ta tomto místě je třeba konstatovat výrazný koncepční rozdíl v pojetí této problematiky u obou autorů. Zatímco ŠV ještě v *Úvodu do hovorové čínštiny* označuje

48 I DR považuje přívlastňovací zájmena spíše jen za derivát zájmen osobních, s termínem „притяжательное местоимение“ nicméně pracuje (DRAGUNOV 1952: 220).

49 Jako determinativ označuje DR pomocná slova v roli přívlastku, kromě vlastních ukazovacích zájmen sem řadí slova jako 每(个) *mei(ge)*, 个(个) *ge(ge)*, 别(的) *bie(de)* nebo tázací zájmeno 哪(个) *na(ge)* (DRAGUNOV 1952: 222-223).

50 Viz kap. 3.2.2.4., podkapitola Abstraktní a konkrétní početní systém – číslovky krátké a plné.

výše uvedená slova shodně s DR jako ukazovací zájmena (ŠVARNÝ 1967: 137), v STCh již rozlišuje dvojí funkci těchto slov, přičemž pro druhou z nich zavádí novou funkční charakteristiku ukazovacích (deiktických) slov /MF 91,92/ (ŠVARNÝ 1998: III/98). Ukazovacími (deiktickými) zájmeny jsou podle ŠV slova 这 *zhe* a 那 *na* pouze v takových případech, kdy jsou schopny samostatně zastupovat podstatné jméno, což je případ jejich užití v podmětu (这是谁? *Zhe shi shei?*) (ŠVARNÝ 2001: 83). V případech, kdy (spolu s měrovým slovem) pouze ukazují na podstatné jméno, tzn. představují jeho bližší určení (pozice přívlastku), se jedná již o deiktické slovo (ŠVARNÝ 1998: III/98). Mezi deiktická slova pak ŠV počítá např. i slova 每 *mei*, 个 *ge* – každý, či 哪 *na*, tedy přibližně stejný okruh slov, jaké u DR představují determinativy⁵¹. ŠV mezi ně ovšem řadí i slova typu 第二 *di-er* (ŠVARNÝ 1998: III/101), která DR označuje za řadové číslovky /MF 80/. Deiktická slova (stejně jako determinativy u DR) mají s číslovkami podobnou schopnost pojit se s měrovými slovy a spolu s nimi představovat deiktické nebo číslovkové určení podstatného jména /SX 60,40/. To se kvalitativně liší od bližšího určení kvalitativního a přívlastňovacího /SX 59,58/, kde na místě měrového slova vystupuje gramatický ukazatel 的 *de* (ŠVARNÝ 1998: III/101). Deiktické slovo spolu s měrovým slovem pak mohou jako celek zastupovat substantivum, je-li možno identifikovat jej z kontextu (ŠVARNÝ 1998: III/98).

DR považuje spojení determinativu a klasifikátoru (ŠV: numerativu) za jedno slovo, tedy jakousi obdobu předmětných („plných“) číslovek /MF 78/. Vůbec však nebere v potaz zcela rozdílný charakter užití 这 *zhe* a 那 *na* samostatně v podmětu na jedné straně, a společně s měrovým slovem v přívlastku na straně druhé. V jeho systému tak citelně chybí obdoba nepředmětných („krátkých“) číslovek /MF 77/ v oblasti zástupných slov, která by pomohla osvětlit principiálně odlišný charakter (ukazovacích) zájmen a deiktických slov podobným způsobem, jak je tomu u ŠV.

Nakonec je třeba zmínit ještě jednu funkci, kterou přisuzuje DR ukazovacím zájmenům 这(个) *zhe(ge)* a 那(个) *na(ge)* jakožto polopomocným slovům, a sice roli určitého členu (определенный артикль) /SX 43/, který tvoří opozici s neurčitým členem 一个 *yige* / 个 *ge* (ve významu „nějaký“) /SX 44/ (DRAGUNOV 1952: 223). ŠV s pojmy určitého a neurčitého členu nepracuje, i když přiznává, že spojení číslovky

51 U DR je mezi determinativy ne zcela konzistentním způsobem zařazeno i slovo 别(的) *bie(de)*, které se v přívlastku pojí s atributivním ukazatelem 的 *de* častěji než s měrovým slovem (DRAGUNOV 1952: 224).

— *yi* s měrovým slovem může plnit roli podobnou členu neurčitému (ŠVARNÝ 2001: 83).

Místopredikativy

Jak jsme již řekli, v DR systému najdeme zástupná slova napříč všemi základními sémanticko-gramatickými kategoriemi, tedy i v rámci třídy predikativů. DR taková slova označuje pojmem местопредикатив, při jehož překladu si musíme vypomoci novotvarem „místopredikativ“. Do této kategorie zahrnuje slova jako 这么 *zheme*, 那么 *name*, 怎么 *zenme*, 这样 *zheyang*, přičemž s predikativy je pojí nejen jejich schopnost tvořit přísudek beze spony, ale např. i schopnost přibírat příponu 着 *zhe* (这么着好 *zhemezhe hao*) (DRAGUNOV 1962: 225-226). Tato slova mohou zastupovat děj (别那样子儿! *Bie nameyangr!* - Nedělej to!) i kvalitu (他闺女怎么样? *Ta guiniu zenmeyang?*) (DRAGUNOV 1952: 227). DR označuje za místopredikativ dokonce i sloveso 来 *lai*, které může zastupovat dějová slovesa (你不会写这个字儿, 让我来。 *Ni bu hui xie zhege zir, rang wo lai.*) (DRAGUNOV 1952: Tamtéž).

U ŠV podobně definovanou kategorii slov nenajdeme. Ačkoli jisté argumenty pro její vydělení u DR mají určité opodstatnění, seskupení slov tak odlišného charakteru do jedné kategorie se nám může zdát ne-li problematické, tak přinejmenším poněkud bizarní – a to nejen vzhledem k tomu, že většina shora uvedených slov se blíží svým nejfrekventovanějším užitím spíše k příslovcím, než k predikativům.

3.2.2.7. Odvozené slovní druhy

V případech, kdy užití slova gramaticky neodpovídá jeho sémantickému charakteru (např. substantiva není užitó v předmětném významu, nýbrž k vyjádření kvality, což je gramatická vlastnost adjektiv), mluví DR v GS o odvozených slovních druzích /MF 107/ (DRAGUNOV 1962: 90). Přejchod slov do jiných morfologických kategorií se podle DR na rozdíl od ruštiny, kde je založen na morfologických mechanismech (черный — чернота — чернеть), v čínštině děje na syntaktickém základě, čímž se příliš neodlišuje např. od angličtiny (DRAGUNOV 1962: 91). Uvedeme nejdůležitější příklady takového přechodu⁵²:

Odvozené podstatné jméno

Sloveso → odvozené podstatné jméno /MF 108/: 讨论 *taolun* (diskutovat → diskuse). Základním formálním prostředkem je zde užití slova v odvozeném významu s číslovkou a měrovou příponou-klasifikátorem (ŠV: numerativem) /MF 97/ (DRAGUNOV 1962: 92).

Odvozené adjektivum

Substantivum → odvozené adjektivum/ MF /: 木头 *mutou* (dřevo → dřevěný). DR odmítá tyto případy považovat prostě za substantivum v roli přívlastku, jak to činí ŠV (ŠVARNÝ 2001: 85). Dokazuje to tím, že pokud se jedná o skutečné substantivum v přívlastku, bývá zpravidla přítomen sufix 的 *de* (问题的决定 *wentide jue ding*), adjektiva, a současně s nimi i adjektiva odvozená, však ve spojení s blíže určeným substantivem tento sufix nepotřebují (木头桌子 *mutou zhuozi*) (DRAGUNOV 1962: 94). ŠV tuto otázku řeší v syntaktické rovině, když přítomnost, respektive nepřítomnost ukazatele 的 *de* vztahuje k diferencii bližšího určení přívlastňovacího /SX 58/ a kvalitativního⁵³ /SX 59/ (ŠVARNÝ 1998: III/101).

Deverbativní jméno

Pojem deverbativního jména (отглагольное имя) /MF 113/ je třeba odlišovat od

⁵² Nebudeme se zabývat např. odvozenými příslovci, tato problematika byla již předmětem kapitoly o příslovcích (3.2.2.5.), zvláště co se týká pojmu funkcionálních příslovcí /MF 82/ a příslovečných podstatných jmen /MF 52/.

⁵³ Viz též kap. 3.2.2.1.

výše zmíněného substantiva odvozeného od slovesa, které bychom mohli spíše považovat za totéž slovo nabývající dle kontextu charakteru dvou různých druhů slov. V GS považuje DR za deverbativní jméno⁵⁴ sloveso vystupující ve spojení se jmennou příponou 的 *de* /MF 101/, která způsobuje ztrátu či omezení jeho predikativního charakteru, a označuje ho za smíšený slovní druh (смешанная часть речи) /MF 112/ (DRAGUNOV 1962: 103). Jde zde tedy o poněkud odlišný případ než v případě výše zmíněných odvozených slovních druhů. V IG DR popisuje roli deverbativního jména v pozicích různých větných členů. Vedle pojmu deverbativní jméno zde k pojmenování téhož jevu užívá termínu slovesně-jmenná konstrukce (глагольно-именная конструкция) (DRAGUNOV 1952: 100).

Deverbativní jméno v roli **přívlastku** nazývá též přičestím (причастие) /MF 114/. Jedná se o sloveso, které aby mohlo fungovat jako určení substantiva, je třeba zbavit jej jeho predikativnosti pomocí jmenného sufixu 的 *de*⁵⁵ (昨天来的人 *zuotian laide ren*) (DRAGUNOV 1952: 98). I do češtiny můžeme uvedený výraz přeložit přičestím jako „včera přišedší člověk“. ŠV tento případ pokládá prostě za přívlastek vyjádřený slovesem a připojuje pro naše srovnání velmi důležitou poznámku, a sice že ukazatel 的 *de* se nevztahuje pouze ke slovesu, ale k celému přívlastku, což demonstruje na situaci, kdy za slovesem stojí ještě jeho předmět, kde ukazatel 的 *de* stojí až za ním (我给你的路费 *wo gei ni de lufei*) (ŠVARNÝ 2001: 122-123).

Také v případě slovesa v jeho přirozené roli **přísudku** připojení přípony 的 *de* podle DR oslabuje jeho predikativnost, která jakoby se přesouvala na jiný větný člen, jenž vystupuje jako jádro sdělení, nejčastěji příslovečné určení místa nebo času (DRAGUNOV 1952: 98). Jmenná forma slovesného přísudku tak plní modální funkci, která vedle právě nastíněného přesunu predikativnosti z gramatického /SX 28/ na logický přísudek /SX 27/ věty může spočívat i v podtrhnutí hodnověrnosti děje (DRAGUNOV 1952: 103). Obě tyto funkce se dají demonstrovat na příkladu po sobě jdoucích otázek: 你来的? 你几时来的? *Ni laide? Ni jishi laide?*, kdy je v první větě pomocí deverbativního jména podtržen fakt děje označovaného slovesem („Ty jsi /opravdu/ přišel?“), zatímco v druhé otázce je pomocí omezení predikativnosti přísudku,

54 DR v GS řadí deverbativní jméno do širší kategorie „depredikativních“ jmen (отпредикативное имя) /MF 115/, kam řadí ještě adjektiva s příponou 的 *de* (DRAGUNOV 1962: 104). Vzhledem k tomu, že v IG autor tento termín opouští a nadále mluví jen o deverbativním jménu, omezíme se na výklad tohoto užšího termínu i v této práci.

55 Viz též kap. 3.2.2.2.

který zde představuje jen téma sdělení, přenesen důraz na časové určení jako logické jádro věty (DRAGUNOV 1952: 101). Navíc se podle DR setkáváme se stále výraznější tendencí užívat deverbativního jména v přísudku k vyjádření minulého času, což demonstruje nemožností říci *我明天来的* *wo mingtian laide* oproti 我昨天来的 *wo zuotian laide* (DRAGUNOV 1952: 103).

Švarného výklad této problematiky se liší v tom, že v konstrukcích výše zmíněného druhu pokládá za normu přítomnost spony (slovesa identifikace) 是 *shi* /MF 119/, která „v hovorové řeči (...) často chybí a zůstává jen přípona 的 *de* u slovesa“ (ŠVARNÝ 2001: 119). V popisu funkcí těchto tvarů se však s DR shoduje: 1) vyskytují se ve větách obsahujících nejčastěji určení místa či času, které je z hlediska mluvčího důležitější než děj sám; 2) při absenci určení okolnosti děje vyjadřují přesvědčení mluvčího, že výpověď je pravdivá; 3) vyjadřují převážně minulý děj (ŠVARNÝ 2001: 120). Ačkoli ŠV neužívá pojmu deverbativního jména, shoda ve formulaci funkcionálního popisu tohoto typu slovesného přísudku je zde natolik výrazná, že není vyloučena určitá míra inspirace Švarného Dragunovovým textem⁵⁶.

Tvary, jež DR nazývá deverbativními jmény vystupují často též v roli **podmětu** /SX 9 /, přičemž rozlišuje několik různých typů tohoto jevu. Jedním z nich je konstrukce, kde deverbativní jméno vystupuje jako přičestí /MF 114/ (他说的是中国话 *ta shuode shi zhonguo hua*)⁵⁷ (DRAGUNOV 1952: 103), podobně jako v případě pozice deverbativního jména v přívlastku.

Poněkud odlišným a z hlediska srovnání se ŠV problematičtějším případem jsou již výše zmíněné⁵⁸ konstrukce typu 马跑的快 *ma paode kuai*. DR zde ve věci identifikace větných členů připouští dvě možné varianty interpretace: 1) 马跑的 *ma paode* = podmět, 快 *kuai* = přísudek; 2) 马 *ma* = podmět, 跑的快 *paode kuai* = přísudek vyjádřený větou, ve které 跑的 *paode* = podmět a 快 *kuai* = přísudek (DRAGUNOV 1952: 108). Obě varianty jsou však v příkrém rozporu s pohledem ŠV, v rámci kterého přísudek tvoří sloveso (zde 跑 *pao*), slovesná přípona 得 *de* (nikoli 的 *de*!) pak spojuje přísudkové sloveso s komplementem stupně /SX 54/ (ŠVARNÝ 2001: 136). DR zde jmenné příponě 的 *de* /MF 101/ opět přisuzuje roli neutralizace predikativnosti slovesa sloužící

56 Pro to by svědčilo i užití stejné příkladové věty 你几时来的? *Ni jishi laide?* (ŠVARNÝ 2001: 120).

57 Ruský pojem причастие ovšem tentokrát v češtině postrádá odpovídajícího vyjádření: spojení 他说的是中国话 *ta shuode shi zhonguo hua* můžeme do ruštiny doslovně přeložit skutečně pomocí přičestí jako „им говоримое есть китайский язык“ (DRAGUNOV 1952: 104), v češtině nám však k podobně doslovnému překladu chybí existence tvaru trpného přičestí přítomného.

58 Viz kap. 3.2.2.3., podkapitola Adjektivum jako predikativ (postavení v přísudku).

k zdůraznění predikativnosti následujícího adjektiva (resp. funkcionálního příslovce /MF 82/). Podobným případem jsou věty, kde v centru sdělení stojí vyjádření různé míry projevu děje (他累的走不动了 *ta leide zoubudongle*), které DR opět považuje za přísudek, přičemž sloveso se jmennou příponou 的 *de* je součástí podmětu⁵⁹ (DRAGUNOV 1952: 109-110).

DR se uchyluje k této relokizaci přísudku z toho důvodu, aby odstranil disproporci mezi přísudkem gramatickým a logickým /SX 28,27/, konstatuje přitom existenci tendence ke stále větší míře uplatnění slovesně-jmenných konstrukcí v podmětu, sloužících k přenesení predikativnosti ze slovesa na jádro sdělení (DRAGUNOV 1952: 111). Zdá se, že největším problémem DR koncepce je absence jasného pojmu větného členu podobného komplementu /SX 34/ u ŠV, který by uspokojivým způsobem objasnil charakter a roli postverbálního určení. Tato otázka tak představuje při srovnání obou autorů jeden z nejvýraznějších rozporů. Ten je navíc umocněn dosti překvapivou poznámkou, kterou najdeme u DR a která se týká pomocné funkce slovesného morfému 得 *de* – dosáhnout. DR tvrdí, že čistě slovesné tvary typu 马跑得快 *ma paode kuai* jsou v současné jazyce vytěšňovány slovesně-jmennými konstrukcemi typu 马跑的快 *ma paode kuai* (DRAGUNOV 1952: 109). Pro toto tvrzení v současné standardní čínštině nenalzáme oporu, Švarného pojetí naopak se současnou jazykovou praxí koresponduje. Nerozlišování různých funkcí přípony *de*, zapisované podle těchto funkcí třemi různými znaky (的/得/地) (ŠVARNÝ 1998: III/115), je tak dalším vážným problémem Dragunovovy koncepce. DR počítá pouze s atributivní a přivlastňovací funkcí této přípony, proto má tendenci přisuzovat jmenný charakter, přesněji odnímat charakter predikativu, všem slovesným a adjektivním tvarům vystupujícím spolu s touto příponou. To je z perspektivy Švarného koncepce zajisté v pořádku v případech jejich užití v přívlastku, případně v podmětu ve větách typu 他说的是中国话 *ta shuo de shi zhonguohua*, v případech konstrukcí s postverbálním určením typu 马跑得快 *ma pao de kuai* je však taková interpretace více než problematická.

V DR pojetí odvozených slovních druhů, a zejména deverbativního jména, se setkáváme se značnou mírou morfologizace syntaktické problematiky, zatímco u ŠV se v této otázce setkáváme s popisem funkčně definovaných základních tříd slov (funkčních charakteristik) v různých syntaktických pozicích.

⁵⁹ ŠV stejně jako v předchozím případě považuje za přísudek sloveso s příponou 得 *de*, která jej pojí s komplementem stupně vyjádřeným zde ne adjektivem, nýbrž pomocí jiného slovesa (他吓得站在那儿不能动了 *ta xia de zhan zai nar bu neng dong le*) (ŠVARNÝ 2001: 137).

3.2.2.8. Pomocná slova

Okruh slov zařazených do této kategorie se u obou autorů značně liší. DR v GS do kategorie pomocných slov /MF 31/ řadí předložky /MF 70/, spojky /MF 43/, sponu /SX 19/ a některá modální slovesa /MF 56/. Konstatuje přitom, že většina z nich přešla do této třídy z řad ostatních slovních druhů, a to buď již úplně (např. spona 是 *shi*, předložka 把 *ba*), částečně (např. slovesný morfém 在 *zai*, který může vystupovat jako sloveso i jako předložka), nebo se tento proces přechodu vyskytuje zatím jen v náznaku (příslovce 很 *hen*, sloveso 来 *lai*) (DRAGUNOV 1962: 111-112). V IG pak za pomocná (prázdná) slova označuje i modální větné částice /MF 106/ jako 啊 *a*, 吗 *ma*, 了 *le*, 呢 *ne*, které v ruštině označuje též jako частицы речи /MF 94/, a staví je tak do protikladu k plnovýznamovým slovním druhům (части речи) /MF 28/ (DRAGUNOV 1952: 13). Všem pomocným slovům jsou podle DR vlastní dva příznaky: fonetický, tj. absence tónu a přízvuku, a gramatický, tj. nemožnost přibírat jakékoli přípony (DRAGUNOV 1962: 112).

U ŠV se setkáváme se zcela odlišným přístupem k pojmu pomocných slov. Podobně jako DR, i ŠV poukazuje na atóničnost pomocných slov (ŠVARNÝ 1998: III/114). Dále zde však určitou shodu s DR nalezneme již pouze v případě zařazení větných částic, kterým ovšem DR v GS ještě charakter slova nepřiznává a definuje je jako frázové (větné) přípony⁶⁰ /MF 106/ (DRAGUNOV 1962: 225). Tuto z hlediska systému ŠV stěžejí přijatelnou interpretací DR opouští teprve v IG⁶¹. Kromě větných částic ŠV mezi pomocná slova řadí další dvě kategorie slov: vido-časové slovesné gramatické ukazatele /MF 103/ 了 *le*, 着 *zhe*, 过 *go*, a gramatické ukazatele vážící se k neslovesným slovním druhům (ukazatel *de*, zapisovaný v závislosti na rozdílné funkci znaky 的 / 得 / 地, a dále ukazatel plurality jmenných výrazů 们 *men* /MF 100/) (ŠVARNÝ 1998: III/115). Všechny jmenované báze však DR považuje nikoli za pomocná slova, nýbrž za přípony /MF 21/, což je podle ŠV omyl, na který považuje za nutné v STCh zvláště upozornit⁶². Tyto báze totiž podle slov ŠV nezpůsobují změnu tvaru slov, ke kterým se

⁶⁰ Jejich sufixální charakter je u DR podtržen i psaním v transkripci spolu s předcházejícím slovem. Důsledkem tohoto pojetí je i tvrzení, že se tyto přípony mohou pojít se slovy jakéhokoli slovního druhu (DRAGUNOV 1962: 225).

⁶¹ Viz předchozí odstavec.

⁶² Je však třeba poznamenat, že na různých místech v ÚSHČ nalezneme též označení těchto slov jako přípon, např. „slovesné přípony“ 了 *le*, 着 *zhe*, 过 *go* (ŠVARNÝ 2001: 103). To je dáno faktem převzetí staršího textu *Úvodu do hovorové čínštiny* (ŠVARNÝ 1967) do ÚSHČ. V užití tohoto zavedeného gramatického termínu zde zřejmě hraje svou roli i potřeba větší srozumitelnosti učebního textu.

enklitickým způsobem váží, nýbrž vystupují v syntaktickém plánu jako „mark“⁶³ různých typů vztahů mezi větnými členy (ŠVARNÝ 1998: III/116). Švarného přístup k této otázce se na základě posledně uvedeného argumentu jeví jako opodstatněnější než Dragunovův, možná jen s výjimkou případu ukazatele plurality jmenných výrazů 们 *men*, který vztahy v syntagmatu formálně nijak nemodifikuje, naopak spíše mění samotný jmenný tvar, a přiznání charakteru přípony se nám tedy v jeho případě jeví jako v zásadě legitimní.

Ostatním třídám slov, jež DR řadí mezi slova pomocná, přisuzuje ŠV vlastní funkční charakteristiky. Citoslovce /MF 44/ spolu s onomatopoickými slovy /MF 126/ považuje za zvláštní kategorii stojící stranou plnovýznamových i pomocných funkčních charakteristik (ŠVARNÝ 1998: III/116). Vlastní kategorie tvoří v jeho pojetí i modální slovesa /MF 56/ a prepoziční slovesa (DR: předložky) /MF 70/. Sponu 是 *shi*, jak již bylo několikrát řečeno, řadí mezi slovesa identifikace /MF 119/ (ŠVARNÝ 1998: III/150).

Formulace jako např.: „*příponu 的 de považujeme ovšem vždy za samostatné slovo, (...), ať už ji píšeme dohromady s předcházejícím výrazem nebo zvlášť*“ (ŠVARNÝ 2001: 86) jsou však terminologicky poněkud problematické a srozumitelnosti textu příliš neprospívají.

63 ŠV užívání tohoto slova navrhuje jako alternativu k termínu gramatický ukazatel (ŠVARNÝ 1998: III/116).

3.3. SYNTAX

V posledních dvou oddílech GS se DR věnuje syntaktickým vztahům, a to za prvé na úrovni slova, tedy vztahům mezi jednotlivými bázemi (DR: kořeny) /MF 6/ (oddíl IV⁶⁴), za druhé pak vztahům v rámci syntagmatu /SX 1/, tedy zejména problematice větných členů /SX 7/ (oddíl V⁶⁵). Vzhledem k tomu, že některé pasáže tohoto výkladu byly přejaty a dále rozpracovány v IG v rámci pojednání o syntaktických vlastnostech jednotlivých slovních druhů, a tudíž byly z větší části zmíněny v předcházejících kapitolách této práce, budou obsahem tohoto oddílu jen ty otázky, kterých jsme se nedotkli na předešlých řádcích a které mají z hlediska srovnání obou gramatických systémů zásadní význam.

3.3.1. Struktura slova

V otázce stavby čínského víceslabičného slova se nacházíme na pomezí morfologie, lexikologie a syntaxe. DR mluví o třech strukturních typech binomu (resp. víceslabičného slova), jsou to: 1) kompozice (сложение корней), 2) reduplikace a 3) afixace. Dalo by se říci, že v každém z těchto typů se převládajícím způsobem uplatňují různé výše uvedené lingvistické disciplíny – afixace spadá tradičně do sféry morfologie, zdvojování pak spíše do oblasti lexikologie. Na kompozici jako na základní způsob tvoření slov pak DR nahlíží převážně syntaktickou optikou, proto řadíme v této práci otázku struktury slova poněkud netradičně do oddílu věnujícího se syntaxi.

3.3.1.1. Kompozice

K popisu strukturních typů kompozit /MF 12/ užívá DR, podobně jako v případě typů syntagmat, v ruské lingvistice klasického rozdělení syntaktických vztahů na vztahy rovnoprávné (koordinace – сочинение) /SX 2/ a nerovnoprávné (subordinace – подчинение) /SX 3/ (DRAGUNOV 1962: 121).

Členy kompozit vzniklých na principu koordinace musí bezpodmínečně patřit ke

64 DRAGUNOV 1962: 119 - 159

65 DRAGUNOV 1962: 160 - 268

stejnému slovnímu druhu (朋友 *pengyou* – dvě substantivní báze; 高低 *gaodi* – dvě adjektivní báze) (DRAGUNOV 1962: 121). Báze přitom mohou mít buď synonymní význam (朋友 *pengyou*), nebo mohou být ve vztahu párovém či antonymním (父母 *fumu*, 高低 *gaodi*). Přízvuk v těchto slovech spočívá vždy na první slabice (DRAGUNOV 1962: 131-132). Výjimku tvoří binomy, které se podle DR ještě nestaly pravými slovy, nicméně již do značné míry podlely obecné tendenci (nejen) koordinativních syntagmat k přechodu ve slova⁶⁶ (např. 儿女 *er-nü*, 中外 *zhong-wai*), kde přízvuk nese slabika druhá (DRAGUNOV 1962: 133). DR takto sice nabízí jasné prozodické kritérium rozlišení slov od syntagmat a přechodných struktur, ovšem za cenu zařazení obrovského množství lexikálních jednotek právě do těchto přechodných kategorií. ŠV oproti tomu konstatuje nejednotnou pozici iktové slabiky v různých kompozitech (ŠVARNÝ 1998: III/135), status slova však přiznává i jednotkám, které DR řadí mezi přechodné struktury, např. 儿女 *ernü* (ŠVARNÝ 1998-2000: I/98).

Členy kompozit vzniklých na základě subordinace mohou patřit podle DR k různým slovním druhům (飞机 *feiji* – sloveso + substantivum) (DRAGUNOV 1962: 122), zásadní je však jejich vzájemný vztah, který odpovídá vztahům mezi různými větnými členy, jsou to vztahy: 1) přívlastkový, 2) předmětný a 3) přísudkový (DRAGUNOV 1962: 125). Také u ŠV najdeme poznámku, že „*vnitřní vztahy u většiny různých typů kompozit jsou sémanticky obdobné syntaktickým vztahům mezi slovy*“ (ŠVARNÝ 1998: III/91), v jeho systému však chybí systematický a vyčerpávající výklad této problematiky.

Zatímco v případě **přívlastkového vztahu** částí slova (např. 房顶 *fangding*, 四川 *Sichuan*) se nesetkáváme s vážnějšími problémy, když DR ve shodě se ŠV konstatuje pevné pořadí členu blíže určujícího (определение, определяющее) /SX 38/ před členem blíže určovaným (определяемое) /SX 39/ a různou pozici přízvučné slabiky (DRAGUNOV 1962: 125), v případě **vztahu předmětného** narážíme na jisté interpretační rozdíly. Na tomto místě zmíníme nejvýznamnější z nich, a sice problematiku objektových sloves /MF 123/ a sloves s výsledkovým modifikátorem /MF 61/.

Struktura složená ze slovesa a jmenného předmětu je podle DR vysoce produktivní ve sféře podstatných jmen (结果 *jieguo*, 革命 *geming*) (DRAGUNOV 1962: 127), nicméně v současném jazyce podle něho neexistují slova tohoto druhu, která by
⁶⁶ DR takové jednotky nazývá slovy-syntagmaty (слово-словосочетание) /MF 14/, viz kap. 3.2.1.2.

současně zůstávala slovesy (DRAGUNOV 1962: 126). ŠV je s tímto názorem v rozporu, když konstatuje existenci třídy tzv. objektových sloves /MF 123/, které, ačkoli kvůli svému častému diskontinuitnímu výskytu patří mezi semi-morfologické struktury /MF 14,15,69/, nelze považovat za nesouvislá syntagmata (结婚 *jie-hun*, 录音 *lu-yin*) (ŠVARNÝ 1998: III/118-119). Důvodem je fakt, že některá ze složek (verbální či jmenná) nemůže samostatně vystupovat jako jednoslabičné slovo (ŠVARNÝ 2001: 119) nebo objektové sloveso představuje idiomatický výraz, jehož členy sice mohou vystupovat samostatně, ale smysl spojení se z jejich izolovaných významů již nedá přímo odvodit (např. 放心 *fang-xin*) (ŠVARNÝ 2001: 120).

Dalším případem předmětného vztahu komponentů slova jsou podle DR slovesa skládající se ze slovesné báze představující přísudek a další predikativní (slovesné či adjektivní) báze plnící roli výsledkového předmětu (результативное дополнение) /SX 37/ (DRAGUNOV 1962: 128). Jako výsledkového předmětu se v praxi užívá cca 20-25 predikativních bází, které podle DR v této roli vystupují jako jmenný tvar (отпредикативное имя) /MF 115/ (např. 念完 *nianwan*, 吃饱 *chibao*, 花清 *huaqing*) (DRAGUNOV 1962: 129). ŠV tyto jednotky v souladu s čínskými gramatikami považuje za formu komplementu a nazývá je výsledkovými modifikátory /MF 60/ (ŠVARNÝ 2001: 143). Je třeba doplnit, že v IG se DR koncepčně i terminologicky v této oblasti posouvá poněkud blíže k systému ŠV, když zavádí pojmy výsledkový morfém-modifikátor /MF /, modifikované sloveso (модифицированный глагол) /MF 60/ a výsledkové sloveso (результативный глагол) /MF 61/ (DRAGUNOV 1952: 117-118). Přízvuk spadá podle DR v obou případech předmětného vztahu bází zpravidla na druhou slabiku, což odpovídá Švarného pravidlu o větší prominenci druhého členu syntagmatu (ŠVARNÝ 1998: III/130) a zároveň potvrzuje „syntagmatický“ charakter takto strukturovaných slov.

Posledním typem nerovnoprávného vztahu bází ve slově je nepříliš často se vyskytující **vztah přísudkový**, který dodržuje syntaktickou posloupnost podmět – predikát (国有 *guoyou*, 年青 *nianqing*). Okruh těchto slov se ale podle DR neustále rozšiřuje díky tendenci přechodu ve slova slovních spojení typu 胆大 *dan da*, což DR dokládá možností předsunutí zápornky před podmět (lze říci 胆不大 *dan bu da* i 不胆大 *bu dan da*) (DRAGUNOV 1962: 130-131). Z hlediska srovnání zde pouze připojíme poznámku, že ŠV považuje výrazy posledně jmenovaného typu za regulérní slova, což

lze dovozovat např. z uvedení adjektiva 胆大 *danda* v USJČ (ŠVARNÝ 1998-2000: IV/1534).

Kromě rovnoprávného a nerovnoprávného vztahu jednotek kompozita vyděluje DR ještě třetí typ – smíšený. Jejich rovnoprávný charakter je dán příslušností obou bází ke stejnému slovnímu druhu, je zde však přítomen i subordinativní určující vztah – konkrétně vztah členu blíže určeného a přístavku, proto jej DR označuje jako vztah apoziční, přístavkový (аппозитивная связь) /SX 4/ (DRAGUNOV 1962: 123-124). Přístavek (приложение) /SX 13/ může být za prvé prepoziční /SX 41/, představující bližší určení následujícího jmenného členu, který označuje tentýž předmět, ovšem na vyšším stupni obecnosti (松树 *songshu*: borovice-strom; 父亲 *fuqin*: otec-příbuzný). Přízvuk je stejně jako v případě koordinativního vztahu na první slabice (DRAGUNOV 1962: 133-134). ŠV oproti DR užívá pojmu přístavku pouze na úrovni syntaktického vztahu slov či syntagmat (小王我们的好朋友 *xiao Wang women de hao pengyou*) (ŠVARNÝ 1998: I/52).

Druhým typem přístavku v rámci slova je u DR přístavek postpoziční nebo též předmětný (дополнительное приложение) /SX 42/, který je oproti předchozímu typu slovesného charakteru a vyskytuje se ve slovesech směrových (ŠV: směrově modifikované sloveso) /MF 62/ (např. 跑来 *paolai*, 拿去 *naqu*) (DRAGUNOV 1962: 134-135). DR zde poněkud nepřehledným způsobem jednomu a témuž tvaru přisuzuje funkci přístavku (kvůli totožnému morfologickému charakteru s hlavní slovesnouází) a předmětu (kvůli jeho syntaktické funkci podobné výsledkovému předmětu /SX 37/). Pojem předmětného přístavku tak odpovídá ŠV termínu směrový modifikátor, který stejně jako modifikátor výsledkový považuje za typ komplementu (ŠVARNÝ 1998: III/141). Švarného systém je v tomto ohledu mnohem jasnější, když oba typy modifikovaných sloves koncepčně i terminologicky dává do těsné souvislosti. Na závěr této kapitoly si formou tabulky shrňme koncepci složených sloves (DR) / slovesných semi-morfologických struktur (ŠV) u obou autorů:

ŠVARNÝ		DRAGUNOV	
<i>slovesná semi-morfologická struktura</i>	<i>struktura</i>	<i>složené sloveso (сложный глагол)</i>	<i>struktura</i>
objektové sloveso 结婚 <i>jie-hun</i>	verbální složka + jmenná složka	/není slovo, ale syntagma/	/sloveso + předmět/
výsledkově modifikované sloveso 念完 <i>nianwan</i>	sloveso + výsledkový modifikátor (komplement)	výsledkové sloveso (результативный глагол) 念完 <i>nianwan</i>	sloveso + výsledkový předmět (результативное дополнение)
směrově modifikované sloveso 拿去 <i>naqu</i>	sloveso + směrový modifikátor (komplement)	směrové sloveso (направительный глагол) 拿去 <i>naqu</i>	sloveso + předmětný přístavek (дополнительное приложение)

Tabulka 10: Slovesné semi-morfologické struktury (ŠV) / složená slovesa (DR) – srovnání

3.3.1.2. Reduplikace

O problematice zdvojování bází či celých slov (reduplikaci) /MF 23/ se zde zmíníme pouze stručně, a to zejména z toho důvodu, že mezi oběma autory vládne v této otázce většinou shoda. Zmíníme jen několik nejvýraznějších ekvivalentních bodů, které lze nalézt v obou systémech a které se nejeví zcela samozřejmými.

DR v úvodu svého výkladu o reduplikovaných výrazech uvádí, že v případě dvouslabičného (rozuměj jednoslabičného reduplikovaného) slova je přízvučnější první slabika, ovšem s výjimkou adjektiv, které se v této formě většinou pojí s příponou 的 *de*, a tvoří tedy vlastně tříslabičný celek, ve kterém z rytmických důvodů přízvuk spadá na druhou slabiku (DRAGUNOV 1962: 140-141). Podobně u ŠV čteme: „Jednoslabičná adjektiva zvojená mívají zpravidla druhou slabiku přízvučnější než slabiku první (zejména jsou-li opatřena příponou 的 *de*).“ (ŠVARNÝ 2001: 159).

O poznání zajímavější je Dragunovova interpretace problematiky reduplikovaných jednoslabičných sloves. Slova typu 看看 *kankan* či 想想 *xiangxiang* považuje za svého druhu nerovnoprávný syntaktický vztah /SX 3/, přestože zde vystupuje na obou pozicích jedna a tatáž báze. Druhý člen tvoří podle DR vnitřní předmět (внутренний объект) /SX 32/ členu prvního, takže slovo 看看 *kankan* by se s ohledem na vnitřní syntaktické

vztahy dalo doslovně přeložit jako „podívat se na dívání“ a 想想 *xiangxiang* jako „promyslet myšlení“ (DRAGUNOV 1962: 143). ŠV sice slova tohoto typu podobným způsobem syntakticky neanalyzuje, shoda v koncepcích obou autorů však vyplyne na povrch, jakmile mezi obě slovesné báze vložíme číslovku 一 *yi* (případně spolu s příponou 了 *le*): 看了一眼 *kanle yi kan*. DR takovýto tvar pokládá za paralelu k výrazům typu 放了一枪 *fangle yi qiang*, v němž 一枪 *yi qiang* představuje predikativně-kvantitativní předmět⁶⁷ /SX 34/ (DRAGUNOV 1962: 143). ŠV pak ke stejnému případu (看了一眼 *kanle yi kan*) poznamenává: „Uvedenou vazbu zdvojeného slovesa můžeme považovat za obdobu vazby slovesa se slovesným numerativem ve spojení s číslovkou 一 *yi*.“ (ŠVARNÝ 2001: 155). Nehledě na rozdíly v terminologii zde tedy oba autoři dospívají k podobnému závěru.

ŠV se dále s DR téměř absolutně shoduje v určení sémantických a gramatických významů zdvojování bází jednotlivých slovních druhů. Poměrně vysokou míru shody najdeme i v popisu principů zdvojování víceslabičných výrazů.

3.3.1.3. Afixace

Jak již bylo naznačeno výše, otázku tvorby slov pomocí afixů /MF 19/ by bylo vhodnější zahrnout do oddílu věnovaného morfologickým (případně lexikologickým) otázkám. Jelikož však naším záměrem je držet se pokud možno nejvíce linie Dragunovova výkladu v GS, učiníme několik stručných poznámek k této problematice na tomto místě.

Ačkoli afixace podle DR patří oproti kompozici k relativně marginálním způsobům slovo tvorby v čínštině, setkáváme se v jeho pojetí s nepoměrně širším okruhem případů spadajících do této sféry, než je tomu u ŠV. Je to dáno zejména již zmíněným faktem, že DR považuje za afixy nepočtenou, nicméně v jazyce velmi frekventovanou třídu gramatických ukazatelů, a dokonce i numerativy (měrové sufixy) /MF 97/.

Nejfrekventovanější formou tvoření slov pomocí afixů je **sufixace**. Mezi sufixy /MF 21 / počítá DR vedle zmíněných gramatických ukazatelů (了 *le*, 过 *guo*, 的 *de*, 门 *men* aj.) i čistě lexikální přípony jako atónické 子 *zi* (桌子 *zhuozi*) či 家 *jia* (资本家 *zibenjia*); dále pak plnovýznamové báze užitě v pomocném sufixálním významu: 车 *che*

⁶⁷ Tento termín má z dosud zmíněných Dragunovových termínů zřejmě nejbližší k Švarného pojmu komplementu.

(电车 *dianche*), 学 *xue* (算学 *suanxue*) či víceslabičné tvary užívané při tvorbě nové terminologie jako 主义 *zhuyi* (社会主义 *shehuizhuyi*) (DRAGUNOV 1962: 152-153). Pokud bychom hledali protějšek tohoto jevu u ŠV, v STCh nalezneme pojem tzv. příponové slabiky, tj. funkční charakteristiky označující „některé tónické báze s poměrně vysokou 'schopností tvořit lexikální jednotky'“ (ŠVARNÝ 1998: III/117). Zde je, ač s odvoláním na čínské prameny, poměrně nekonzistentně přisouzena samostatná funkční charakteristika nikoli slovu, nýbrž morfému. Na jiném místě STCh jsou tyto morfémy (např. 者 *zhe* nebo 家 *jia*) označeny jako lexikální polopřípony (polosufixy), jež se mohou vyslovovat jak s tónem, tak atónicky (ŠVARNÝ 1998: III/135). Atónové sufixální morfémy jako 子 *zi*, 头 *tou* nebo adverbialní sufix 么 *me* pak ŠV označuje jako lexikální přípony /MF 21/⁶⁸ (ŠVARNÝ 1998: III/116).

Okruh **infixů** /MF 20/ v čínšském jazyce se podle DR omezuje na morfémy 不 *bu* a 得 *de* užívané v potenciálních formách modifikovaných sloves /MF 67/ (DRAGUNOV 1962: 154). Vzhledem k tomu, že ŠV považuje potenciální formy za kontinuální slovní tvary (ŠVARNÝ 1998: III/91), můžeme se domnívat, že ačkoli sám pojem infixu neužívá, v případě daného způsobu užití uvedených morfémů jej implicitně připouští.

Co se týká **prefixace**, DR kromě předpony řadových číslovek 第 *di* zmiňuje ještě slovesné předpony 给 *gei* a 被 *bei* nesoucí význam slovesného rodu (загор), z nichž první ukazuje na adresnost děje vůči subjektu, druhá slouží jako ukazatel trpného rodu (他功名被革了 *ta gongming beigele*) (DRAGUNOV 1962: 154-155). ŠV oproti tomu tyto tvary užívané těsně před slovesem pokládá za ukazatele trpného rodu, které sice v tomto případě ztrácejí charakter prepozičního slovesa, nikoli však charakter samostatného slova (ŠVARNÝ 2001: 140). Jako předpony (předponové slabiky) /MF 22/ pak označuje morfémy 第 *di*, 老 *lao*, 以 *yi*, 好 *hao*, 难 *nan* a některé další (ŠVARNÝ 1998: III/117).

Velmi zajímavým, i když z hlediska ŠV těžko přijatelným způsobem nastiňuje DR roli různých druhů afixace u sloves. Zatímco sufixy přidávají slovesu vido-časové charakteristiky (跑了 *paole*, 吃过 *chiguo*), infixy nesou význam modální (看得见 *kandejian* / 看不见 *kanbujian*) a konečně prefixy ukazují na slovesný způsob (被打了 *beidale*) (DRAGUNOV 1962: 155-156).

68 V PGT uvádíme k DR pojmu sufix všechny zmíněné ŠV termíny včetně gramatického ukazatele společně. Ačkoli se u ŠV z hlediska jejich statusu a funkce navzájem podstatně liší, všechny spadají pod pojem sufixu u DR.

Za afix zvláštního druhu považuje DR erizaci /FN 3/, jež se ode všech ostatních afixů liší způsobem vazby k plnovýznamové bázi, která se neděje na základě prostého aglutinačního připojování (примыкание), nýbrž způsobem fúze, splynutí s předchozím morfémem, přičemž dochází k narušení jeho fonetické struktury (DRAGUNOV 1962: 156). ŠV označuje erizaci za suprasegmentální prvek slova, tedy za morfém, který netvoří vlastní slabiku, nýbrž pouze foneticky modifikuje slabiku, s níž se spojuje (ŠVARNÝ 1998: III/88). Existenci různých gramaticko-sémantických funkcí erizace DR vysvětluje poměrně originálně tak, že se v tomto sufixu historicky sloučilo více různorodých plnovýznamových morfémů (DRAGUNOV 1962: 157).

3.3.2. Větné členy

Pevný pořádek slov ve větě /SX 6/, tedy S-V-O (subject – verb – object) (CRYSTAL 1987: 95) považují oba autoři vzhledem k nedostatku jiných gramatických prostředků v čínštině za zcela zásadní při identifikaci větných členů, a často i slovních druhů. DR označuje jedinou výjimku z normálního pořadí větných členů tzv. extrapozici předmětu (ŠV: anteponovaný větný člen) /SX 36/, kdy se předmět (O) předsouvá před podmět (S), od něhož je oddělen pauzou /SX 45/ v řeči (DRAGUNOV 1962: 161). DR dále na obecné rovině poznamenává, že v roli jakéhokoli větného členu může vystupovat i celá věta (DRAGUNOV 1962: 162), podrobněji se však strukturou souvětí nezabývá a jeho výklad sleduje vztahy mezi větnými členy v syntagmatu. Na následujících stránkách k jednotlivým větným členům učiníme několik poznámek, které shrnou nejdůležitější fakta, jež nebyla obsahem výkladu o slovních druzích, a provedeme srovnání.

3.3.2.1. Podmět

Podmět /SX 9/ může být podle DR vyjádřen buď jménem /MF 34/ nebo predikativem /MF 35/. V závislosti na morfologickém charakteru přísudku /SX 8/ tak mohou vznikat čtyři strukturní typy predikativního syntagmatu (DRAGUNOV 1962: 164):

1. substantivní podmět + predikativní přísudek
2. substantivní podmět + spona + substantivní přísudek
3. predikativní podmět + 的 *de* + spona + substantivní přísudek
4. predikativní podmět + 的 *de* + predikativní přísudek

Co se týká podmětu, ŠV se shoduje s DR v jeho identifikaci pouze v prvních třech případech⁶⁹. V případech 2. a 3. panuje mezi oběma autory sice shoda v otázce podmětu, nikoli však v určení přísudku. ŠV obě uvedené věty považuje za věty identifikace /SX 49/ a člen označený Dragunovem jako přísudek za postverbální jmenný člen identifikace /SX 25/ (ŠVARNÝ 1998: III/139)⁷⁰.

⁶⁹ O rozdílné interpretaci 4. případu, tedy statusu výrazu typu 马跑的 *ma paode* ve větě 马跑的(得)快 *ma paode kuai* viz kap. 3.2.2.3., podkapitola Adjektivum jako predikativ (postavení v přísudku).

⁷⁰ Viz též kap. 3.2.2.1.

Pokud je přísudek vyjádřen nepřechodným slovesem /MF 63/, může podle DR podmět stát i za přísudkem v případě, že se jedná o podmět neurčitý (недетерминированное подлежащее) /SX 17/ (来了客人 *laile keren*)⁷¹, a tvořit tak vedle extrapozice předmětu /SX 36/ další výjimku z pevného pořádku slov, podmět určitý /SX 16/ však musí nutně stát v pozici před přísudkem (DRAGUNOV 1962: 167). ŠV však v terminologické rovině rozhodně trvá na pevné pozici podmětu v čele věty (opět ovšem s výjimkou případu anteponovaného předmětu), když jej považuje ze své povahy za určitý, tvořící téma věty (ŠVARNÝ 1998: III/138). ŠV užívá pro postavení podmětu za přísudkem termínu postverbálního jmenného členu existence /SX 17/, shoduje se přitom s DR v tom, že tento člen je vždy neurčený, doposud neznámý (ŠVARNÝ 1998: III/140; ŠVARNÝ 2001: 109).

DR se dále zabývá větami typu 他落头发 *ta luo toufa*, které považuje za věty se dvěma podměty, jejichž struktura se dá vyjádřit vzorcem S-V-S, kde S představuje podmět atributivní (též nazývaný pseudopodmětem) /SX 18/ a S podmět neurčitý /SX 17/. Atributivní podmět se vyznačuje kombinovaným posesivně-místním významem a spojuje tak v sobě funkce přívlastku a místního určení (vztah 他 *ta* – 头发 *toufa* vyjadřuje příslušnost; vztah 他 *ta* – 落 *luo* je vztahem lokativním). Uvedenou větu nelze interpretovat jako klasický vztah S-V-O podle DR už jen proto, že přísudkové sloveso ve větách tohoto typu bývá slovesem intranzitivním /MF 63/, následující člen tedy nelze označit za jeho přímý předmět /SX 30/ (DRAGUNOV 1962: 168-169). Význam atributivního podmětu se dá výstižně ilustrovat ruskými přívlastňovacími obraty typu „у него ...“ (DRAGUNOV 1962: 170). Vztah atributivního podmětu k podmětu neurčitému je pak vždy vztahem subjektu k předmětu nezczitelné příslušnosti /MF 50/ (DRAGUNOV 1962: 171). Výjimku tvoří věty se slovesem 有 *you*⁷², které DR překládá s ohledem na jeho intranzitivní charakter jako „иметься“ - „existovat“ a které již samo o sobě vyjadřuje posesivnost, a tudíž se zde okruh předmětů, které mohou tvořit S ve větách typu S-V-S, rozšiřuje (他有钱 *ta you qian*) (DRAGUNOV 1962: 172). Atributivní podmět tvoří spolu s podmětem objektovým, jímž se zde vzhledem k jeho perifernímu výskytu nebudeme zabývat, širší kategorii podmětu neaktivního /SX 15/, který nevyjadřuje činitele děje, ale jeho umístění

71 Viz též kap. 3.2.2.6. , podkapotila Osobní zájmena

72 DR označuje sloveso 有 *you* jako „индивидуальный глагол“ (DRAGUNOV 1962: 172), což bychom mohli velmi volně přeložit jako „nepravidelné sloveso“.

(DRAGUNOV 1962: 176), a tím se podobá pojmu lokativního podmětu /SX 62/ u ŠV.

ŠV konkrétně spojení typu 他落头发 *ta luo toufa* neanalyzuje, můžeme však dovozovat, že je považuje za případ tzv. vět existence /SX /, v nichž poslední člen představuje postverbální člen existence /SX /. Důležitá je zde shoda obou autorů v tom, že sloveso 有 *you* (u ŠV sloveso existence /SX /) není obyčejným tranzitivním slovesem s významem „mít“, nýbrž slouží k označení existence neurčeného předmětu na určitém místě, které je ve větách existence podle ŠV vyjádřeno lokativním podmětem /SX 62/ v čele věty (ŠVARNÝ 1998: III/140). Bez jednoznačné odpovědi zůstává otázka, zda můžeme z hlediska koncepce ŠV považovat slovo 他 *ta* ve větě 他落头发 *ta luo toufa* za lokativní podmět, patrně však ne, neboť v ÚSHČ vymezuje ŠV status lokativního podmětu sémantikou určení místa (ŠVARNÝ 2001: 109). Jisté naopak je, že případy jasného lokativního podmětu (ŠV) považuje DR za příslovečné určení místa /SX 12/ (里头有钱 *litou you qian*) (DRAGUNOV 1962: 173), přestože se zde jedná o strukturně shodný typ věty jako jsou věty s atributivním podmětem.

Z hlediska srovnání je přehlednější problematika vět se dvěma podměty (DR), ve kterých je přísudek vyjádřen ne slovesem jako v předcházejícím případě, nýbrž adjektivem. Ve větách typu 他胆子大 *ta danzi da* vystupuje na prvním místě atributivní podmět (pseudopodmět) /SX 18/, po němž následuje skutečný podmět označující předmět nezcizitelné příslušnosti /MF 50/, vzorec syntagmatu je tedy $\underline{S}$ -S-V⁷³ (DRAGUNOV 1962: 184-185). Ve Švarného pojetí se setkáváme v tomto případě se zásadně odlišnou identifikací větných členů. V čele věty stojí podmět, přičemž po něm následující substantivum trvalé příslušnosti /MF 50/ (zde 胆子 *danzi*) v syntaktickém plánu vystupuje jako tzv. člen zřetelově vymežovací /SX 51/, který „v žádném případě (...) nemůže být chápán jako 'hlavní' podmět celé věty s podmětem, který stojí v čele věty, jako (...) přívlastkem. Tomu odporuje tendence k lexikalizaci vazeb členu zřetelově vymežovacího s následujícím predikativem (...), srov. 胆大 *danda* 'být statečný', (...) 头疼 *touteng* 'mít bolesti hlavy' aj.“ (ŠVARNÝ 1998: III/123). DR se ovšem právě takové, podle ŠV nepřípustné, interpretace dopouští, byť sám na jiném místě tendenci k lexikalizaci výrazů typu 胆大 *danda* konstatuje (DRAGUNOV 1962: 131)⁷⁴.

73 DR uvádí výjimku v podobě slovesa 疼 *teng*, v jehož případě se věty s atributivním podmětem netvoří podobně jako u jiných sloves podle vzorce $\underline{S}$ -V-S, nýbrž jsou stejné struktury jako věty s adjektivním přísudkem (他头疼 *ta tou teng*) (DRAGUNOV 1962: 187).

74 Viz kap. 3.3.1.1.

3.3.2.2. Přísudek

Většina důležitých poznámek k přísudku v čínské větě byla již učiněna v rámci kapitol o slovních druzích. Omezíme se zde tedy opět na několik izolovaných komentářů k dosud nezmíněným či pouze naznačeným problémům.

Je na místě připomenout poměrně výraznou disproporci obou autorů v pohledu na problematiku jmenného přísudku. Zatímco DR rozlišuje přísudek beze spony /SX 21/, vyjádřený až na výjimky predikativem, a přísudek sponový /SX 20/, vyjádřený sponou a jménem či jmenným tvarem predikativu (DRAGUNOV 1962: 163, 192), ŠV ačkoli v ÚSHČ ještě pojmu spony⁷⁵ užívá, v STCh jej opouští a sloveso 是 *shi* spolu s dalšími slovy jako 叫 *jiao*, 当 *dang*, 成 *cheng* označuje za slovesa identifikace /MF 119/, která v tzv. větách identifikace /SX 49/ představují přísudek sama o sobě (ŠVARNÝ 1998: III/139). Následujícímu členu, který DR označuje za (jmennou) část přísudku (присвязочная часть сказуемого / присвязочный член) /SX 25/ (DRAGUNOV 1962: 191) pak ŠV přisuzuje status zvláštního větného členu – předmětu identifikace nebo také postverbálního jmenného členu identifikace /SX 25/ (ŠVARNÝ 1998: III/139). Funkčně ovšem DR jmennou část přísudku definuje obdobně jako ŠV člen identifikace když poznamenává, že jeho funkcí je identifikace předmětu s podmětem (他是我的父亲 *ta shi wode fuqin*) nebo identifikace podmětu jako člena určité třídy jevů (他是一个学生 *ta shi yige xuesheng*) (DRAGUNOV 1962: 191-192).

Dalším případem, kdy DR identifikuje určitý člen jako přísudek v rozporu se ŠV, je užití příslovce 很 *hen* ve spojeních typu 山高的很 *shan gaode hen* (DRAGUNOV 1962: 181). Jde zde o výjimku, kdy příslovce, které může jinak plnit pouze roli příslovečného určení, vystupuje v přísudku⁷⁶ (DRAGUNOV 1952: 210). DR tento jev vysvětluje tím, že toto slovo do značné míry ztratilo svůj lexikální význam na úkor významu gramatického, když dodává úplnou predikativnost spojením s adjektivním přísudkem typu 山很高 *shan hen gao* – „hora je vysoká“, ve kterých již téměř úplně ztrácí schopnost vyjadřovat míru intenzity příznaku jevu vyjádřeného přísudkem. Při potřebě vyjádřit tímto slovem význam intenzity je proto nutné přesunout jej do pozice predikátu⁷⁷, což u jiných příslovcí míry není možné ani potřebné, neboť neztrácejí svůj

⁷⁵ Viz též úvodní část kap. 3.2.2.1.

⁷⁶ Viz též kap 3.2.2.5., podkapitola Příslovce míry.

⁷⁷ Logický přísudek (zde 高 *gao*) se přitom stává součástí podmětu a díky sufixu 的 nabývá jmenného charakteru.

lexikální význam (板子太湿 *banzi tai shi* - „prkna jsou příliš mokrá“) (DRAGUNOV 1962: 181). ŠV výše uvedenému tvaru slova 很 *hen* charakter přísudku nepřiznává a považuje jej za komplement stupně /SX 54/, přičemž za přísudek ve větách tohoto typu považuje adjektivum s příponou 得 *de* (天气热得很 *tianqi re de hen*). ŠV navíc upozorňuje, že příslovce 很 *hen* má i v tomto případě silnou tendenci stát se pouhým formálním prvkem (ŠVARNÝ 2001: 138).

DR kromě dvou základních typů přísudku vyděluje ještě třetí – smíšený, tedy predikativně-jmenný /SX 24/, v němž vystupuje přípona 的 *de* nebo spona 是 *shi* nebo oba komponenty zároveň. Tento typ přísudku vždy plní modální funkci zdůraznění děje nebo přesvědčení mluvčího (你是知道的! *Ni shi zhidaode!* - „Vždyť to přece víš!“) (DRAGUNOV 1962: 195-196). Modálními funkcemi slovesa s ukazatelem 的 *de* v přísudku jsme se zabývali již v rámci problematiky deverbativního jména⁷⁸, zbývá se zde tedy zmínit o funkci slovesa 是 *shi*. ve větách typu 唉, 你不是知道啊? *Ai, ni bu shi zhidao a?*. Sloveso 是 *shi* zde podle DR tentokrát nemá charakter spony, nýbrž vyjadřuje modálnost (zdůraznění) přísudku vyjádřeného slovesem (ale i adjektivem nebo číslovkovým spojením). V tomto významu na něj může padat i silný přízvuk /FN 20/ (DRAGUNOV 1962: 201). ŠV v ÚSHČ pokládá slovo 是 *shi* ve větě se slovesným přísudkem za jeho užití ve funkci příslovce. V jeho modální funkci se v podstatě shoduje s DR, na rozdíl od DR však tvrdí, že toto slovo je v tomto postavení vždy (tzn. nikoli pouze fakultativně) plně tónické (ŠVARNÝ 2001: 120).

3.3.2.3. Předmět

DR vnímá kategorii předmětu /SX 10/ v čínské větě podstatně širěji než ŠV, což je, jak uvidíme, dáno především absencí pojmu komplementu /SX 33/ v jeho systému. DR identifikuje dva základní druhy předmětu. První z nich označuje jako předmět nepredikativní /SX 33a/, vyjádřený jménem, který může být přímý /SX 30/ nebo nepřímý (косвенное дополнение) /SX 31/ (DRAGUNOV 1962: 236). Zde se jeho koncepce od ŠV výrazněji neliší.

Druhým základním typem předmětu je u DR předmět predikativní /SX 33/, jenž se nejčastěji vyskytuje v podobě předmětu kvantitativního (числительное /

⁷⁸ Kap. 3.2.2.7., podkapitola Deverbativní jméno.

количественное дополнение) /SX 34/, vyjádřeného spojením číslovky s měrovým slovem (你坐一会儿 *ni zuo yihuir*; 他念了三个月 *ta nianle sange yue*) (DRAGUNOV 1962: 239-240). ŠV takové tvary odmítá považovat za předmět, jenž v jeho koncepci může být vyjádřen pouze jmenným tvarem následujícím po tranzitivních slovesech (ŠVARNÝ 1998: III/139). Tento větný člen označuje pojmem kvantitativní komplement /SX 34/, který dále rozděluje na několik podtypů: komplement časového trvání /SX 35/, komplement četnosti slovesného děje /SX 56/ a komplement míry /SX 57/ (ŠVARNÝ 1998: III/141). DR nejenže v rovině větných členů principiálně nerozlišuje dva zcela různé typy postverbálního určení, a sice předmět (čínsky 宾语 *binyu*) a komplement (čínsky 补语 *buyu*), ale navíc připisuje dvěma příbuzným jevům – komplementu stupně /SX 54/ a komplementu kvantity /SX 34/ - zásadně odlišné syntaktické role: zatímco první z nich považuje za přísudek⁷⁹, druhý je pro něj predikativním (kvantitativním) předmětem.

Za predikativní předmět pokládá DR i slovesa vystupující v „infinitivním“ tvaru /MF 66/ po slovesech modálních /MF 56/ a některých dalších (我会说中国话 *wo hui shuo zhonguo hua*; 我想去 *wo xiang qu*) (DRAGUNOV 1962: 245). ŠV oproti tomu sloveso vystupujících po slovesech modálních pokládá za samotné jádro přísudku, který spolu s modálním či fázovým slovesem společně tvoří (ŠVARNÝ 2001: 116).

Specifický typ předmětu pro DR představuje tzv. předložkový, nebo též přívlastkový předmět (предложное / определительное дополнение) /SX 35/. Ten se vyznačuje tím, že: 1) je vyjádřen předložkovou vazbou /SX 48/; 2) stojí před přísudkovým slovesem; 3) z hlediska své funkce stojí na hranici mezi předmětem a přívlastkem⁸⁰ (DRAGUNOV 1962: 247). Příkladem může být věta 孩子在炕上躺着 *haizi zai kangshang tangzhe* nebo spojení 用笔写字 *yong bi xie zi*, ve kterých sloveso-předložka /MF 70/ spolu se svým předmětem představují určení přísudkového slovesa (DRAGUNOV 1962: 248). ŠV uvedené tvary v ÚSHČ považuje za určení místa (respektive způsobu) uvedené předložkou (prepozičním slovesem) (ŠVARNÝ 2001: 97), přičemž tento pojem zřejmě lze považovat za označení slovního druhu podřazeného termínu preverbálního adverbialního určení /SX 12/ (ŠVARNÝ 1998: III/122).

Zvláštním a zároveň velmi významným případem předložkového předmětu jsou

79 Viz např. kap. 3.2.2.5., podkapitola Funkcionální příslovce.

80 Vzhledem k tomu, že DR ne zcela jasně odděluje pojmy přívlastku a (přísluvečného) určení, je zde opět třeba tento pojem chápat jako bližší druhému jmenovanému.

podle DR konstrukce s předložkou 把 *ba*, vzniklou ze slovesa s významem „vzít, brát“. DR využívá výrazových prostředků ruštiny k analýze struktury těchto konstrukcí, když překládá větu 我把这本书念完了 *wo ba zheben shu nianwanle* doslovně jako: „Я, взяв эту книгу, прочитал до конца“ (DRAGUNOV 1962: 251). Podmínkou užití konstrukcí tohoto typu je podle DR existence dalšího předmětu u přísudkového slovesa, který může mít ovšem i formu výsledkového předmětu (tedy výsledkového modifikátoru) /SX 37/ nebo předmětného přístavku (tedy modifikátoru směrového) /SX 42/, případně slovesné přípony 了, která vzhledem ke svému původu ve slovese 了 *liao* - „zakončovat“ je podle DR vlastně též typem výsledkového předmětu (DRAGUNOV 1962: 252). Rozdíl ve významu přímého předmětu v prepozici s 把 *ba* a přímého předmětu v postpozici spočívá v tom, že první je vždy určený, již známý, zatímco druhý je v tomto ohledu bezpříznakový (DRAGUNOV 1962: 253).

ŠV vymezuje podmínky pro užití této konstrukce o něco striktněji: předmět „*musí být určitý, tj. mívá u sebe zpravidla ukazovací zájmeno nebo jiný přívlastek*“ (ŠVARNÝ 2001: 124). DR tuto určitost pouze konstatuje jako konsekventní. Sloveso musí mít podle ŠV „*u sebe modifikátor, příponu nebo nějaké syntaktické určení (např. nepřímý předmět ...)*“ (ŠVARNÝ 2001: 124), což v podstatě koresponduje s podmínkami DR. ŠV navíc konstatuje nepřipustnost této vazby se slovesy, které nevyjadřují skutečný děj (např. 知道 *zhidao*) (ŠVARNÝ 2001: 124).

Zatímco u ŠV najdeme tedy detailnější popis podmínek aplikace předmětu s 把 *ba*, DR se více věnuje vysvětlení tohoto jevu z hlediska gramatického systému, které stojí za zmínění. Současná čínština podle něho kromě výjimek (slovesa dávání a odnímání, zájmeno v předmětu) nesnáší kumulaci dvou předmětů za slovesem, proto existují způsoby, jak ji eliminovat. Častým způsobem je přechod jednoho předmětu v přívlastek k druhému (他念了三个月的书 *ta nianle sange yuede shu*), druhým způsobem je pak právě přesunutí jednoho z předmětů k jinému slovesu, byť jen ve funkci předložky, které vstupuje do věty právě je za tímto účelem (DRAGUNOV 1962: 253). Předmět, který je v čínštině se slovesem těsně spjat se tak navíc předsunutím před sloveso dostává znovu do jeho těsného sousedství (i když z druhé strany), které by v postpozici bylo narušeno přítomností jiného předmětu⁸¹ (DRAGUNOV 1962: 255).

Na závěr kapitoly o předmětu jen zmíníme typy předmětu, které nalzáme u ŠV

81 Je třeba mít na paměti, že oba druhy modifikátorů, a částečně i slovesné přípony, považuje DR za svého druhu předmět.

a kterými se DR nezabývá. Je to za prvé předmět lokativní /SX 53/, připojujících se bez nutnosti přidání dalších gramatických elementů ke slovesům s významem směru či nacházení se na nějakém místě (在 *zai*, 住 *zhu*, 回 *hui* aj.) (ŠVARNÝ 1998: III/139). Dále je to tzv. konexní větný člen /SX 52/, tedy předmět sloves jako např. 请 *qing* nebo 让 *rang*, který zároveň představuje podmět následující vedlejší věty účelové (ŠVARNÝ 2001: 151).

3.3.2.4. Přívlastek

Dragunovova koncepce přívlastku, respektive určení (определение) /SX 11/ v GS není příliš přehledná a je do značné míry kazuistického charakteru. Kromě vyzdvižení (zcela v souladu se ŠV) pravidla o pevném pořádku pozice členu určujícího /SX 38/ před členem určovaným /SX 39/ se DR v kapitole o přívlastku dále věnuje již téměř výhradně jen rozlišení případů, kdy přívlastkový vztah není vyjádřen žádnými formálními prostředky (примыкание), a kdy je naopak člen určující opatřen atributivně-jmennou příponou 的 *de* /MF 101/. Podmínky výskytu těchto jevů pak formuluje v závislosti na morfologickém charakteru obou členů vztahu, tj. na základě jejich příslušnosti k jmenným či predikativním slovním druhům (DRAGUNOV 1962: 257-258). Nejdůležitější z těchto pravidel byla zmíněna na jiných místech této práce⁸², nebudeme se jimi tedy zde již zabývat. Důležité je poznamenat, že za přívlastek (определение) DR oproti ŠV považuje nejen bližší určení podstatného jména, ale i určení predikativu (他们不住口的说了半天话 *tamen bu zhukoude shuole bantian hua*) (DRAGUNOV 1962: 266). Je tedy poněkud problematické odlišit v jeho systému pojmy определение (přívlastek, určení), užívaný pro označení určení způsobu predikativu, a обстоятельство (přísllovečné určení) /SX 12/, vyjadřující určení místa či času.

Švarného pojetí je mnohem přehlednější, když pojem přívlastku dále diferencuje na bližší určení přivlastňovací /SX 58/, číslovkové /SX 40/, deiktické /SX 60/ a kvalitativní /SX 59/ (ŠVARNÝ 1998: III/123), a dokonce uvádí pravidla jejich vzájemného pořadí v případech výrazů určených více přívlastky (ŠVARNÝ 1998: I/56). Také ŠV se poměrně detailně věnuje pravidlům připojování ukazatele 的 *de* v různých typech přívlastkových syntagmat (ŠVARNÝ 2001: 85-86).

⁸² Kap. 3.2.2.1.; kap. 3.2.2.3., podkapitola Adjektivum v přívlastku; kap. 3.2.2.4.; kap. 3.2.2.6., podkapitola Osobní zájmena, kap. 3.2.2.7., podkapitoly Odvozené adjektivum a Deverbativní jméno.

4. Závěr

Na základě provedené analýzy můžeme nyní shrnout získané poznatky a odpovědět na otázky vymezené v úvodu této práce. Začneme posouzením obecné koncepce, se kterou oba autoři přistupují ke zkoumání gramatiky čínského jazyka. Na této rovině nacházíme mnohé významné společné rysy obou výkladových systémů, narážíme ovšem i na jisté dílčí rozdíly.

Předmětem zájmu obou autorů je současný hovorový jazyk. Zatímco však Švarný přistupuje k jeho zkoumání v zásadě ze synchronního hlediska, u Dragunova se setkáváme se snahou více postihnout jazyk v jeho vývoji, ať už se jedná o identifikaci jistých tendencí v současné hovorové čínštině, výklady o původu jednotlivých jazykových jevů či četné výklady dialektologické, v rámci kterých se autor zabývá mj. vzájemnou interakcí mezi nářečími a standardní čínštinou. V tomto ohledu bylo třeba vzít v úvahu i dobu vzniku Dragunovových prací, a uplatnit tak diachronní hledisko i v naší práci. Základ Dragunovova systému vznikl ve 30. a 40. letech 20. století, a odráží tak tehdejší podobu jazyka. Autor tak konstatuje existenci určitých vývojových tendencí, které současný stav hovorového jazyka nepotvrzuje, nebo naopak jím konstatované „tendence“ (převážně v lexikální rovině) jsou v současném jazyce již normou. To se týká například i ne zcela dostatečného rozlišování různých funkcí ukazatele *de*, které v plné míře vyplývají na povrch při jeho zápisu různými znaky 的/得/地. Dragunov užívá až na nečetné výjimky znaku 的 pro všechny funkce ukazatele *de*, což vede na některých místech k poněkud problematické interpretaci jazykových jevů. Švarného systém je v tomto ohledu přesnější a více odpovídá současnému stavu jazyka. Tento fakt je však do jisté míry dán rozdílem v době vzniku obou srovnávaných materiálů. Původní podoba obou systémů sice spadá do období, která jsou od sebe vzdálena pouhých 10 – 20 let, Švarného koncepce však mohla během dalších téměř 50 let projít mnoha korekcemi. Disproporce tohoto druhu nás ostatně jen ujišťují o dostatečně známém faktu, že čínština je mimořádně živým jazykem, a každý jeho systematický popis je tak eo ipso co do své platnosti pouze dočasnou záležitostí.

Společným znakem textů obou autorů je důraz na zvukovou stránku jazyka a na prozodické charakteristiky gramatických jevů, který není v učebnicích čínštiny a gramatických monografiích zdaleka samozřejmostí. V tomto ohledu jde podstatně dále

práce Švarného, jenž je považován v této oblasti za kapacitu světového formátu, ovšem ani v Dragunovově případě nelze fonologický aspekt považovat za marginální.

V Dragunovově výkladové metodě nacházíme o něco větší systematicčnost než v pojetí Švarného. To je i důvodem, proč jsme zvolili jeho dílo za základ struktury naší práce. Přístup obou autorů lze pokládat za veskrze funkcionalistický, v Dragunovově případě je však mnohem více znát i pojetí strukturalistické, čemuž odpovídá i řazení témat v GS, kde postupuje od strukturní podoby jazykových jednotek přes jejich morfologický charakter k jejich syntaktickým vztahům. Řazení témat v ÚSHČ je oproti tomu téměř chaotické, což je však dáno jeho charakterem jako primárně učebního materiálu. Švarný tento nedostatek vyvažuje prostřednictvím STCh, kde najdeme podobně systematické řazení jako v GS, ovšem pouze v přehledové formě. Výhodou Švarného díla jako celku je pak obrovské množství exemplifikačního materiálu.

V popředí Dragunovova gramatického systému stojí otázka slovních druhů. Jasně rozlišování morfologického charakteru jazykových jednotek má podle Dragunova zásadní význam pro pochopení syntaktických vztahů. Jednotlivé slovní druhy jsou však u něj na druhou stranu definovány svými syntaktickými vlastnostmi, zejména pak slučitelností s pomocnými gramatickými elementy různých typů. U Švarného také hraje syntaktické hledisko zásadní úlohu při klasifikaci slovních druhů, Dragunov však v tomto ohledu navíc mnohem zřetelněji uplatňuje i hledisko sémantické. To se odráží i v podobě termínů, jimiž oba autoři kategorii slovních druhů označují - Dragunov: sémanticko-gramatická kategorie; Švarný: gramatická funkční charakteristika. U obou autorů nicméně nalézáme těsný vztah mezi pojmy slovních druhů a větných členů. Přitom však Dragunov klade primární důraz na prvně jmenované, a mohli bychom tak v jeho případě mluvit o jisté morfologizaci syntaktické problematiky. Švarný otázce větných členů přikládá o něco větší význam, což se projevuje jak v přesnější terminologii v této oblasti, tak v důrazu na poziční charakteristiky jazykových jednotek.

Co se týká použité terminologie, je u Dragunova patrná tendence uplatňovat tradiční pojmy užívané k popisu gramatiky západních jazyků. K popisu jevů nevyskytujících se v západních jazycích pak většinou užívá různé kombinace či derivace těchto konvenčních pojmů. Švarný se oproti tomu nebrání zavádění pojmů specifických pro popis čínštiny, jež často přejímá z čínských gramatik. To je patrné zejména v oblasti syntaxe, kde pojmy jako postverbální jmenný člen existence,

postverbální jmenný člen identifikace, člen zřetelově vymežovací, různé druhy komplementu či bližšího určení jsou v Dragunovově systému označeny tradičními pojmovými kategoriemi nebo vůbec nemají ekvivalent. Aplikace takových pojmů dovoluje Švarnému přesnější pojmenování i interpretaci některých jevů. V případě slovních druhů je naopak o něco distinktivnější a produktivnější systém Dragunovův, a to zejména vzhledem k detailnější klasifikaci jednotlivých slovních druhů, která vyplývá z centrální pozice této problematiky v jeho koncepci (slovesa stavová/dějová, různé třídy příslovcí, odvozené slovní druhy, místopredikativ aj.)

V ohledu kvantitativní pojmové korelace by se mohlo zdát, že když spočteme prázdná pole v PGT u Švarného a vyvážíme je počtem termínů nenacházejících protějšek u Dragunova, používá Dragunov stále v celkovém součtu více pojmů. Při bližší analýze však zjistíme, že Švarného terminologický systém je přinejmenším stejně distinktivní, neboť jednomu Dragunovovu pojmu odpovídá nezdědka více nesynonymních termínů v systému Švarného. Jistou komplikací představovalo nejednotné užívání termínů v různých textech jednoho autora. Terminologie Dragunova IG (ovšem i některé prvky koncepčního charakteru) tak představuje určitou korekci původního GS směrem ke Švarného systému (např. modifikátory, slovesa-předložky, jména místa a času aj.), v případě Švarného pak ÚSHČ přebírá často starší terminologii *Úvodu do hovorové čínštiny*, která je pak zpřesněna v STCh.

V teoretické rovině se setkáváme u Dragunova s tendencí definovat gramatické kategorie na základě čistě formálních příznaků (zejména již zmíněná možnost kombinace s pomocnými morfémy, mezi nimiž ústřední roli hraje ukazatel 的 *de*). Do těchto kategorií pak řadí určité jevy i bez ohledu na sémantiku, jíž jinak přikládá značnou důležitost, tak aby bylo učiněno zadost nastaveným kritériím. Vznikají tak někdy poněkud „akrobatické“ teoretické konstrukce. Příkladem může být identifikace syntagmatu 马跑的快 *ma paode kuai* (ŠV: 马跑得快 *ma pao de kuai*) jako spojení podmětu 马跑的 *ma paode* a přísudku 快 *kuai*, která je výsledkem aplikace teoretického postulátu o odstranění predikativnosti slovesa pomocí jmenného sufixu 的 *de*. Do jisté míry protichůdným koncepčním postupem, ovšem pro Dragunova též charakteristickým, je zavádění zvláštních gramatických kategorií na základě marginálního formálního příznaku, jako je například substantivní podkategorie osob, vymezená pouze možností jistých substantiv pojit se s příponou 们 *men*. Švarného

přístup je v podobných otázkách mnohem flexibilnější. Nebrání se kazuistickému výkladu izolovaných jevů, a naopak zavádí nové kategorie tam, kde je se jeví jako funkční a potřebné.

V materiální rovině lze nalézt mezi oběma autory četné disproporce na všech úrovních jazykového systému. V otázce definice slova například Dragunov pokládá za syntagmata množství výrazů, které u Švarného figurují jako slova (胆大 *danda*), Švarný naopak považuje za slova elementy pokládané Dragunovem za sufixy. V oblasti slovních druhů Dragunov provádí poměrně detailní vnitřní diferenciaci, nenajdeme u něj však třeba kategorii deiktického slova, která ve Švarného koncepci představuje velmi užitečný prvek. V oblasti syntaxe pak u Dragunova chybí například odlišení předmětu, respektive přísudku od komplementu.

Dragunov se oproti Švarnému téměř vůbec nezabývá problémy jako užití otázkových slov v neurčitém a záporném významu, modálními typy vět a vyššími syntaktickými úrovněmi vůbec (otázky vedlejších vět a větných spojek). Švarného výkladový systém je tedy co do obsahu značně komplexnější.

Zbývá pokusit se odpovědět na otázku, zda se Švarný mohl ve svém díle inspirovat Dragunovovým systémem. Nehledě na výše uvedené rozdíly, které jako takové ostatně vždy nabízejí možnost obsáhlejšího komentáře, nacházíme v obou výkladech četné shody, jež jsou mnohdy tak výrazné (shoda ve formulacích i uváděných příkladech), že jsme oprávněni jistou mírou inspirace Dragunovem u Švarného předpokládat. Odpověď nám značně usnadňuje i kapitola s odkazy na doporučenou literaturu v *Úvodu do hovorové čínštiny I*, kde mezi jinými figuruje i Dragunovova práce *Issledovanija po grammatike sovremennogo kitajskogo jazyka* (ŠVARNÝ 1967: 120).

Pokud máme na závěr zhodnotit význam obou koncepcí pro zájemce o studium čínštiny, musíme konstatovat, že Švarného výkladový systém nabízí po této stránce větší míru komplexity probíraných jevů i množství příkladového materiálu. Setkáme se zde i s přesnější terminologií více odpovídající aktuálnímu stavu bádání a podobě současného hovorového jazyka. Dragunovova koncepce však i přes svou určitou zastaralost nabízí kromě systematického uspořádání i osobitý strukturálně-funkcionalistický pohled pracující s poměrně úsporným terminologickým aparátem a nevelkým počtem gramatických proměnných, jenž může pomoci odhalit v jazyce jevy a vztahy, které mohou naší pozornosti pod vlivem více kazuistických koncepcí unikát.

Resumé v anglickém jazyce

The comparison of grammatical systems of colloquial Chinese in the works of A. A. Dragunov and Oldřich Švarný showed certain differences in both authors' approach to the topic. While Dragunov, considering the grammatical system, primarily focuses on the issue of parts of speech, Švarný takes into account in a more considerable way the problems of sentence structure. There are some significant differences in the terminology used as well. Furthermore, compared with Švarný, Dragunov's interpretation of some language facts suffers from certain obsolescence. Nevertheless, we can find a large number of correspondences, arising from the application of functionalist approach to the topic of Chinese grammar by both of the authors.

Seznam literatury

CRYSTAL, David: *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge: Cambridge University Press 1987. 480 s. ISBN 0-521-26438-3.

ŠVARNÝ, Oldřich: *Učební slovník jazyka čínského I-IV*. 2. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci 1998-2000. 1731 s. ISBN 80-244-0527-X (díl I).

ŠVARNÝ, Oldřich, Čang Ťing-jü Rotterová, Jarmila Kalousková a Josef Bartůšek: *Úvod do hovorové čínštiny I*. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1967. 458 s.

ŠVARNÝ, Oldřich a David Uher: *Hovorová čínština: Úvod do studia hovorové čínštiny*. 2. přepracované vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci 2001. 233 s. ISBN 80-244-0298-X.

ŠVARNÝ, Oldřich a kolektiv: *Hovorová čínština v příkladech I-IV*. 1. vydání. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého 1998. 1038 s. ISBN 80-7067-817-8 (díl I); ISBN 80-7067-819-4 (díl III).

ДРАГУНОВ, Александр Александрович: *Грамматическая система современного китайского разговорного языка*. Ленинград: Издательство Ленинградского университета 1962, 270 s.

ДРАГУНОВ, Александр Александрович: *Исследования по грамматике современного китайского языка I, Части речи*. Москва; Ленинград: Издательство Академии наук СССР 1952. 231 s.

Použité slovníky:

LOTKO, Edvard: *Slovník lingvistických terminů pro filology*. 3. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci 2003. 128 s. ISBN 80-244-0720-5.

КОПЕЦКИЙ, Леонтий Васильевич a kolektiv: *Školní Rusko-český slovník*. 8. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1968. 1152 s.

VOCHALA, Jaromír: *Čínsko-český česko-čínský slovník*. 1. vydání. Voznice: Leda, 2007. 1356 s. ISBN 80-7335-011-4.

ZIMEK, Rudolf a Čestmír Nováček: *Rusko-český a česko-ruský slovník lingvistických termínů*. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1981, 63 s.

Internetové zdroje:

- [1] *Драгунов Александр Александрович* [online]. Азиология [cit. 2014-08-09].
Dostupné z: <http://www.asiology.ru/ученые-востоковеды/96-драгунов-а-а>
- [2] *Драгунов, Александр Александрович* [online]. Википедия [cit. 2014-08-09].
Dostupné z: https://ru.wikipedia.org/wiki/Драгунов_Александр_Александрович
- [3] *Švarný, Oldřich* [online]. Wiki UPOL [cit. 2014-08-09]. Dostupné z:
http://wiki.cinstina.upol.cz/index.php/Švarný,_Oldřich